

**T.C.
İZMİR KÂTİP ÇELEBİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLÂM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI**

**İSLAM HUKUKU AÇISINDAN NİKÂHIN
ERKEĞE YÜKLEDİĞİ SORUMLULUKLAR**

Yüksek Lisans Tezi

SABRİYE ÜRESİN

İZMİR-2020

**T.C.
İZMİR KÂTİP ÇELEBİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLÂM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI**

**İSLAM HUKUKU AÇISINDAN NİKÂHIN
ERKEĞE YÜKLEDİĞİ SORUMLULUKLAR**

Yüksek Lisans Tezi

SABRİYE ÜRESİN

DANIŞMAN: DOÇ. DR. MEHMET DİRİK

İZMİR-2020

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tez Projesi olarak sunduğum “*İslam Hukuku Açısından Nikâhın Erkeğe Yüklediği Sorumluluklar*” adlı çalışmanın, tarafımdan akademik kurallara ve etik değerlere uygun olarak yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

02/01/2020

Sabriye ÜRESİN

İmza

TS EN ISO
9001:2015

T.C.
İZMİR KÂTİP ÇELEBİ ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü

TEZ SINAVI TUTANAK FORMU

Dok. No: FR/604/21

İlk Yayın Tar.: 03.10.2017

Rev. No/Tar.: 00/..

Sayfa 1 / 1

GÖNDEREN : Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı Başkanlığı
GÖNDERİLEN : Sosyal Bilimler Enstitüsü

Anabilim Dalımız Yüksek Lisans Programı öğrencisi SABRİYE ÜRESİN ile ilgili Tez Sınav Tutanağı aşağıdadır.

Tarih: Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı Başkanı

Sayı :

Doç. Dr. Mehmet DİRİK
İmza

SINAV TUTANAĞI

Tez Sınav Jürimiz tarafından incelenen İSLAM HUKUKU AÇISINDAN NİKÂHIN ERKEĞE YÜKLEDİĞİ SORUMLULUKLAR başlıklı yüksek lisans tezi ile ilgili olarak jürimiz 13.12.2019 tarihinde toplanmış ve adı geçen öğrenciyi tez sınavına tabi tutmuştur. Sınav sonucunda adayın tezi hakkında OYÇOKLUĞU/OYBİRLİĞİ ile aşağıdaki karar verilmiştir.

KABUL

Kabul Edilen Yüksek Lisans / Doktora tezi:

- i) Bilime yenilik getirmiştir
- ii) Yeni bir bilimsel yöntem geliştirmiştir
- iii) Bilinen bir yöntemi yeni bir alana uygulamıştır
- iv) Uygulama yapmıştır (sadece Yüksek Lisans'ta geçerlidir)

RED

DÜZELTME *

Tez Sınav Jürisi	Unvanı ve Adı Soyadı	İmza
Tez Danışmanı	Doç. Dr. Mehmet DİRİK	<i>[Signature]</i>
Üye	Doç. Dr. Ahmet AYDIN	<i>[Signature]</i>
Üye	Dr. Öğretim Üyesi Temel KACIR	<i>[Signature]</i>
Üye		
Üye		

Eki : Tez Değerlendirme Formu (Her bir jüri için).

* Tez sınavında düzeltme kararı verilmesi halinde jüri tarafından öngörülen düzeltmelere ilişkin bir jüri raporu eklenmelidir. Düzeltmeler için Ek süre her defasında en fazla yüksek lisans öğrencileri için 3 ay, doktora öğrencileri için 6 aydır.

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

İslam Hukuku Açısından Nikâhın Erkeğe Yüklediği Sorumluluklar

Sabriye ÜRESİN

İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Temel İslam Bilimleri Ana Bilim Dalı

Bu çalışmada nikâh akdiyle birlikte erkeğe yüklenen sorumluluklara dâir bilgiler ele alınmaktadır. Araştırmamızın giriş bölümünde “Araştırmanın Konusu ve Alanı” belirtilerek çalışma süresince kullanılan “Kaynaklar” ve “Takip Edilen Metot” hakkında bilgilere yer verilmiştir. Çalışmamızın konusu itibariyle ilk bölümde erkeğin eşine olan maddi sorumluluklarına dâhil olan, nafaka, mehir, tedavi masrafları vb. konularına değindik. İkinci bölümde ise kocanın eşine karşı maddi sorumlulukları haricinde kalan şahsî sorumluluklarının ve çocuğuna karşı yükümlülüklerinin kapsamlarını ortaya koyduk. Bunlar; güzel muamele, çocuğun nafakası, eğitilmesi, sünnet ettirilmesi, evlendirilmesi, eşler arası adalet, iyi geçim, evlat yetiştirme, tedib gibi çeşitli konulardır. Sonuç bölümünde araştırmamızı genel bir değerlendirme yaparak tamamladık.

Çalışmamız ortaya koymaktadır ki değişen dünya ve sistemlere rağmen aile hayatının korunması ancak ilahi ve nebevi ölçülerle sağlanmaktadır. Nitekim aile hukukunun ilkeleri gerek Kur’an-ı Kerim’de gerekse hadislerde geniş bir çerçeveye ortaya konmuştur. Bu nedenle araştırmamızı işaret edilen çerçeve dâhilinde yapıp edindiğimiz bilgilere kanaatimizi de ekleyerek aktardık.

Anahtar kelimeler: Nikâh, Mehir, Nafaka, Tedib, Hidâne, Meveddet, Güzel Muamele.

ABSTRACT

Ph. Majester Program Thesis

Sabriye ÜRESİN

In Terms of Islamic Law the Responsibilities that the wedding load to men

İzmir Kâtip Çelebi Universty

Graduate School of Social Sciencec

Department of Temel İslâm Bilimleri Program

In this study it is discussed the knowledge of the responsibilities of a man with the marriage contract. In the introduction part of the research it is specified that “the subject and the field of research” and “Resources”, “Followed Method” which are used during the study. In the first part of the study it is mentioned man’s material responsibilities towards his wife including alimany, mehr and te-reatment expense etc. In the second part except the material responsibilities it is put forth that what it covers about the personal responsibilities and the liabilities towards his child. These are such as nice treat, child’s alimony, education, circumacision, marrige, justice, between partners, good livelihood, son raising, dressage. In the result part we completed our study with a general evaluation.

Our study put forth that although the changing world and systems the protection of family life provides only the divine and prophetic measures. Thus it is revealed the principles of family law with a wide frame both in Quran and in Hadith. There fore we are transferred our research with in the frame indicated and the information we have obtained with adding our opinion.

Keywords: Marriage, Mehr, Alimony, Dressage, Hidden Until, Fondness, Nice Treat.

İÇİNDEKİLER

YEMİN METNİ.....	i
TEZ SINAVI TUTANAK FORMU	i
ÖZET.....	iii
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER.....	vi
KISALTMALAR	x
ÖNSÖZ.....	xi
GİRİŞ	1
I.BÖLÜM	4
NIKÂH AKDIYLA KOCAYA YÜKLENEN SORUMLULUKLAR	4
1.MALİ YÜKÜMLÜLÜKLER	4
1.1.MEHRİN TANIMI VE HUKUKİ YÖNÜ.....	4
1.1.1.Mehrin Tanımı	4
1.1.2.Hükmü ve Dayandığı Şer'i Deliller	5
1.2.MEHRİN ÇEŞİTLERİ.....	7
1.2.1. Mehr-i Müsemma.....	8
1.2.1.1.Mehr-i Muaccel(Peşin Verilen Mehir).....	8
1.2.1.2. Mehr-i Mueccel (Ödenmesi Sonraya Bırakılan Mehir)	9
1.2.2. Mehr-i Misil.....	9
1.3. MEHRİN MİKTARI	10
1.2.NAFAKA	13
1.2.1. Evlilik Nafakasının Hukûkî Yönü.....	14
1.2.1.1. Nafakanın Dayandığı Şer'i Deliller	14

1.2.2. Nafakanın Konusu ve Kapsamı	16
1.2.2.1. Yiyecek	17
1.2.2.2. Giyim	18
1.2.2.3. Mesken(Ev)	19
1.2.2.4. Hizmetçi Temini ve Masrafları	21
1.2.2.5. Meskenin Eşyası, Temizlik Aletleri.....	23
1.2.2.6. Tedavi Masrafları.....	23
1.2.2.7. Techiz ve Tekfin Masrafları	26
1.2.3. Nafakayı Gerekli Kılan Şartlar	26
II. BÖLÜM.....	30
2.ŞAHSÎ YÜKÜMLÜLÜKLER	30
2.1. KOCANIN TEDİB SORUMLULUĞU.....	30
2.1.1.Öğüt Verme	32
2.1.2. Yatakları Ayırma.....	33
2.1.3.Darp Etme/ Dövme	34
2.2. CİNSİMÜNASEBET HAKKİVE AZİLYAPMAK.....	38
2.3. EŞLER ARASINDA ADALET SAĞLAMA	43
2.4. KADININ ŞAHSÎ MALLARI ÜZERİNDE TASARRUF HAKKI	48
2.5. GÜZEL MUAMELEGÖSTERME YÜKÜMLÜLÜĞÜ	50
2.5.1. Eşine Sâdik Olmalıdır	53
2.5.2. Koca Eşinin Sırlarını Korumalıdır	55
2.5.3.Koca Hem Annesini Hem Eşini Hoşnut Etmelidir	56
2.5.4.Eşinin Destekçisi ve Yardımcısı Olmalıdır	56
2.5.5.Eşine Karşı Kendisine Özen Göstermelidir	57
2.5.6.Eşiyle Şakalaşmalı, Eğlenmeli.....	58
2.5.7.Eşine Ev İşlerinde Yardımcı Olmalıdır	59

2.5.8.Eşiyle İstişare Etmelidir	61
2.5.9.Eşine Sevgiyle Yaklaşmalıdır	63
2.5.10. Eşine Baskı Yapmamalıdır	65
2.5.11. Koca Ev Ahalisine Selam Vermelidir	66
2.5.12.Eşini İttidal Seviyede Kıskanmalıdır.....	66
2.5.13.Eşine Dini Bilgileri Öğretmelidir.....	68
2.5.14. Eşinin Anne, Baba ve Yakın Akrabalarını Ziyaret Etmesine İzin Vermelidir	70
2.5.15. Eşini Sakıncalı Yerlere Göndermemelidir.....	71
2.5.16.Eşinin İyilik ve Hizmetlerine Teşekkür Etmelidir	72
2.5.17.Gerekli Durumlarda Eşinden Özür Dilemelidir.....	72
2.5.18.Eşinin Hatalarını Düzeltmelidir	73
2.5.19. Ailesi İçin Harcamaktan Kaçınmamalıdır	74
2.5.20.Güzel Söz Söylemeli, Yumuşak Davranmalıdır	75
2.5.21.Eşine Hediye Almalıdır	76
2.5.22.Koca Eşine Kibirli Davranmamalı ve Mütevâzı Olmalıdır	77
2.5.23.Eşine Karşı Samimi Olmalıdır	78
2.5.24. Koca İsâr Sahibi Olmalıdır	79
2.5.25.Eşine Karşı İğneli ve İmalî Söylemlerden Kaçınmalıdır.....	79
2.5.26. Hayırlı Bir Koca Olmalıdır	80
2.5.27.Koca Yaptığı İyiliklerde Eşini Minnet Altında Bırakmamalıdır	81
2.5.28. Koca Affedici Olmalıdır	81
2.5.29.Eşine Karşı Sabırlı Olmalı, Öfkeden Kaçınmalıdır.....	82
2.5.30. Koca Dışarıdaki Sorunları Eve Taşımamalıdır	83
2.5.31. Koca Eşine Suizan Etmemeli, Alınganlık Göstermemelidir	84
2.5.32.Koca Aile İçindeki Problemleri Çözmelidir	85

2.5.33.Koca Eşine Hassas Noktalarına Dikkat Etmelidir	86
2.5.34.Koca Empati Kurmalıdır	86
2.5.35.Koca Eşinin Ailesine Karşı Hürmet Göstermelidir.....	86
2.5.36.Talak Hakkını Gereksiz Kullanmamalıdır	87
2.5.37. Koca Zorunda Kalmadıkça Eşine İla Yapmamalıdır	91
2.5.38. Eşine Zihâr Yapmamalıdır.....	93
2.6.ÇOCUKLARINA KARŞI YÜKÜMLÜLÜKLER.....	94
2.6.1.Çocukların Nafkasını Karşılmalıdır.....	94
2.6.2.Çocuklarına Güzel İsim Koymalıdır	96
2.6.3.Çocuklarının Akikasını Kesmelidir	97
2.6.4.Çocuklarına Din ve Dünya İçin Gerekli Bilgileri Öğretmelidir	98
2.6.5.Çocuklarına Terbiye Vermelidir	100
2.6.6.Çocukları Arasında Adaletli Davranmalıdır ve Şefkat Göstermelidir	101
2.6.7.Çocuklarına Evlilik Konusunda Destek Olmalıdır	103
2.6.8.Çocuklarının Boşandığı Anneleriyle Görüşmelerine İzin Vermelidir	104
2.6.9. Çocuğunu Sünnet Ettirmeli	105
2.6.10. Çocuğunun Adına Fıtır Sadakası Vermeli.....	105
SONUÇ.....	106
KAYNAKÇA.....	109

KISALTMALAR

- a.s : Aleyhisselâm
b. : Bin, ibn
c. : Cilt
Bkz. : Bakınız
çev. : Çeviren
DİA : Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi
haz. : Hazırlayan
Hz. : Hazreti
mad. : Madde
nşr. : Neşreden
ö. : Ölüm tarihi
s. : Sayfa
s.a.v : Sallahu Aleyhi Ve Sellem
sy. : Sayı
DİA : Türkiye Diyanet Vakfı
Ty. : Tarihsiz
vd. : Ve devamı
vs. : Ve sâire
Yay. : Yayınları, Yayınevi
yy. : Yüzyıl

ÖNSÖZ

Aile kurumu, geçmişten günümüze her toplumda karşımıza çıkan ve bütün dinlerde kadın erkek birlikteliğine meşruiyet veren bir müessesedir. Ancak aile kurumu gerek kuruluşu gerekse işleyişi bakımından her çağda belli bir düzen ve sisteme dayalı olarak şekillendirilmiştir. Dinler açısından aile büyük önem taşımaktadır. Son din İslam ise hayatın diğer alanlarında olduğu gibi aile kurumunda da kuruluşundan işleyişine ve sonlanması halinden sonraki süreçle ilgili çeşitli kurallar ihdas etmiştir.

İslam değerlerinin yaşatıldığı, korunduğu ve öğretildiği en küçük birim olarak ailenin kalıcı ve sürekli mutluluk temeli üzerine kurulması esastır. Bunun için aile bireylerinin kendilerine düşen sorumlulukları ve karşı taraftan isteyebilecekleri hakları bilmeleri gerekmektedir. Modernitenin getirdiği seküler yaşam biçimi ya da kapitalist düzen bu rollere biçilen hak ve sorumlulukların kaybedilmesine, unutulmasına ya da göz ardı edilmesine yol açmaktadır. Vazifelerin yanlış, eksik bilinmesi, karıştırılması veya yükümlülüklerin bilinmemesi birçok olumsuz neticelere yol açacağından bu durumları önlemek için bu çalışmada aile hayatının olması gereken boyutu Kur'an ve sünnet öğretileri üzerine temellendirilerek gösterilmeye çalışıldı. Ailede 'kavvam' olarak nitelendirilen kocanın aile hayatındaki önemli konumuna binaen bu araştırmada erkeğin sorumluluklarının üzerinde duruldu.

Çalışmamız giriş, iki bölümden ve sonuçtan oluşmaktadır. Birinci bölümde kocanın maddi sorumlulukları incelenirken ikinci bölümde eşine/eşlerine ve çocuklarına karşı şahsî sorumlulukları üzerinde durulmuştur.

Bu mütevâzî çalışmada araştırma süresince değerli vaktini bize ayıran, tez yazımı noktasında akademik yönlendirmeleriyle oldukça yardımcı olan değerli danışman hocam Doç. Dr. Mehmet Dirik'e samimi şükranlarımı arz ederim. Yüksek lisans ders döneminde ve tez döneminde ilgilenen ve İslam hukuku alanındaki yönlendirmelerinden oldukça istifade ettiğim değerli hocam Prof. Dr. Saffet Köse'ye tüm içtenliğimle teşekkür ediyorum. Bu tezi, araştırmalarımı sürdürdüğüm esnada ebedî âleme irtihal eden muhterem babama ithaf ediyorum.

Gayret bizden, Tevfik Allah'tan..... Sabriye ÜRESİN İzmir-2020

GİRİŞ

A. ARAŞTIRMANIN KONUSU VE ALANI

İslam Aile Hukuku nikâh akdiyle birlikte evliliğin tarafları karı ve kocaya çeşitli hak ve görevler yüklemiştir. İnsanı diğer varlıklardan ayıran önemli özelliklerden biri onun sorumluluk yüklenebilmesidir. Nitekim bu hususta “*Şüphesiz biz emaneti göklere, yere ve dağlara teklif ettik de onlar onu yüklenmek istemediler, ondan çekindiler. Onu insan yükledi. Çünkü o çok zalimdir, çok cahildir*”¹ buyrulmuştur. Dolayısıyla evlilik sözleşmesi, karı ve kocaya çeşitli haklar verdiği gibi sorumluluklar da yükler. Biz bu çalışmamızda nikâh sözleşmesinin aile hayatında kocaya yüklediği vazifeleri ve bunların sınırlarını ortaya koymaya çalıştık. Bir kocanın karısına karşı maddi sorumluluklarından olan mehir, nafaka gibi mevzuları izah ettik. Diğer taraftan insanın manevi boyutuna daha çok temas eden güzel muamele, iyi geçim vb. konuları ele aldık. Buna ilaveten babalık sorumluluğunun kapsamlarını belirterek konumuzu erkeğin ailedeki ‘koca’ ve ‘baba’ vasıflarına dair sorumluluklarıyla sınırlandırdık.

Çalışmamıza başlarken sorduğumuz sorular şunlar oldu: Erkekler eşleri üzerinde ne boyutta hak sahibidir ve vazifeleri nelerdir? veya başka bir deyişle maddi ve şahsî yükümlülükler derken neler bu alanlara dâhil ya da değildir? Kocanın kadına davranma şeklinin ve hâkimiyetinin bir sınırı var mıdır? Bu sınırların belirleyici faktörleri nelerdir? Kocanın hareketlerini belirleyen ve olması gereken ölçüler nelerdir? Baba-evlat hukuku nasıl olmalıdır?

Bu soruların yanıtlarını bulmak için başladığımız bu çalışmamızda erkeklerin gerek bir koca vasfıyla gerekse bir baba vasfıyla yüklendikleri vazifelerde olması gereken ölçülere Kur’an ve sünnetten örnekler ve sınırlar koyarak açıklamaya çalıştık. Günümüzde tartışmalı konulardan sayılan kadının tedavi nafakası, Nisa 34. Ayetin delalet ettiği tedib sorumluluğu ya da çok eşlilik mevzularında mezhep imamlarının genel görüşlerini belirttikten sonra meseleleri kendi ifadelerimizle de yorumladık.

Aile hukukuna dair ayet ve hadislerde muhtelif mevzularda birçok rivayet bulunmaktadır. İslam hukukunda Evlenme, Talâk, Miras, Nafaka, İddet, Hidâne,

---

¹ Ahzâb 33/72.

Mehir gibi konular ahlakî ve hukukî yönlerden ele alınmıştır. Biz de çalışmamızda bu esaslara riâyet ederek en güzel rehber olan Resûl'ullah'ın (s.a.v) hayatına göre kâideleri belirledik ve ifade ettik. Nitekim aileden murat olan mutluluğun elde edilmesi ancak nebevî kurallara bağlı kalınmasıyla gerçekleşebilir. Bu nedenle canlı Kur'an tabiriyle Hz. Peygamber'in (s.a.v) ailesine dair gerek eşleriyle gerekse çocuklarıyla ilişkisini tezin merkezinde değerlendirerek çalışmamızı yürüttük.

Nikâh akdiyle erkeğe yüklenen sorumluluklar İslam hukuku ekseninde incelenmekle beraber günümüz uygulamalarına ve yaşanan bazı problemlere de atıflarda bulunduk. Bu problemlerin kaynaklarına kısaca temas ederek çözüm metotlarını ifade ettik.

B. AMAÇ VE YÖNTEM

Araştırmanın amacı erkeğin nikâh akdinden sonra yüklendiği sorumluluklar ile ilgili ayetler, hadisler ve dört mezhebin görüşleri dikkate alınarak hükümleri ifade etmek, değişen koşulları ve şartları göz önüne alarak konulara göre problem-çözüm noktalarını beyan etmektir.

Klasik kaynaklarda ve güncel metinlerde bilindiği üzere erkeklerin sorumluluklarına dair bilgiler genel hatlarıyla ve belirli mevzularla sınırlı kalınarak izah edilmiştir. Bu sebeple konunun ayrıntılı bir şekilde incelenilmesine ihtiyaç duyulduğundan araştırmalarımızı bu alanda yoğunlaştırdık.

Araştırmamızda, öncelikle konu ile ilgili ayetlerde ve sünnette yer alan rivayetler tespit edilmiş, sahabe dönemindeki aile hayatı incelenmiştir. Daha sonra dört mezhebin görüşlerini içeren kitaplardan hükümler tespit edilmiştir. Ayrıca günümüz şartları değerlendirilerek meseleler yorumlanmıştır.

C. ARAŞTIRMANIN KAYNAKLARI

Çalışmamızın ana konusu olan kocanın aile içerisindeki görevlerine dair hükümler için Kur'an-ı Kerim'e, hadis külliyatlarına, klasik ve modern fıkıh kaynaklarına başvurulmuştur.

Serahsî (ö. 483/ 1090), "el-Mebcut", Kâsânî (ö.587/1191) "Bedâiu's-Sanâ'i fi Tertîbi's-Şerâi", Merginânî, (ö.593/ 1197) "el-Hidâye", Heyet(11.yy), "Fetavây-i Hindiyye", İbn Âbidin (ö.1252/1836) "Reddü'l- Muhtaâr ala'd -Dürri'l Muhtar" gibi Hanefî mezhebi eserlerinden; Şâfiî (ö.204/820) *el-Ümm*, Şirbînî (ö.977/1570) "*Muğni'l-Muhtâc*" gibi Şâfiî mezhebi eserlerinden, İbn Rüşd (ö.595/1198) "Bidâyetü'l-Müctehid ve Nihâyetü'l-Muktesid" Mâliki eserlerinden yararlanılmıştır. Bunun yanı sıra Abdurrahman el-Cezîrî'nin (1882-1941) "Dört Mezhebin Fıkıh Kitabı", " Vehbe Zuhaylî'nin (1938-2015) "İslam Fıkıhı Ansiklopedisi" gibi genel olarak tüm mezheplerin görüşlerini içeren kitaplardan faydalanılmıştır. Yakın zamanda günümüz akademisyenleri tarafından incelenen konuya dair önemli kitaplardan birkaçı şunlardır:

Hayrettin Karaman, İslam'da Kadın ve Aile adlı kitabı çalışmamızın önemli kaynaklarından olmuştur. Bu kitap nikâh ile birlikte erkeklerin sorumlulukları konusunda bize yardımcı olmuştur.

Nuri Kahveci, İslam'a Göre Aile Bireylerinin Sorumlulukları kitabında aile bireylerinin birbirlerine karşı sergilemesi gereken davranışlar, hak ve sorumluluklar işlenmiştir. Erkeğin sorumluluklarından bazı konulara temas edilmiş olması çalışmamız açısından istifadeli olmuştur.

Saffet Köse, Genetiğiyle Oynanmış Kavramlar ve Aile Medeniyetinin Sonu eserinde bozulmaya başlayan aile sisteminin sebepleri, bu durumu etkileyen etkenler, seküler ve kapitalist düzenin getirdiği bozulmalar ve aile kurumundaki kişilere yansımaları, kadının dış dünyadaki profili, özden uzaklaşmalar ve kopuşlar gibi meseleler modern hayatın ekseninde incelenmiştir. Gerçeklere ve geleceğe ışık tutması sebebiyle diğer taraftan güncel meseleleri incelemesinden dolayı tezimiz açısından önem arz etmektedir.

I.BÖLÜM

NIKÂH AKDIYLE KOCAYA YÜKLENEN SORUMLULUKLAR

Nikâh karı-koca arasında gerçekleşen ve karşılıklı birçok hak ve sorumluluğu beraberinde getiren misak-ı galiz² olarak nitelendirilen bir akittir. Toplumun temel taşı olan aile bazı sistem ve kurallarla desteklenince gerek bireyleri gerekse toplumu ve devleti yapıcı işleviyle kuşatan bir organizma haline dönüşür. Bu yapıcı işlevi kazanabilmek için de kadın ve erkeğe verilen görevlerin yerine getirilmesi gerekmektedir. Araştırmamızın konusu erkeğin görevlerini kapsadığı için erkeğe ait mâlî yükümlülüklerin içine giren; geçimi sağlamak, mehir, nafaka vb. gibi konular ele alınacaktır.

Çalışmamıza İslam hukuku açısından nikâhın erkeğe yüklediği mâlî yükümlülükler konusuyla başlayacağız.

1.MALİ YÜKÜMLÜLÜKLER

Araştırmamızın bu bölümünde kadının hakkı olan mehir ve nafaka üzerinde durulacaktır. Aynı zamanda tedavi masrafları, mesken, kılık kıyafet, süs ihtiyaçlarının erkeğin sorumluluk alanına girip girmediği, keyfiyeti görüşler ışığında, fakihlerin yorumlarıyla farklı düşüncelere de yer verilerek değerlendirilecektir.

1.1.MEHRİN TANIMI VE HUKUKİ YÖNÜ

1.1.1.Mehrin Tanımı

Sözlükte mehir “ücret” manasına gelir. Bir fıkıh terimi olarak mehir, evlenmenin tabî bir neticesi olan ve nikâh akdi esnasında açıkça belirtilmese de kadına ödenmesi

---

² Nisâ 4/21.

gereken mal³ veya taahhüt ettiği paradır⁴. Mal ile değişimi mümkün olan bir menfaat de mehir olabilir.⁵

Mehir yerine İslam hukukunda nihle⁶, sadâk⁷, saduka, farîza⁸, ukr, ecr, hıbâ, alâik, tavl⁹ ve nikâh kelimelerinin de kullanıldığı görülmektedir.¹⁰

1.1.2.Hükmü ve Dayandığı Şer’i Deliller

İslam hukukuna göre sahih nitelikteki nikâh akdinin sonucu olarak kocanın karısı için mehir vermesi vaciptir. Zira mehrin verilmesi gerektiği Kitap, sünnet ve icma ile sabittir.¹¹ Mâlîkiler mehri nikâhın bir rüknü olarak görüyorken, Hanefî, Şâfiî, Hanbelî ve Zâhirilerden İbn Hazm’a göre mehir, nikâhın rüknü ve şartı değildir fakat ondan ayrılmayan bir parçadır.¹² Mehir İslam’ın kocaya yüklediği yükümlülük, kadına tanıdığı bir hak ve kadının geleceğe yönelik teminatıdır.

Kuran-ı Hâkim’de mehirle ilgili şu âyet-i kerîmeler mehrin vucûbiyetine delil olarak zikredilebilir:

1. “Kadınlara mehirlerini (bir vazife olarak) gönül hoşluğuyla verin. Eğer kendi istekleriyle o mehrin bir kısmını size bağışlarsa onu da afiyetle yiyin.”¹³

³ Kâsânî, Alâuddîn Ebû Bekr b. Mes’ûd, *Bedâiu’s-Sanâi’ fî Tertîbi’s Şerâi*, Cilt III, Lübnan, Dâru’l-Kitâb, 2010, s.480; M.Akif Aydın, *İslam-Osmanlı Aile Hukuku*, İstanbul, Marmara Üniversitesi İlahiyat Vakfı Yayınları no:11, 1985, s.103.

⁴ Aydın, “Mehir”, Cilt XXVIII, Ankara, *DİA*, 2003, s.389-391.

⁵ Ömer Nasuhi Bilmen, *Hukuk-u İslâmiyye ve Istilâh-ı Fıkhiye Kâmusu*, Cilt II, İstanbul, Bilmen Yayınevi, s.115; İbn Rüşd, *Bidâyetü’l-Müctehid ve Nihâyetü’l-Muktesid*, Dâru’l-Kitâb, Beyrut, 2007, Cilt II, s.15-16.

⁶ Nisâ 4/4.

⁷ Nikâh akdi mehir ile tamamlandığı için sadak denmiştir. Bkz. Elmalılı Hamdi Yazır, *Hak Dini Kuran Dili*, Cilt II, s.933.

⁸ Bakara 2/236.

⁹ Nisâ 4/25.

¹⁰ Kâsânî, *Bedâiu’s-Sanâi’*, Cilt III, s.480. Saffet Köse, “Aile Hukuku”, *İslam Hukuku El Kitabı*, Ankara, Grafiker Yayınları, 2018, s.318

¹¹ İbn Rüşd, *Bidâyetü’l-Müctehid*, Cilt IV, Beyrut, s.235; Kâsânî, *a.g.e*, Cilt III, s. 482; Abdullah Çolak, *İslam Aile Hukuku*, Çorûm, Öncü Basım Yayınları, 2017, s.155; Necla Yasdıman, *Aile Hukuku ile Hadislerin Tahlili, Tenkidi ve Mezhep İmamlarının Anlayışları*, Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2002, s.89.

¹² Kâsânî, *Bedâiu’s-Sanâi’*, Cilt II, s.481; Şâfiî, Ebû Abdullah Muhammed b. İdris, *Ümm*, Cilt V, Beyrut, Dâr’ul-Ma’rife, 1995, s. 87-88; Nevevî, Ebû Zekeriya Yahya b. Şerif, *Ravdatü’t-talibîn ve Umdetü’l-Müftîn*, Cilt VII, Beyrut, el-Mektebetü’l-İslamiyye, 2003, s. 572.

¹³ Nisâ, 4/4.

2. “Eğer bir eşi bırakıp da yerine başka bir eş almak isterseniz, onlardan birine yüklerle mehir vermiş olsanız dahi ondan hiçbir şeyi geri almayın. Siz onu iftira ederek ve apaçık günah işleyerek mi geri alacaksınız?”¹⁴
3. “... Onlarla karı-koca ilişkisi yaşamanıza karşılık kararlaştırılmış olan mehirlerini verin. Mehir kesiminden sonra karşılıklı anlaşmanızda size günah yoktur. Şüphesiz ki Allah ilim ve hikmet sahibidir.”¹⁵
4. “....Mehirlerini de güzellikle kendilerine verin...”¹⁶

Mehrin vucûbiyetine delil olan bazı hadisler ise şöyledir:

1. “Ümmü Habibe radiyallahu anha'nın anlattığına göre, Ubeydullah İbnu Cahş'ın nikâhı altında idi. Ubeydullah Habeşistan'da vefat etti. Necaşi onu Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a nikâhladı. Ve Resûlullah'a (s.a.v) bedel, Ümmü Habibe'ye dört bin dirhem mehir verdi. Sonra onu, Aleyhissalatu vesselam'a Şürahbil İbnu Hasene ile birlikte gönderdi ve (mehir miktarını) Resûlullah'a (s.a.v) mektupla bildirdi. Hz. Muhammed (s.a.v)bunu aynen kabul etti.”¹⁷
2. Sehl İbnu Sa'd (r.a) anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a bir kadın gelerek:"Ey Allah'ın Resûlü! Sana nefsimi bağışlamaya geldim." Dedi. Resûlullah (s.a.v) (hiçbir şey söylemeden) başını yere eğdi. Kadın, Resûlullah'ın (s.a.v) hakkında hiç bir hükme varmadığını görünce oturdu. Derken bir adam doğrulup: "Ey Allah'ın Resûlü! Sizin ona ihtiyacınız yoksa onu bana nikâhlayın!" dedi. Hz. Peygamber aleyhissalâtu vesselâm: "Yanında (mehir olarak verecek) bir şeyler var mı?" diye sordu. Adam:"Vallahi yok. Ey Allah'ın Resûlü!" deyince: "Ailene git, bir şeyler bulabilecek misin bir bak!" dedi. Adam gitti ve biraz sonra geri geldi: "Hayır, Vallahi ey Allah'ın Resulü hiç bir şey bulamadım!" dedi. Resûlullah (s.a.v) tekrar: "İyi bak, demirden bir yüzük de mi yok!" buyurdu. Adam tekrar gidip yine geri geldi ve: "Hayır! Vallahi ya Resûlullah, demirden bir yüzük bile yok! Ancak işte şu izârım var, yarısı onun olsun" dedi. Sehl der ki: "Adamın ridâsı yoktu". Aleyhissalâtu vesselâm: "İzârın ne işe yarar?"

---

¹⁴ Nisâ, 4/20.

¹⁵ Nisâ, 4/24.

¹⁶ Nisâ, 4/25.

¹⁷ Ebû Dâvûd, “Nikâh”, 29.

Onu sen giyecek olsan onun üzerinde bir şey olmayacak, şâyet o giyecek olsa senin üzerinde bir şey kalmayacak!" buyurdular. Bunun üzerine adam oturdu. Bir müddet oturduktan sonra, kalktı. Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm onun dönmediğini görünce, geri çağırılmasını söyledi. Adamı çağırdılar. "Kur'ân'dan ne biliyorsun (hangi süreler ezberinde?)" diye sordu. Adam: "Şu şu süreleri biliyorum!" diyerek bildiklerini saydı. "Yani sen bunları ezbere okuyor musun?" diye sorunca adam: "Evet!" dedi. Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm: "Haydi git, ben kadını sana temlik ettim" buyurdu."¹⁸ Bir diğer rivâyette: "Kur'an'dan bildiklerini öğretmen mukabilinde onu sana nikâhladım" buyurdu."¹⁹

3. "Hz. Aişe radiyallahu anhâ 'ya: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın hanımlarına verdiği mehir ne idi?" diye sorulmuştu şu cevabı verdi: "On iki okiyye ve bir neşş idi. Neşş nedir biliyor musunuz? Yarım okiyyedir. Bunun tamamı beş yüz dirhem eder."²⁰
4. "Allah Resûlü'ne (s.a.v) ait olanlar dışında mehirsiz ve tanıksız nikâh olmaz."²¹

Görüldüğü üzere Resûlullah (s.a.v.) mehri bizzat eşlerine vermiş, kızlarını evlendirirken mehirlerini istemiş ve sahabelerine de bu konuda ikazlarda bulunarak hassasiyetini göstermiştir.²²

1.2.MEHRİN ÇEŞİTLERİ

Mehir genel olarak mehr-i misil ve mehr-i müsemma olmak üzere ikiye ayrılır. Mehr-i müsemma da mehr-i muaccel ve mehr-i mueccel olarak iki başlıkta incelenir.²³

¹⁸ Ebu Dâvud, "Nikâh", 31; Tirmizi, "Nikâh", 22; Nesâi, "Nikâh", 62.

¹⁹ Buhârî, "Nikâh", 6, 32, 35, 37, 40, 44, 50, 51, "Vekâle", 9, "Fedâilu'l-Kur'ân", 21, 22, "Libas", 49; Müslim, "Nikâh", 76; Muvatta, "Nikâh", 8; Ebu Dâvud, "Nikâh", 31; Tirmizi, "Nikâh", 22; Nesâi, "Nikâh", 62.

²⁰ Müslim, "Nikâh", 78; Ebû Dâvûd, "Nikâh", 29; Nesâi, "Nikâh", 66.

²¹ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, Cilt II, s.207.

²² Köse, *a.g.e, İslam Hukuku El Kitabı*, s.318.

²³ Ahmet Yaman, *İslam Aile Hukuku*, İstanbul, Marmara Üniversitesi İlahiyat Vakfı Yayınları, 2012, s.62; Hayrettin Karaman, *İslamda Kadın ve Aile*, İstanbul, Ensar Neşriyat, 2008, s.157.

1.2.1. Mehr-i Müsemma

Akit esnasında veya akit sonrasında tarafların rızalarıyla tespit edilen mehirdir. Akit esnasında veya sonrasında tespit edilen mehrin ödeme şekli üzerinde taraflar anlaşma yapabilir. Yapılan anlaşmayla mehrin tamamı ertelenebileceği gibi peşin olarak verilmesi veya bir kısmının peşin, geriye kalanının vadeli olarak verilmesi de kararlaştırılabilir.²⁴ Ödeme şekillerine göre mehr-i müsemma kendi arasında ikiye ayrılır:²⁵

1.2.1.1.Mehr-i Muaccel(Peşin Verilen Mehir)

Akit sırasında peşin olarak ödenen mehre “mehr-i muaccel (peşin mehir)” denir. Eşler mehrin miktarını belirlemekle birlikte, ödeme şeklini tespit etmemişlerse, peşin ödenecek miktar örf'e göre belirlenir. Örf, tamamının peşin veya ileride ödenmesi şeklinde yahut bir bölümünün -örneğin üçte ikisinin veya yarısının- peşin, geri kalanının sonradan verilmesi şeklinde oluşmuşsa buna göre hareket edilir. Çünkü mehrin ödeme şekli açısından örf, aksi kararlaştırılmadıkça eşler arasında şart koşulmuş gibidir.

Bazı fakihler-Hanefiler gibi- zifaktan önce kadına mehrin bir kısmını vermeyi müstehab görmüşlerdir. Onlar bu konuda delillerini Hz. Ali'nin, Fâtıma (r.a) ile evlenirken zifaktan önce mehir olarak zırhını vermiş olmasına dayandırırılar.²⁶Hz. Peygamber'in, (s.a.v) Hz. Ali'yi zırhını verene dek zifâtan engellemesi rivâyetini delil gösteren fukahâ; vacip olan mehir şartını yerine getirmemesi dolayısıyla, belirlenen mehri (mehr-i müsemma) alıncaya kadar, kadının kendini zifaktan veya kocasının evine gitmekten çekinmeye hakkı olduğunu, kocasının kendisini bulunduğu şehirden çıkarmasına da engel olabileceğini ittifakla ifade etmişlerdir.²⁷

²⁴ Aydın, “Mehir”,Cilt XXVIII, Ankara, *DİA*, 2003, s.389-391.

²⁵ Halil İbrahim Acar, *İslam Aile Hukuku*, İstanbul, Ensar Yayınları, 2018, s.163.

²⁶ Köse, *a.g.e*, s.321.

²⁷ Kâsânî, *Bedâi'*, Cilt II, 288-289; İbn Kudâme, Ebu Muhammed Abdullah b. Ahmed b. Kudâme el-Makdisî, *el-Muğni*, Cilt VII, Beyrut, Dar'ul-Fikr, 2008, s.169.

1.2.1.2. Mehr-i Mueccel (Ödenmesi Sonraya Bırakılan Mehir)

Nikâhtan sonra ödenmesi şart koşulan mehre mehr-i mueccel denir.²⁸ Mehirde bir vakit tayin edilmediyse mehir, talâk vuku buluncaya ya da eşlerden biri vefat edene kadar mehr-i mueccel olarak kabul edilir.²⁹

1.2.2. Mehr-i Misil

Mehir genel olarak nikâh akdinde taraflar tarafından tespit edilir. Fakat mehir belirlenmemiş ya da hiç mehir alınmayacağı kararlaştırılmış veyahut şer'an kullanılması caiz olmayan bir malın mehir olarak belirlenmesi durumu vaki olmuşsa Hanefîlere göre kadına kişisel özellikleri, sosyal itibarları ve mâlî durumu bakımından denk, baba tarafından hısım olan kadınların ortalama mehirleri, mehr-i misil olarak şer'an tayin olunur. Böyle bir yakını bulunmaması durumunda yabancılara bakılır ve gerektiğinde hâkim de takdir hakkını kullanır.³⁰ Malikîlere göre ise akrabanın olması şart değildir, yaşantı ve yaratılış bakımından kendisine denk olan kadınların mehri esas alınır. Şâfiîlere göre ise asabeden³¹ olan kadınların mehri dikkate alınır. Hanbelîlerdeki kabul edilen genel görüşe göre ise mehir kişinin kendi anne, teyze, hala gibi yakınlarının mehrine bakılarak tespit edilir. Burada dikkat edilmesi gereken husus emsal mehir belirlenirken, evlenen kadının akrabalarından ya da güzellik, iyilik, mal varlığı, bekâretliği, yaşı bakımından kendisi gibi olan kadının ölçü alınmasıdır. Nitekim mehir, özelliklerin farklı olmasıyla değişiklik gösterir. Bu konuda Peygamber (s.a.v) “Kadın dört şey için nikâhlanır: serveti, güzelliği, aile şerefi ve dindarlığı”³² buyurmuştur. Dolayısıyla mehir belirlenirken kadının özellikleri de dikkate alınır. Bir diğer husus ise ölçü alınan akrabanın aynı beldeden olmasıdır ki bir başka beldede olan kişiyle kıyas yapılmamaktadır. Çünkü mehir, genellikle beldelere, yörelere, kültürlere göre farklılık gösterir.³³

²⁸ İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-Müctehid*, Cilt IV, s. 241.

²⁹ Bilmen, *a.g.e.* s.119; Yaman, *a.g.e.* s.62.

³⁰ Acar, *a.g.e.* s. 164.

³¹ Asabe, İslam hukukunda miras bırakan kişiye doğrudan ya da erkek vasıtasıyla bağlı bulunan mirasçılara denir. Bkz. Karaman, Hayreddin, “Asabe”, Cilt III, İstanbul, *DİA*, 1991, s. 452-453.

³² Buhârî, “Nikâh”, 16; Müslim, “Radâ”, 15; İbn Mâce, “Nikâh”, 6; Ebû Dâvûd, “Nikâh”, 2; Nesâî, “Nikâh”, 13.

³³ Şâfiî, *Ümm*, Cilt V, 90; Şirbînî Muhammed eş-Şerbînî el-Hatîb, *Muğni'l-Muhtâc İlä Ma'rifeti Meânî Elfâz'ül-Minhâc*, Cilt III, Beyrut, Dar'ul-Fikr, s. 231-232; İbn Kudâme, *el-Muğni*, Cilt VII, s. 189; Serahsî, *Mebsût*, Cilt V, İstanbul, Gümüşev Yayınları, 2008, s.100.

Görüldüğü üzere İslam hukuku mehir konusunda kadının haklarının son derece muhafaza edilmesine dikkat çekmiş; mehir hakkını elde edebilmek için belirtilmesi şart koşulmadan her halükarda bu hakkın kocadan temin edilmesine yönelik kurallar zikredilmiştir.

İslam hukukunda mehirin şer'an erkeğin yükümlüğünde olmasına rağmen günümüzde bazı erkeklerin hanımlarına olan bu hakkı göz ardı ettiği görülmektedir. Dolayısıyla kadın mağdur olarak hayatını ikame etmeye çalışmaktadır. Kanaatimizce bu konuda mağduriyetlerin en aza indirilmesi için aile büyüklerinin desteğine, aile bireylerini, bilinçlendirici uygulamalara ve medeni hukukun yaptırımlarının arttırılmasına ihtiyaç vardır.

1.3. MEHRİN MİKTARI

Mehir miktarında alt sınır konusunda fukahâ arasında ihtilaf vardır. Buna mukabil bu miktarın üst sınırını belirlemede âlimler bir kısıtlama getirilmeyeceğine dair ittifak halindedir.³⁴

Âlimler mehriin üst sınırının belirlenilemeyeceğini “*Onlardan birisine yüklerle mehir vermiş olsanız bile, içinden bir şey almayınız*”³⁵âyetiyle delillendirmiştir. ³⁶Bu konuda Hz. Ömer (r.a) ile ilgili bir rivâyete baktığımızda mesele daha iyi anlaşılacaktır. Nitekim Hz. Ömer hilâfeti zamanında kadınların yüksek miktarda mehir talep ettiğini gördüğünde mehir miktarına bir sınırlama getirmeye karar vermişti. Bu karara göre kadınlar Rasûlullah'ın (s.a.v) eşlerinin ve kızlarının aldığı mehirden fazlasını alamayacaklardı. Hz. Ömer bir hutbe esnasında bu kararı dile getirdiğinde orada bulunanlardan bir kadın yukarıda geçen âyeti delil göstermiş ve Allah'ın had koymadığı bir meselede âyette işaret edilen hükme zıt bir sınırlandırma yapılamayacağını ifade etmiş bunun üzerine Hz. Ömer kadına hak verip fetvasından geri dönmüştür.³⁷

Mehrin alt sınırı meselesine gelince Şâfiîler, Hanbelîler ve Caferîlere göre mehriin alt sınırı yoktur. Mehir âyetinde mehriin alt sınıra dair bir sınırın olmaması

³⁴İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-Müctehid*, Cilt IV, s. 235; Kâsânî, *Bedâiu 's-Sanâi*, Cilt III, s. 487.

³⁵ Nisa, 4/20.

³⁶ Köse, *a.g.e.*, s. 319.

³⁷ Ebû Dâvûd, “Nikâh”, 27,28 ; Nesai, “Nikâh”, 66 ; İbn Mâce, “Nikâh”, 17.

bunun delilidir.³⁸Hanefilerde ise mehrin en az miktarı yedi miskal ağırlığında on dirhemdir.³⁹ Buna göre on dirhemden az bir mehir belirlenmiş olsa da cinsel ilişki veyahut kocanın ölümü vuku bulursa bu miktar on dirhem olarak kabul edilir.⁴⁰

Mâlîkî mezhebine göre ise mehrin en az miktarı çeyrek dinar veya üç dirhem gümüştür. Âlimler arasında bu miktarın belirlenmesindeki ihtilaf hırsızlık nedeniyle elin kesilmesinde ölçü alınan çalıntı malın değerinin farklı takdir edilmesinden kaynaklanmaktadır. Nitekim hırsızlık kapsamında çalınan malın alt sınırını Hanefiler on dirhem, Mâlîkîler üç dirhem olarak belirlemiştir.⁴¹ Ayrıca Hanefiler “On dirhemden az mehir yoktur”⁴² hadisini delil olarak zikretmektedirler.⁴³

Eğer kadın nikâhtan sonra kocasıyla zifafa girer, ya da zifafa girmeden kocası ölürse veyahut erkek kadınla تنها bir yerde bulunursa ve kadınla zifafa girmesine bir engel bulunmazsa zifafa girmeden kadını boşadığı takdirde kadın mehrin tamamını alır. Erkeğin kadınla zifafa girmesi kadının ona kendisini teslim etmesi anlamına gelir ki böylece kadın mehri hak etmiş olur. Aynı zamanda halvet-i sahîha zifaf hükmünde değerlendirildiğinden tam mehir hükmü söz konusu olmaktadır. İmam Şâfiî ise halvet bahsinde farklı bir görüş beyan etmiştir. Buna göre halvet-i sahîhada cinsel birliktelik gerçekleşmediğinden yani evlenmenin maksatlarından biri olan cinsî münâsebet hâsıl olmadığından dolayı kadın ancak mehrin yarısını alabilmektedir.⁴⁴ Ölüm söz konusu olduğunda ise-evlilik hayatı bittiği için bir şeyin sona ermesiyle karşılığı hak edilmiş olduğundan- kadın yine mehrin tamamını alır.

Zifafa girmeden ve sahîh halvet durumu yaşamadan boşanılan kadının durumu ise “Eğer siz kadınlara dokunmadan onları boşarsanız ve daha önce onlara mehir biçmişseniz biçtiğiniz mehrin yarısı onlara düşer”⁴⁵âyetiyle sabittir. Buna göre mehri daha önce belirlenmiş kadın mehrin yarısını almaya hak kazanır. Eğer mehir

³⁸Şâfiî, *el-Ümm*, Cilt V, 58; Şirbinî, *Muğni'l Muhtac*, Cilt III, 220; İbn Kudâme, *el-Muğni*, Cilt VII, 161; Köse, *a.g.e.*, s. 319.

³⁹Heyet (11. yy) , *Fetâvâ-i Hindiyeye*, Cilt I, Lübnan, Dâr'ul-Kitâb, 2010, s. 332; Kâsânî, *Bedâiu 's-Sanâi*, Cilt III, s.487; İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-Müctehid*, Cilt IV, s.235-236; Çolak, *a.g.e.*, s.158; Yaman, *a.g.e.*, s.62.

⁴⁰ Abdülğani el-Guneymî el-Meydânî, *el-Lübâb fî Şerhi'l Kitab*, (çev. Okan Kadir Yılmaz), Cilt II, İstanbul, Yasin Yayınları, s. 19.

⁴¹ Acar, *a.g.e.*, s.162.

⁴² Darekutnî, *Sünen*, Cilt IV, 274(3452).

⁴³ İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-Müctehid*, Cilt IV, s. 239; Çolak, *a.g.e.*, s. 159.

⁴⁴Şâfiî, *Ümm*, Cilt V, 92; Zuhaylî, *el-Mu'temed*, Cilt IV, 117-118; Merginâni, *el-Hidâye*, (ter. Ahmed Meylani), Cilt II, İstanbul, Kahraman Yayınları, 1992, s.32-34.

⁴⁵ Bakara 1/ 237.

belirlenmemişse kadın mut'a⁴⁶ alır.⁴⁷ Mut'anın delili şu ayete dayanır : *“Ancak onları faydalandırın. Eli geniş olan, kendi gücü nispetinde eli dar olan da kendi imkânına göre güzel bir şekilde faydalandırılmalıdır. Bu iyilik edenlerin üzerine bir borçtur.”*⁴⁸

Bütün bu durumları ele aldığımızda kanaatimize göre kadının sosyal statüsü, mâlî konumu, akranlarının ve akrabalarının durumu, sosyal ve kültürel faktörler mehrin tesbitinde ölçüt olarak değerlendirilmektedir. Mehrin asıl amacının kadının yaşaması muhtemel olumsuz durumlar söz konusu olduğunda hayatını sürdürmede destek sağlayıcı, ihtiyaçlarını karşılamada yardımcı bir araç olduğu düşünülürse mehir miktarı çağın beraberinde getirdiği şartlar, olgular ve gereklilikler ele alınarak belirlenecektir. Binaenaleyh, mezhep imamlarımız zamanın etkisiyle bazı değişimlerin kaçınılmaz olduğunu ferasetleriyle görmüş, örfü hukukun şekillenmesinde etkili sebeplerden biri sayarak mehir konusunda isabetli bir kararda bulunmuşlardır.

Koca mehrin, kadınla beraberliğinin bir neticesi olarak Allah'ın kendisine yüklediği bir sorumluluk olduğunun bilincinde hareket etmelidir. Allah tarafından vazife tayin edilen bu hususta azamî gayret göstermeli, en kısa zamanda kadının hakkını ona teslim etmelidir. Kocanın maddî durumu mehri ödemeye müsait olduğu halde bundan kaçınması, ödemeyi ertelemesi ya da kadını oyalaması İslam hukukuna aykırı bir davranıştır. Şüphesiz kalpleri en iyi Allah bilmektedir. Mehrin ödenmemesi durumunda kul hakkının yanı sıra Allah'ın koyduğu hudutları çiğneme söz konusu olmaktadır. Mümin bir erkek, Resûlullah'ın (s.a.v) kadınlar hakkındaki bakış açısıyla bakmalı, onun veda hutbesinde “Kadınlar size Allah'ın bir emanetidir” buyurduğu gibi nebevî hitabın muhatabı olmanın gerekliliğini yerine getirmelidir. Zira kadın kocasına bir emanet olduğuna göre emanetin hakkına riâyet etmek gerekmektedir.

Üzerinde durulması gereken bir başka husus ise mehrin tasarruf yetkisidir. Mehrin tamamına kadın istediği gibi tasarrufta bulunabilir. Mehrin tasarrufunda kadını kimse kısıtlayamaz, engel olamaz. Koca kadının bu hakkını kullanmasında İslam'ın getirdiği ölçülere riâyet etmelidir. Ayrıca kadın mehrin verilmesi karşılığında çeyiz hazırlamaya mecbur tutulamaz.⁴⁹

⁴⁶ Mut'a, kocanın maddi duRûmuna ve örfe göre kadına verilen giysi, başörtüsü gibi hediyedir. Bir çeşit “teselli hediyesi” niteliğindedir.

⁴⁷İbrahim Kâfi Dönmez, “Mut'a”, Cilt XXXII, İstanbul, DİA, 2006, s. 174-180.

⁴⁸ Bakara 2/236.

⁴⁹ Aydın, “Mehir”, Cilt XXVIII, Ankara, DİA, 2003, s.389-391.

Çalışmamızın bu kısmına kadar nikâh akdiyle erkeğe yüklenen mâlî sorumluluklardan olan mehrin hukuki yönü, çeşitleri, miktarı tetkik edilmiştir. Şimdi diğer mâlî sorumluluk olan nafaka bahsi üzerinde durulacaktır.

1.2.NAFAKA

Sözlükte nafaka kelimesi “harcamak, tüketmek” anlamındaki “infâk” kelimesinin masdarından türetilmiş olup “azık, ihtiyaçların karşılanması maksadıyla harcanan para vb. maddi değerler” manasına gelir.⁵⁰

Kur’an-ı Kerîm’de ve hadislerde sözlük anlamı açısından nafakaya dair birçok ifade yer almaktadır. Hukûkî bir terim olarak ise nafaka İslam hukukçuları tarafından farklı olarak tarif edilmiştir. Bazı fakihlere göre nafaka hayatiyetin sürdürülebilmesi için ihtiyaç hissedilen şeylerin devamlı bir şekilde temin edilmesi olarak değerlendirilirken diğer fakihler ise nafakayı bir şeyin bekasının ve devamının bağlı olduğu yiyecek, giyecek ve iskân mahalli gibi şeyler olarak tanımlamışlardır.⁵¹

İslam hukukunda nafakanın vacip olma sebebi üçtür:

- 1.Evlilik
- 2.Akrabalık
- 3.Mülkiyet⁵²

Bu bölümde konumuzun ana teması nikâh olması sebebiyle evlilik nafakası üzerinde durulacaktır. Nikâh akdinin tamamlanmasıyla evlilik nafakası yükümlülüğü devreye girer. Evliliğin sıhhatli bir şekilde devam etmesinin nafakayla yakından bir ilgisi vardır. Nitekim karısına bakmakla yükümlü olan koca bundan kaçınırsa, görevlerini ihmal ederse sağlıklı bir evlilik hayatı sürdürülemez. Evlilik nafakasının yükümlülüğünün kapsamına dâhil olan şeylerin bilgisi, kadın ve koca haklarının belirlenmesi noktasında önemlidir. Bu konulara teferruatlı olarak değinilecektir.

⁵⁰ Celal Erbay, “Nafaka”, Cilt XXXII, İstanbul, *DİA*, 2006, s. 282-285.

⁵¹ Erbay, Celâl, *İslam Hukukunda Evlilik ve Hısımlık Nafakası*, İstanbul, Rağbet Yayınevi, 1998, s.13. Karaman, *Mukayeseli İslam Hukuku*, Cilt I, s.286; Çolak, *a.g.e.*, s.165; Yaman, *a.g.e.*, s. 64; Acar, *a.g.e.*, s.172.

⁵² Meydânî, *el-Lübâb*, Cilt II, s. 161.

1.2.1. Evlilik Nafakasının Hukûkî Yönü

İslam hukukuna göre evin geçimini sağlama görevi kocaya aittir. Zira Hukuk-ı Aile Kararnamesinde “Nikâhın sahîhan in’ikadıyla beraber koca üzerine karısının mehir ve nafakası lazım gelir ve aralarında hakk-ı tevârüs sabit olur” maddesi yer almaktadır.⁵³ Dolayısıyla koca küçük yaşta ya da fakir olsa dahi karısının nafakasını karşılamak zorundadır. Buna ek olarak kocanın Müslüman ya da kâfir olması bu yükümlülüğü ortadan kaldırmamaktadır. Bu şartların yanı sıra karısının zengin ya da fakir olması yahut onunla zifafa girmiş olup olmaması da bu durumu etkilemez. Yine aynı şekilde karısının cinsel organı deliksiz olsa, cinsel organında ilişkiye mani bir kemik/et parçası bulunsa, bunak olsa, cinsel ilişkiye güç yetiremeyecek kadar küçük fakat hizmet etmeye ve arkadaşlık yapmaya uygun biri olsa kocasının evinde kendisini kocasına teslim etmesiyle artık örfî ve dini anlamda nafakası yani yiyeceği, giyeceği, barınması kocasının yükümlülüğündedir.⁵⁴ Fukaha kadına nafaka verilmesinin vacip olduğu noktasında ittifak etmiştir.⁵⁵

Koca özrü olmaksızın nafaka yükümlülüğünden kaçınırsa Allah indinde günah işlemiş olmakla beraber kocanın cezalandırılması için hâkime başvurulabilir.⁵⁶

1.2.1.1. Nafakanın Dayandığı Şer’i Deliller

Evlilik nafakasının hukuki kaynaklarını şu şekilde sıralayabiliriz:

1-Kitap

Kuran-ı Kerimde geçen nafakaya dair âyetler şu şekildedir:

1. “*Varlıklı olan kimse, nafakayı varlığına göre versin; rızkı ancak kendisine yetecek kadar verilmiş olan kimse de, Allah'ın kendisine verdiğiinden versin. Allah kimseye verdiği rızkı aşan bir yük yüklemeyiz. Allah güçlükten sonra kolaylık verir.*”⁵⁷

⁵³ Orhan Çeker, *Hukuk-ı Aile Kararnamesi*, md.69, İstanbul, Mehir Vakfı Yayınları, 2012.

⁵⁴ Heyet, *Fetâvâ-i Hindiyeye*, Cilt I, s. 568; Meydânî, *El-Lübâb*, Cilt II. s.161-162; İbn Abidin, *a.g.e*, Cilt VII, s. 287; Karaman, *a.g.e*, s. 177.

⁵⁵ İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-Müctehid*, Cilt IV, s.309; Kâsânî, *Bedâiu's-Sanâi*, Cilt III, s. 607; Hüseyin Yaşar, *Kur'an'ın Nüzûlünün 1400. Yılı Münasebetiyle Kur'an'da Aile Sempozyumu*, İzmir, Tibyan Yayıncılık, 2012, s. 327; Yasdıman, *a.g.e*, s.141.

⁵⁶ Acar, *a.g.e*, s. 172.

⁵⁷ Talak 65/7.

2. “Kadınlara el sürmeden ve mehirlerini belirlemeden onları boşarsanız, size sorumluluk yoktur. Onları zengine kendi çapına, fakire kendi çapına uygun bir şekilde faydalandırın. Bu iyi davranışların şanına yakışır bir borçtur.”⁵⁸

3. “Anneler, çocuklarını emzirmeyi tamamlamak isteyen kimse (baba) için tam iki sene emzirirler. Bu müddet zarfında (emziren) annelerin yiyeceği ve giyeceği mârufen çocuğun babasına aittir.”⁵⁹

4. “Onları (iddetleri zarfında) gücünüz nispetinde, oturduğunuz yerin bir bölümünde oturtun. Onları sıkıntıya sokmak için kendilerine zarar vermeye kalkışmayın...”⁶⁰

2-Sünnet

Kuran-ı Kerim’de zikrolunan nafaka âyetlerinin yanı sıra hadislerde de nafaka hakkında birçok rivayet bulunmaktadır. Bu hadislerden birkaçı şöyledir:

I-Amr b. Ebu’l Ahvas veda haccını anlattığı hadisin son kısmında Resûlullah’ın (s.a.v) şöyle söylediğini rivâyet etmiştir:

“...Bilin ki, sizin kadınlarınız üzerinde birtakım haklarınız vardır. Kadınlarınızın da sizler üzerinde birtakım hakları vardır. Kadınlar üzerindeki haklarınız istemediğiniz kimselere yatağınızı çiğnetmemeleri, evlerinize hoşlanmadıklarınızın girmesine izin vermemeleridir. Onların sizdeki hakları ise yedirme ve giydirme hususunda iyi davranmanızdır.”⁶¹

II-Hâkim b. Muaviye el-Kuşeyrî babası Muaviye’den anlatıyor:

-“Ey Allah’ın Resûlü! Bizden her biri üzerinde zevcesinin hakkı nedir? diye sordum. “Kendin yiyince ona yedirmen, giydiğin zaman karına da giydirmen, yüzüne vurmaman, onu kötülememen, ev hariç onu terk etmemen” diye yanıt verdi.⁶²

III-Hz. Âişe anlatıyor:

“Ebu Süfyan’ın karısı Hind, (bir gün gelerek): -“Ey Allah’ın Resûlü! Ebu Süfyan cimri bir adamdır. Bana ve çocuğuma yetecek miktarda (nafaka) vermiyor. Onun

⁵⁸ Bakara 1/236.

⁵⁹ Bakara 1/233.

⁶⁰ Talak 65/6.

⁶¹ Tirmîzi, “Radâ”, 11; İbn Mâce, “Nikâh”, 3.

⁶² Ebu Davûd, “Nikâh”, 42; İbn Mâce, “Nikâh”, 3.

haberi olmadan malından almamda bir günah var mıdır?” diye sorunca Hz. Peygamber(s.a.v) :- “Örfe göre sana ve çocuğuna yetecek miktarda al”⁶³ buyurdular.

IV-“Kadınlara iyi davranmanızı tavsiye ediyorum. Çünkü onlar sizin idarenize ve korumanıza verilmiştir. Siz onları Allah’ın emaneti olarak aldınız. Allah’ın kelimesi ile size onlarla birleşme helal oldu. Sizin onlar üzerindeki hakkınız; yatağınızı hiç kimseye çiğnetmemeleri ve sevmediğiniz kimseleri evinize almamalarıdır. Eğer bunu yaparlarsa incitmeyecek şekilde onları dövün. Onların sizin üzerinizdeki hakkı ise; örfeye uygun olarak nafakalarını ve giyim kuşamlarını temin etmenizdir.”⁶⁴

3-İcma

İslam hukukçuları kocanın nafaka borçlusu, kadının da nafaka alacaklısı olduğu hususunda ittifak etmişlerdir. Dolayısıyla bu konu âlimler arasında icma ile sabittir. ⁶⁵

4-Akıl

Nafaka bahsi üzerinde herhangi bir nassa bakmadan aklen düşündüğümüzde kadının nafakasının kocasına ait olacağı sonucuna ulaşırız. Zira kadın kocasının evinde onun lehine olmak üzere çalışmakta, ihtiyaçlarını gidermekte, vaktini, gayretini kocasının uğrunda harcamaktadır. Dolayısıyla koca bu hizmetin sonucu olarak karısının ihtiyaçlarını görmeli, nafakasını karşılamalıdır. İslam hukukçuları nafakanın aklî delillerini araştırırken, kadının koca evindeki durumunu devletin bünyesinde çalışan kişilerin durumuyla bağdaştırmışlardır. Nitekim devlet kendi bünyesinde çalışan kişiye belli bir zamanını ve emeğini vermesi sebebiyle ücret veriyorsa koca da karısının kendi istek ve arzularını karşılaması nedeniyle nafakasını temin etmelidir.⁶⁶

1.2.2. Nafakanın Konusu ve Kapsamı

Fukaha nafakanın konularını yiyecek, giyecek ve barınma olarak belirlemiş ve bu bahislerde mezhep imamaları ittifak etmişlerdir.⁶⁷Söz konusu başlıklar tespit edilirken “...Anaların yiyecek ve giyeceğini örfeye uygun bir şekilde sağlamak çocuk

⁶³Buhârî, “Büyü”, 95.

⁶⁴ Serahsî, *a.g.e.* s. 282-283.

⁶⁵ Kâsânî, *Bedâiu’s-Sanâî*, Cilt IV, s.15-16; İbn Rüşd, *Bidâyetü’l-Müctehid*, Cilt IV, s. 309; Erbay, *a.g.e.* s. 26.

⁶⁶ Kâsânî, *Bedâiu’s-Sanâî*, Cilt IV, s.16; Erbay, *a.g.e.*, s.27; Çolak, *a.g.e.*, s. 167.

⁶⁷ İbn Rüşd, *Bidâyetü’l-Müctehid*, Cilt IV, s. 309.

kendisinin olan babaya borçtur...”⁶⁸ve “...Kadınları gücünüz nispetinde, kendi oturduğumuz yerde oturtun. Onları sıkıntıya sokmak için zarar vermeye kalkışmayın...”⁶⁹âyetleri esas alınmıştır. Bunun yanı sıra hizmetçi, tedavi masrafları, ev eşyaları, kadının kişisel bakım malzemeleri, eğitim masrafları gibi âyet ve hadislerde belirtilmeyen mevzular fukaha arasında ihtilaf meydana getirmiştir.⁷⁰ Bu konular teker teker ele alınıp izah edilecektir.

Kocanın yükümlülüğünde olan nafaka eşlerin durumlarına bakılarak belirlenir. Eğer her iki eş zengin ise, koca kadına durumunun gerektirdiği ölçüde dolgun bir nafaka ödemelidir.⁷¹ İkisi de fakir ise, kocanın kadına fakir nafakası vermesi gerekir.⁷² Eğer biri zengin diğeri fakir ise vasat bir nafaka ödenir. Başka bir ifadeyle kadın yoksul olup kocası zengin ise, zengin kadının alacağı nafakadan daha az miktarda nafaka alır. Eğer erkek yoksul da kadın zengin olursa, fakir kadının alacağı nafakadan daha fazla oranda nafaka alır.⁷³

1.2.2.1. Yiyecek

Kadının ihtiyaç temininde ekmek, un, tuz, yağ, mum, sabun, odun,-çamaşır yıkamak, kişisel temizlik ve abdest almak için- su vesâire gibi yaşam için temel ihtiyaçlar kaynaklarda belirtilmiştir.⁷⁴ Fakat Kur’an-ı Kerim’de de vârid olduğu üzere “...Anaların yiyecek ve giyeceğini örfe uygun bir şekilde sağlamak...”⁷⁵ âyetinde belirtilen ‘örfe uygun’ ifadesine binâen nafakanın miktarının belirlenmesinde değişen şartlar, örfler dikkate alınmalı ve bu bağlamda hareket edilmelidir.⁷⁶ Günümüzde su, tuz ve ekmeğin karşılanmasıyla hiçbir kadının tamamıyla ihtiyacı görülmeyeceği gibi sadece bunların nafaka olarak verilmesinin hakaret olarak sayılacağı, evliliği sarsacak durumlara sebebiyet vereceği bilinmektedir. Nitekim eski zamanlardan günümüze kadar insan hayatında birçok husus değişmiştir. Geçmişte temel ihtiyaç olarak görülmeyen ya da mevcut olmayan bir şey günümüzde temin edilmesi zarûrî bir

---

⁶⁸ Bakara 2/233.

⁶⁹ Talâk 65/6.

⁷⁰ Yasdîman, *a.g.e.* s. 147.

⁷¹ Erbay, *a.g.e.* s.28.

⁷² Meydânî, *el-Lübâb*, s.163.

⁷³ Serahsî, *a.g.e.*, s.284.

⁷⁴ Bilmen, *a.g.e.*, s. 449.

⁷⁵ Bakara 2/233.

⁷⁶ Kâsânî, *Bedâiu’s-Sanâi*, Cilt IV, s.23; Serahsî, *a.g.e.*, Cilt V, s.182.

gereksinim olarak değerlendirilebilmektedir. Bundan ötürü örfün gerekliliği göz önünde bulundurulmalıdır.

Gıda nafakasının miktarına gelince; Hanefilere göre yiyecek nafakasının belirlenmiş bir miktarı yoktur.⁷⁷ İmam Şâfiî bu konuda eğer koca zengin ise yiyeceğin miktarı günde iki müd⁷⁸, orta halli biri ise bir buçuk müd, yoksul ise bir müd olarak tayin etmiştir. İmâm Şâfiî'nin görüşü fukâha arasında uygun görülmemiştir. Çünkü yukarıda da zikredilen Hind hadisinde geçen “yeteceği kadar” ibaresi miktar belirlemenin uygun olmadığına delâlet eder.⁷⁹ Nitekim yeterli miktardaki yiyecek, insanların bünyelerine, gençlik ve ihtiyarlık durumlarına ve zamana göre değişiklik gösterir.⁸⁰ Ayrıca toplum yapılarının farklı olması da göz ardı edilmemelidir. Zira tarımla uğraşan bir toplumla sanayi ile uğraşan toplum arasındaki dengeyi sağlamak oldukça güçtür.⁸¹ Bu sebeple yiyecek miktarının belirlenmesinde kesin bir hudut çizmek bazı sorunlara yol açabilmektedir.

Kanaatimizce, kadının nafakasını belirlemede hem toplumsal hem de fiziksel unsurları göz önünde bulundurduğumuzda net bir miktar belirlemek yerine örfün ölçü olarak alınması uygun düşmektedir.

1.2.2.2. Giyim

İnsan için gıda maddesi hayatın devamı bakımından zorunlu bir temel ihtiyaç olduğu gibi giyim eşyası da kişinin kendisini koruyabilmesi için gereklidir. İslam kadının giyim nafakasını karşılama görevini kocaya vermiş, onu bu konuda mesul tutmuştur. Zira âyet-i kerimede “*Onların (annelerin) yiyeceği, giyeceği, örfe uygun olarak babaya aittir*”⁸² buyrulmaktadır.

Nafaka mükellefiyetindeki koca örfî çerçevede hareket ederek giyecek temininde iklimi, çevreyi esas almalı aynı zamanda maddi duruma da riâyet etmelidir.

⁷⁷ Serahsî, *a.g.e.*, Cilt V, s.285.

⁷⁸ Müd genellikle hububat ve bakliyat gibi kuru besinlerin ölçümünde kullanılan bir ölçü birimidir. Cengiz Kallek, “Müd”, XXXI, İstanbul, DİA, 2006, s. 457.

⁷⁹ Şâfiî, *a.g.e.*, Cilt V, s.95-96; ; İbn Kudâme, *a.g.e.*, Cilt VIII, s.196; Kâsânî, *a.g.e.*, Cilt IV, s.23; Merginânî, *el-Hidâye*, Cilt II, s.156.

⁸⁰ Serahsî, *a.g.e.*, s.285.

⁸¹ Hamiyet Ayık, *Eşin Nafakasını Düşüren Haller*, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 2010, s.14.

⁸² Bakara 2/233.

Zorunlu olan miktar, biri kışlık biri yazlık olmak üzere senede iki defa giyecek almasıdır.⁸³ Fakat alınan kıyafet zamanından önce yıpranıp eskirse kadına kıyafet yeniden alınır. Zira bu elbisenin kadına yeterli olmadığı, zamanından önce kıyafetin işlevini kaybetmesiyle anlaşılmıştır. Nitekim hadiste geçen “yeteri kadar” tabiri yerine getirilmemiştir. Diğer taraftan kadın alınan elbiseyi giymese yada dikkatli, titiz davranarak kullanmasıyla kıyafet eskimese de vaktin gelmesi durumunda yani altı ayın geçmesiyle yeni kıyafet alınması icâb eder.⁸⁴ Kadının giysilere mâlik olması kocanın giyecek konusunda nafaka yükümlülüğünü izale etmez. Koca kendisini bu sorumluluktan muaf göremez.⁸⁵ Binaenaleyh ailede kadın, arzularını sınırlandırmalı kocası nafakadaki sorumluluğunu yerine getirdikten sonra israfı kaçmamalı, aşırı istekleriyle de kocasına sıkıntı vermemelidir.

1.2.2.3. Mesken(Ev)

Kocanın sorumluluğu olan yiyecek ve giyecek temininden başka üçüncü görevi karısına mesken imkânı sağlamasıdır.⁸⁶ Nitekim Allah-u Teâlâ âyeti kerimede “...kadınları gücünüz nisbetinde, kendi oturduğunuz yerde oturtun. Onları sıkıntıya sokmak için zarar vermeye kalkışmayın...”⁸⁷ diye buyurmuştur.

Koca karısına başka kişilerin, aile efradının oturmadığı bir ev bulmak ve orda oturtmak zorundadır. Bu bağlamda kadın başkalarıyla oturmaktan hoşlanmayabilir, kendi özel mülkünde özgürce tasarruf hakkını kullanmak isteyebilir. Kadının rızası yoksa koca kendi ailesiyle oturmaya karısını zorlayamaz.⁸⁸ Ayrıca mesken, salih komşuların olduğu yerde olmalı ki, bu komşular din ve dünya işlerinde kadına yardımcı, kocanın olursa zulmünü engelleyici rol oynamalıdır. Bu sebepten salih komşuların olmadığı bir yerde evin bulunması şer’an mesken sayılmamaktadır.⁸⁹

⁸³ İbn Abidin, *a.g.e*, Cilt VII, s.299; Kâsânî, *Bedâiu’s-Sanâi*, Cilt IV, s.23; Heyet, *Fetevâ-i Hindiyeye*, Cilt I, s.569; Erbay, *a.g.e*, 28; Acar, *a.g.e*, s.175; Çolak, *a.g.e*, s.171.

⁸⁴ Serâhsî, *a.g.e*, s. 287.

⁸⁵ Erbay, *a.g.e*, s. 28-29.

⁸⁶ Heyet, *Fetevâ-i Hindiyeye*, Cilt I, s. 571.

⁸⁷ Talak 65/6.

⁸⁸ Merginâni, *a.g.e*, s. 160.

⁸⁹ Bilmen, *a.g.e*, s. 450.; El-Hac Mehmet Zihni Efendi, *Nimet-i İslam*, Sönmez, İstanbul, Neşriyat Yayınları, s. 778; Yazır, *a.g.e*, Cilt IV, s.54

Âyette zikredilen “...gücünüz nisbetinde...” ifadesinden dolayı, kocanın maddi durumu dikkate alınır. Bu meskenin kocanın şahsî mülkü olmasının şartı yoktur. Kira, ödünç veya vakıf olması da muteberdir.⁹⁰

Mesken kadının din ve dünya işlerini yerine getirmesine müsait olmalıdır. Kısaca temizliğinden ibadetine kadar tüm ihtiyaçlarını karşılayabilecek, -günümüz şartlarıyla- elektriği, suyu, tuvaleti, banyosu, mutfağı olan, dayalı döşeli bir nitelikte olmalıdır.⁹¹

Koca birden fazla eşle nikâhlıysa, eşlerini aynı evde oturmaya mecbur tutamaz. Zira eşlerin aynı evde oturmasıyla bazı problemlere kapı açılabilir, aralarında kıskançlık, haset, nefret, düşmanlığın oluşabileceği durumlar oluşabilir ve böylece ailedeki huzur kaçabilir.⁹²

Karı-koca kadına ait olan evde oturduklarında kocanın mesken nafakasını sağlama yükümlülüğü sakıt olur. Zira kadın kocasına evde oturmasına izin vermişse koca ona ayrıca para ödemeyeceği gibi kadın da bunu talep edemez.⁹³

Kanaatimizce de koca eşini kendi ailesinin yanında oturmaya zorlayamaz. “Kadın isterse ayrı bir evde oturmaları gerekir” görüşü tercihe şayandır. Günümüzde bazı geleneklerin etkisi sebebiyle kadın kayınvâlîde, kayınbaba gibi eşinin ailesinin evinde oturtulmaya mecbur bırakılmaktadır. Nihâyetinde kadın rahat ve huzurlu bir ortamda yaşayamadığı için ruhsal bunalımlar yaşayabilmektedir. Bir yandan evin iç işleri, bir yandan annelik ve eşlik vazifesiyle de sorumlu olan kadın baskı altında bir hayatı yaşamaya mecbur bırakıldığından ruhen ve bedenen yıpranmaktadır. Mamafih Allah’ın emaneti olarak verilen kadına koca gerektiği kadar sahip çıkamadığından emanet olgusu zedelenmiş olmaktadır.

Âyetle sabit olan yiyecek, giyecek⁹⁴ ve mesken temini gibi nafaka borcunu ödemede koca gevşeklik gösterip sorumluluğundan kaçarsa mağdur olan kadın hâkime başvurabilir, hâkim aracılığıyla hakkını arar. Bu durumda mahkeme kocanın maddi

---

⁹⁰ Çolak, *a.g.e.*, s. 172.

⁹¹ Çolak, *a.g.e.*, s.172.

⁹² Erbay, “Nafaka”, Cilt XXXII, İstanbul, *DİA*, 2006, s.282-285.

⁹³ Şirbînî, *Muğni’l- Muhtac*, Cilt III, s.432; Necla, Yasdıman, *a.g.e.*, s.163.

⁹⁴ Bakara 2/233.

durumuna bakarak bir hüküm belirler. Eğer koca gaipse ya da başka bir sebeple mahkemeye gelemese gıyabında hüküm verilir.⁹⁵

Cumhura göre, koca nafakayı ödemediğinde hâkim tefrike karar verebilir.⁹⁶ Tefriki Hanefiler kocanın hakkının çiğneneceğini düşündükleri için kabul etmemişlerdir. Hâkimin boşama kararı yerine kocanın karısına borçlanmasının uygun olacağı görüşünü benimsemişlerdir.⁹⁷

1.2.2.4. Hizmetçi Temini ve Masrafları

İslam hukukçuları kocanın hizmetçi tutma sorumluluğunu iki şarta bağlamışlardır. Birincisi kocanın maddi varlığının hizmetçi tutmaya elverişli olması; ikincisi de kadının emsallerinin hizmetçi kullanıyor olmasıdır. Fakat kadının nikâh akdinden önce hizmetçisi yoksa kendi işlerini kendisi yapıyorsa koca ona hizmetçi tutmayabilir.⁹⁸

Hizmetçi ev işlerinde, temizlikte ve yemek yapımı noktasında kadına yardımcı olur. Dolayısıyla örfе göre hizmetçinin nafakası da kocasına aittir.⁹⁹ Hizmetçinin nafakası, karısının nafakasına denk olamaz.¹⁰⁰ İmam Ebu Hanife ile İmam Muhammed'e göre birden fazla hizmetçiye nafaka biçilmez. İmam Ebu Yusuf ise iki hizmetçiye de nafaka verilmesi gerektiğini söyler. Çünkü kadının biri evin içinde biri de evin dışında olmak üzere iki yerde yardıma ihtiyacı olur. Bu da iki hizmetçiyi gerektirebilir. Ebu Hanife ve İmam Muhammed ise tek hizmetçinin tüm işler için yeterli olacağını düşünerek başka bir hizmetçiye gerek olmadığı görüşünü savunmuşlardır.¹⁰¹

Bizim görüşümüz de hizmetçi nafakasının kocaya ait olması gerektiği yönündedir. Zira kadın belirtilen bazı sebepler neticesinde yardımcı ihtiyacı

⁹⁵ Köse, *a.g.e.*, s. 325; Erbay, *a.g.e.*, s. 53; Yaman, *a.g.e.*, s. 65; Çolak, *a.g.e.*, s. 174; Merginani, *Hidaye* s.158-159;

⁹⁶ Şirbîni, *a.g.e.*, Cilt III, 442; İbn Kudâme, *a.g.e.*, Cilt VIII, 162.

⁹⁷ İbnü'l-Hümmam, Kemâleddin Muhammed b. Abdilvâhid, *Fethu'l-Kadir*, Cilt IV, Beyrut, Dar'ulFikr, 2009, s. 391; Merginani, *Hidaye*, s.159.

⁹⁸ Nuri Kahveci, *İslam'a Göre Aile Bireylerinin Sorumlulukları*, İstanbul, Hikmetevi Yayınları, 2017, s.65.

⁹⁹ İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-Müctehid*, Cilt IV, s. 310; Serahsî, *a.g.e.*, s. 284; *Fetevâ-i Hindiyeye*, Cilt I, s. 569-570; İbn Abidin, *a.g.e.*, Cilt VII, s.317; Çolak, *a.g.e.*, s. 173; Erbay, *a.g.e.*, s.30; Yaman, *a.g.e.*, s. 64.

¹⁰⁰ Serahsî, *a.g.e.* s. 284.

¹⁰¹ Merginani, *Hidaye*, s.158.

duymaktadır. Hz. Fâtıma'nın (r.a) babasından hizmetçi talebinde bulunması da bu duruma işaret etmekte ve uygun bir delil olmaktadır.¹⁰² Bin dört yüz sene öncesinde Hz. Fâtıma örneğinde olduğu gibi günümüzde de birçok kadının –özellikle- iş hayatına atılan kadınların ev işlerinde kendilerine yardımcı olacak birine ihtiyaç duydukları görülmektedir. Nitekim kadın vaktinin ve enerjisinin çoğunu işyerinde harcamakta ve eve yorgun, bitkin bir halde dönmekte; evin işlerine, çocuklarının bakımına, kocasının ihtiyaçlarını karşılamaya güç yetirmekte zorlanmaktadır. Bu zorluklar ve aksaklıklar daha sonra stres ve huzursuzluğa dönüşebileceğinden imkân dâhilinde kadına yardımcı olunmalıdır.

Günümüzde istatistikler çalışan kadın oranının azımsanmayacak boyutta olduğunu göstermektedir. Değişen dünya modelinde kadınlar ev dışına açılıp sosyal aktivitelere katılmaya, ilmi yönlerini geliştirip kariyer elde etmeye yönelmektedirler. Ayrıca kapitalist ve seküler dünya modelinin etkisi altında kalan insanoğlu, yaşam standartlarıyla paralel olarak aile idaresini sağlamak için tek gelirin yetmeyeceğini düşünmektedir. Birkaç faktörün etkisi neticesinde çalışma sektöründe kadınların sayısı her geçen gün artmaktadır. Dolayısıyla kadına ev işlerinde yardımcı olacak birine ihtiyaç duyulmaktadır. Bununla beraber eğer maddi imkânlar el vermiyorsa kadın kocasına “yardımcı istiyorum” diye tutturmamalı; bu durumda Celal Erbay'ın dediği gibi koca kadının destekçisi olmalıdır.¹⁰³ Ne yazık ki yanlış anlayış ve geleneklerin bünyesinde yetişen erkek işten gelince otururken kadının çalışma alanı işyerinden ev yerine dönüşmüş olduğundan kadın dinlenememekte ve çalışmaya devam etmektedir. Allah-u Teâlâ'nın bu noktada “*Kadınlara iyi davranın*”¹⁰⁴ emri göz ardı edilmektedir. Evlilik hayatı karı-kocanın yardımlaşması ve dayanışmasıyla cennet bahçesinden bir bahçe olabileceken kişisel menfaatler, nefsanî düşünce, istek ve arzular sebebiyle huzursuz bir aile ortamına dönüşmektedir. Nihâyetinde de boşanma oranları hızla artmaktadır.

---

¹⁰²Buhârî, “Nikâh”, 7; Müslim, “Zikir ve Dua”, 81; Ebu Nuaym el-İsfahanî, *Hilyetü'l-Evliya*, Cilt IV, 355, Buhârî, “Nafakat”, 6.

¹⁰³ Erbay, *a.g.e.*, s.31.

¹⁰⁴ Nisa, 4/19.

1.2.2.5. Meskenin Eşyası, Temizlik Aletleri

Mesken temini kocanın vazifesi olduğu gibi evin eşyalarını temin etmek de kocanın vazifeleri arasındadır. Ev için lazım olan eşyalar örfe göre takdir edilir ve kocanın bunu temin etmesi gerekir. Mesken ev eşyalarıyla hazır olacağı için bu nafakalar birbiriyle bağlantılıdır. Koca, evi düzmeli, perdeden ışık sistemine kadar ev kullanıma uygun bir hale getirilmelidir.¹⁰⁵Kadının veya ailesinin bunları temin etme zorunlulukları olmamakla beraber temin ettiklerinde eşyalar “teberrü” olarak değerlendirilir ve alınan eşyalar kadının şahsî mülkü olarak kabul edilir.¹⁰⁶

Un öğütmek, ekmek yapmak için lazım olan aletlerle su kabı, tas, tava, tencere, kepece, ve diğer yemek pişirmede lazım olan aletlerin karşılanması kaynaklarda erkeğe vacip olarak belirtilmiştir. Hasır, kilim, yaygı gibi diğer ev aletleri ve temizlikte kullanılacak kiri çıkarmaya yarayan fırça, süpürge gibi malzemeler de kocaya aittir.¹⁰⁷

Kanaatimizce bu eşyaların belirlenmesinde de yine örfün ölçü olarak değerlendirilmesi gerekmektedir. Ev eşyaları değişen zamanın, gelişen dünyanın şartlarına göre takdir edilmelidir. Zira geçmiş dönemlerdeki ev için yeterli görülen eşyalar gelişen teknolojinin yanında çok eksik kalmaktadır ve ihtiyaçları karşılamamaktadır. Bu sebeple çağın gerekliliklerine göre hareket etmekte fayda vardır.

1.2.2.6. Tedavi Masrafları

İnsan sağlığının korunması İslâmiyette dikkat edilen ve önem verilen hususlardandır. Zira Resûlullah (s.a.v), tedavi olma üzerine ümmetini teşvik etmiştir. Bedevîler arasında geçen bir konuşmada “Tedavi olmazsak günah işlemiş olur muyuz?”¹⁰⁸ şeklindeki soruya Hz. Peygamber (s.a.v) “Ey Allah’ın kulları tedavi olun...” şeklinde cevap vermiştir. Başka rivâyetlerde ise insanların kıymetini bilmediği iki nimetten birinin sağlık olduğunu¹⁰⁹,sağlıklı olmak için dua ettiğini¹¹⁰

¹⁰⁵ Bilmen, *a.g.e*, Cilt II, s. 452; İbn Abidin, *a.g.e*,Cilt VII, s.299; Çolak, *a.g.e*, s. 171;Erbay, *a.g.e*, s.17; Kahveci, *a.g.e*, s.65.

¹⁰⁶ Acar, *a.g.e*, s.177.

¹⁰⁷ İbn Abidin, *a.g.e*, Cilt VII, s.299.

¹⁰⁸ Ebû Dâvûd, “Tıbb”, 11.

¹⁰⁹ Buhârî, “Rikâk”, 1.

¹¹⁰ Ebû Dâvûd, “Edeb”, 101.

haber vermiştir. Yine Hz. Peygamber (s.a.v) hastalandığında tedavi yollarına gitmiştir.¹¹¹ Böylece tedavinin gerekliliği noktasında hem fiilen hem de kavlen Resûlullah (s.a.v) ümmetine örnek olmuştur. Bu bağlamda tedavi etmek/edilmek kadar tedavinin desteklenmesi ve yakın akrabaların bu hususta birbirlerine maddî ve manevî olarak yardımcı olması da gerekmektedir. Bu açıdan tedavi masraflarının yükümlülüğü de önemli bir konuyu oluşturmaktadır.

Zeydiler hariç diğer mezhepler tedavi masraflarını nafakanın dışında değerlendirmişlerdir.¹¹² Şâfiîler ise eşler arasındaki nafakaya tedavi masraflarını dâhil etmeseler de hısımlık nafakasına dâhil etmişlerdir.

İslam hukukuna göre tedavi giderlerinin kocanın mesuliyetine girmemesinin sebebi, fukahannın tedavi meselesini icare akdine benzetmelerinden kaynaklanmaktadır. Buna binaen kiraladığı yerin yıkılması durumunda kiracı, zarar gören yerin tamirinden mükellef tutulmadığı gibi koca da karısının tedavi ve ilaç masraflarından muaf tutulmaktadır.

Fukahannın tedavi masraflarını icare akdine benzetmeleri hususunda son dönem âlimleri icare ile tedavi arasında farklılık olduğu görüşünü savunmuşlardır. Zira kiracı kiraladığı evde tam tasarruf hakkına sahip değilken koca nikâh akdinin sonucuyla karısından tam anlamıyla faydalanma hakkına sahip olmaktadır. Ayrıca tahrip olan yerin tamiri aslın muhafazası içindir. Tamir ev sahibi için kalıcı bir fayda içerirken kiracı için geçici bir fayda söz konusudur. Öte yandan kiracı kiraladığı mülkten belli bir süreliğine yararlanabiliyorken evlilikte asıl olan devamlılıktır. Bu durumda kiracıyla kocanın durumları farklılık göstermektedir. Konuyu başka bir yönden ele aldığımızda da bir tarafta mal söz konusuysen diğer tarafta Allah'ın Kuran-ı Hâkim'de 'eşref-i mahlûk'¹¹³ olarak nitelendirdiği ve kendisine halife¹¹⁴ tayin ettiği insan söz konusudur. Dolayısıyla bu noktadaki görüşümüz tedavi masraflarının da değişen kültürleri, şartları göz önüne aldığımızda nafakaya dâhil olmasının kaçınılmaz bir gereklilik olduğu yönündedir.

¹¹¹ İbn Abidin, *a.g.e*, Cilt III, s.575; Heyet, *Fetâvâyi Hindîyye*, Cilt I, s.391; İbn Kudâme, *a.g.e*, Cilt VII, 159; Erbay, *a.g.e*, s.18-19.

¹¹² Yazır, *Alfabetik İslam Hukuku ve Fıkıh İstılahları Kamusu*, Cilt IV, İstanbul, Eser Neşriyat, 1997, s.33; Bilmen, *a.g.e*, Cilt II, s.451; Erbay, *a.g.e*, s.18; Acar, *a.g.e*, s.179.

¹¹³ İsrâ 17/70

¹¹⁴ Bakara 2/30; En'âm 6/165; A'râf 7/69, 74; Yunus 10/13,14,73; Neml 27/62; Fâtır 35/39; Sâd 38/26.

Fukahanın canın dokunulmazlığı ve korunması noktasındaki hassasiyetleri bilinmektedir. Nitekim kimsesiz kalan birisinin dahi ihtiyaçlarının ve bakımının karşılanmasında onları çaresiz bırakmayarak yükümlülüğün devlette olduğuna hükmettikleri malumdur. Bu bağlamda ulemanın nafaka kapsamına tedavi masraflarını dâhil etmemelerinin sebebine gelince fukahanın kadının aleyhinde bir hüküm kastı olmamakla birlikte buradaki hükmün yaşadıkları dönemin özelliklerine göre olduğunu düşünebiliriz. Zira müçtehitler tıp ve tedavi metotlarının, teknolojinin gelişmediği ve öneminin anlaşılmadığı zamanlarda yaşamışlar dolayısıyla ilaç ve tedavi masraflarını nafaka kapsamına almayı gerekli görmemişlerdir. Öte yandan eski dönemlerde günümüzdeki gibi farklı hastalıklar mevcut değildi ve tedavi yöntemleri hacamat ve bitkisel yöntemlerle sınırlıydı. Günümüzde ise tedavi masraflarının hayatî önemi anlaşıldığı için nafakaya dâhil edilmesinin gerektiği söylenebilir. Zira geçmişten günümüze kadar muhtelif hastalıklar ortaya çıkmakla beraber bunların teşhisinden tedavisine kadar uzun bir süreç geçmesi ve muayene masraflarının fazla olması sebebiyle karşılanması gerekmektedir. Bununla birlikte son dönem âlimleri kocaya karısının tedavi masraflarını karşılama sorumluluğunun yüklenmesi gerektiği görüşünü benimsemişlerdir.¹¹⁵Zira Çağdaş İslam Aile Hukukunda doktor ve ilaç masraflarının nafakaya dâhil olduğunu görmekteyiz. Fas Kanununun 35. Maddesinde tedavi masrafları kocanın karısına karşı vazifeleri arasında zikredilmektedir.¹¹⁶

Kanaatimizce de tedavi masrafları kocaya ait olmalıdır. Nitekim İslam hukukunda korunması gereken beş maddeden biri candır. Canımızın bize emanet olduğunu, ona bakmakla yükümlü olduğumuzu düşündüğümüzde tedavi bahsinin de canın korunma alanına girdiğini görürüz. Tedaviden kaçınan kişi can sağlığını bilerek tehlikeye sokmaktadır. Can, kişinin bu dünyadaki varlığının ana sebebi olduğuna göre nafaka kapsamındaki yiyecek, giyecek, barınma kadar canın korunması –yani tedavisi- önemli hatta daha zaruri bir ihtiyaçtır. Kadının sağlığının bozulması durumunda gerek eşin ihtiyaçları gerek çocukların bakımından yemek yapımına kadar evin düzeni ve dengesi bozulur. Bu düzensizliklerin, aksaklıkların ana sebebine indiğimizde sorunun çözümü kadının sağlığına geri dönmesidir ki bu da tedaviyi zaruri kılar. Diğer yandan nafakaya dâhil edilen temizlik araçları ve evdeki hizmetçi, kadının hayatının

¹¹⁵ Karaman, *Mukayeseli İslam Hukuku*, Cilt I, s. 286; Cin, *a.g.e*, s. 201-202; Aydın, *a.g.e*, s.33; Çolak, *a.g.e*, s. 173

¹¹⁶ Cin, *a.g.e*, s. 202.

kolaylaşması amacına yönelikse günümüz şartları ve durumlara göre kadının can sağlığını doğrudan etkileyen tedavi konusunun başlıca nafaka maddelerinden sayılması kaçınılmazdır. Öte yandan sağlığın mevzu bahis olduğu bir durumda eşlerin birbirlerine yönelik dayanışması ve yardımlaşması evlilikte aranan ve olması gereken hususlardandır ki böyle bir durumda olan kadına kocasının menfaat gözetmeyerek sevgisinin tezahürü de sayılacak olan maddi ve manevi desteği karısı için büyük bir öneme sahip olacaktır.

1.2.2.7. Techiz ve Tekfin Masrafları

İnsan bedenine lazım olan en son kıyafet kefendir. Bu sebeple koca karısının hayattayken nasıl ki giyecek temin edilmesinden sorumluyduysa techiz ve kefenleme masraflarını da karşılamak mecburiyetindedir.¹¹⁷

1.2.3. Nafakayı Gerekli Kılan Şartlar

Nafakanın kadına vacip olması için fakihler bazı şartlar beyan etmişlerdir:¹¹⁸

- a) Sahih Nikâh Olması
- b) Kadının Kendisini Teslim Etmesi
- c) Kadının Büluğa Ermiş Olması
- d) Kadının Nüşûz Yapmaması¹¹⁹

Kısaca değinecek olursak:

Zevcenin nafakayı hak etmesi için eşler arasında sahîh nikâhın olması gerekir. Binaenaleyh fasîd ve bâtıl nikâh nafakayı gerektirmez.¹²⁰ Fukahaya göre nafaka kadının meskende alıkonulmasına karşılıktır. Bu bağlamda kadın kendisini kocasına arz ettiğinden bakımı ve ihtiyaçlarının temini de kocasına düşmektedir.¹²¹ Kadının bülûğa ermiş olması şartına gelince Hanefî, Mâlîkî, Şâfiî ve Hanbelî uleması nikâh akdi yapılan kadın cinsî münâsebete güç yetiremeyecek yada evin düzenini

¹¹⁷ İbn Abidin, *Reddu'l-muhtar*, Cilt III, s.598; Yazır, *a.g.e.*, Cilt IV, s.51.

¹¹⁸ Teferruatlı bilgi için bkz. Bilmen, *a.g.e.*, s. 454-458.

¹¹⁹ Bilmen, *a.g.e.*, s.454-458; Erbay, *a.g.e.*, s. 32-33; Mehmet Dirik, "İslâm Aile Hukukunda Kocanın Nafaka Mükellefiyetini Düşüren Haller", *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, Sayı 25, (2015), s.139-140 Aydın, *a.g.e.*, s.32-33; Yasdıman, *a.g.e.*, s. 170.

¹²⁰ Bilmen, *a.g.e.*, s. 454; Serahsî, *a.g.e.*, s.302.

¹²¹ Yasdıman, *a.g.e.* s. 145.

sağlayamayacak, kocanın ihtiyaçlarını yerine getiremeyecek kadar küçükse kadına nafaka düşmeyeceği konusunda ittifak etmişlerdir.¹²² Bâliğ olmasa bile kadının fiziki olgunlukta olması gerekir. Zira Ebu Yusuf'a göre koca daha bâliğ olmamış karısını kendisine arkadaş olması ve hizmet etmesi sebebiyle eve getirmişse onun nafakasını vermesi lazımdır.¹²³

Kadının nüşûz yapmaması meselesine gelince nüşûz, kadının evlilik hukukuna riâyet etmemesi, evlilik birliğini sürdürmeyi engelleyecek düzeyde geçimsiz olması demektir.¹²⁴ Kocanın evinden haksız olarak izin almadan çıkan ya da kendini kocasına teslim etmekten kaçınan ve kocasının evine girmeyen kadınınâşizedir.¹²⁵ Kadının hapsedilmesi, kocanın iştirakı olmadan yolculuğa çıkması, kocasının rızası, izni olmadan bir sanatla ya da meslekle meşgul olması sebebiyle kadın nâşize olur.¹²⁶ Nâşize kadının nafakası bu itaatsizliğinden ötürü düşer.¹²⁷ Hukuk-ı Aile Kararnâmesinde bu husus şu şekilde ifade edilmiştir: “Zevce bir sebab-i meşru olmaksızın zevcinin hanesini terk edip gider veya hâne kendisinin olup da başka bir hâneye naklini talep etmezden mukaddem zevcini duhulden men eyler ise işbu nüşûzun devamı müddetince nafaka sâkıt olur.”¹²⁸

Bu hususta Kuran-ı Kerim'in “*Onları yataklarda yalnız bırakın*”¹²⁹ âyetinde kadının itaatsizlik durumunda kocasıyla birlikte bulunma hakkının engellenmesi emredilmektedir. Birlikte bulunma her iki eşin yararınayken nafakanın faydası sadece kadımadır. Dolayısıyla birliktelik bu süreçte terbiye için kesintiye uğruyorsa kadının maslahatına yönelik olan nafakanın kadının itaatsizliği sebebiyle kesilmesi mümkündür.

Nitekim Şureyh el-Kâdî'ye¹³⁰ (ö.80/699[?]) “Kocasına itaat etmeyen kadına nafaka var mıdır?” diye sorulduğunda o “Evet” dedi. “Ne kadar?” diye sorulunca da

¹²² Serahsî, *a.g.e*, Cilt V, 187; el-Behûtî, Mansur b. Yunus b. İdris el-Behûtî, *Keşşâfu'l-Kınâ'an Metni'l-İknâ*, Cilt V, Beyrut, Dâru'l-Fikr, 2009, s. 471; Şirbinî, *a.g.e*, Cilt III, s. 438; Yasdımân, *a.g.e* s. 173.

¹²³ Cin, *a.g.e*, s.203.

¹²⁴ Günay “Nüşûz”, Cilt XXXIII, İstanbul, DİA, 2007, s.303-304.

¹²⁵ Hasan Ege, *Dört Mezhebin Fıkıh Kitabı*, Cilt VI, İstanbul, Bahar Yayınları, 1988, s.413.

¹²⁶ Cin, *a.g.e*, s.203; Aydın, *a.g.e*, s.34.

¹²⁷ Yazır, *a.g.e*, Cilt IV, s.35; Erbay, *a.g.e*, s.33.

¹²⁸ Aile Hukûk-i Kararnamesi, m.101.

¹²⁹ Nisa 4/34.

¹³⁰ Tâbiîn döneminin ileri gelen fâkihlerinden, Kûfe kadısıdır. Bkz. Şükrü Özen, “Kâdî Şureyh”, Cilt XXIV, İstanbul, DİA, 2001, 119-121.

“Bir çanta dolusu toprak” diye cevap verdi. Bunun anlamı “Kadının nafaka hakkı yoktur” demektir.¹³¹

Kadın nâşizeliği bıraktığı tarihten itibaren nafaka hakkına tekrar sahip olur.¹³² Nafakasının sâkıt olmasının sebebi kadının kocasına itaatsizliği olduğundan ötürü bu sebep ortadan kalkınca mahrumiyet de ortadan kalkmış olur. Bu konuda “*Eğer size itaat ederlerse artık onların aleyhine başka bir yol aramayın*”¹³³ âyeti delil olarak gösterilmektedir.¹³⁴

Bunların haricinde bazı durumlarda da kadının nafaka hakkı yoktur:

- a)Kocasını ölen kadının,
- b)Üvey(kocasının oğlunu) oğlunu veya kocasının babasını öpmek yada kendisini ona teslim etmesi gibi bir günah işlediği için kocasından ayrılan kadının,
- c)Mürted olan kadının nafaka hakkı yoktur.¹³⁵

Bütün bu görüşleri incelediğimizde eşlik görevini yerine getirebilecek, hizmetini görecekt olan kadının, kocasına itaat etmesiyle karı-koca birlikteliğinin neticesinde kadının nafaka hakkını hak etmiş olduğunu söyleyebiliriz. Nitekim kadın kendini evine, annelik vazifesine ve kocasına göre şekillendirmektedir. Kadının nikâh akdiyle yüklendiği bu önemli sorumlulukların karşılığında nafaka temini de erkeğin yükümlülüğüne girmektedir. Aile saadetinin devamlı olması için eşlerin yeri geldiğinde görevlerinde birbirlerine yardımcı olmaları ve anlayışla yaklaşmaları, ‘ben’ merkezli bakış açısına sahip olmamaları hayatî önem taşımaktadır. Hz. Peygamber’in (s.a.v) “Hepiniz çobansınız, güttüğünüz sürüden sorumlusunuz. Âmir memurlarının çobanıdır. Erkek ailesinin çobanıdır. Kadın da evinin ve çocuğunun çobanıdır. Netice itibariyle hepiniz çobansınız ve hepiniz idare ettiklerinizden sorumlusunuz”¹³⁶ buyruğu ışığında hareket etmek mümin erkek ve kadının görevidir.

¹³¹Serahsî, *a.g.e.*, s.292.

¹³² Yazır, *a.g.e.* s.37; Bilmen, *a.g.e.*, Cilt II, s. 458; Çolak, *a.g.e.*, s.174.

¹³³ Nisa 4/34.

¹³⁴ Serahsî, *a.g.e.*, s. 292.

¹³⁵ Merginânî, *a.g.e.*, s. 164; Ege, *a.g.e.*, Cilt VI, s.413; Bilmen, *a.g.e.*, Cilt II, s.455-456; Çolak, *a.g.e.*, s. 175.

¹³⁶ Buhârî, “Cum’a”, 11, “İstikrâz”, 20, “İtk”, 17, 19, “Vesâyâ”, 9, “Nikâh”, 81, 90, “Ahkâm”, 1; Müslim, “İmâre”, 20, Ebû Dâvûd, “İmâre”, 1,13.

Araştırmamızın bu bölümüne kadar kocanın mâli sorumluluklarından olan mehir ve nafaka bahsi üzerine değerlendirmeler yapıldı. Bundan sonraki bölümde kocanın şahsî yükümlülüklerinden tedib sorumluluğu, cinsel ilişki, güzel ahlâklı olma, eşler arasında adaleti sağlama gibi konulara temas edilecektir.

II. BÖLÜM

2.ŞAHSÎ YÜKÜMLÜLÜKLER

İslamiyet, evlilik neticesinde karı-kocaya hak ve sorumluluklar yüklemiştir. Kur'an-ı Kerim'de yer alan "...Erkeklerin kadınlar üzerindeki hakları gibi kadınların da erkeklerin üzerinde belli hakları vardır. Ancak erkekler, kadınlara göre bir derece üstünlüğe sahiptirler..."¹³⁷ âyeti nikâhın şahsî sonuçlarına işaret etmektedir. Hz. Peygamber'in (s.a.v) veda hutbesinde ifade ettiği eşlerin hak ve sorumlulukları da bu bağlamda değerlendirilebilir. Netice olarak İslam hukukçuları evlilikte ahlakî niteliği ağır basan eşlerin birbirlerine yönelik şahsî sorumluluklara da değinmişlerdir.

2.1. KOCANIN TEDİB SORUMLULUĞU

İslam hukukunda tedib, nâşize olan kadının kocası tarafından edeplendirilmesi, terbiye edilmesine yönelik uygulamalardır. Kadını tedib etme sorumluluğu kocaya verilmiştir.¹³⁸

Nitekim Kuran-ı Kerim'de "*Allah'ın insanlardan bir kısmını diğerlerine üstün kılması sebebiyle ve mallarından harcama yaptıkları için erkekler kadınların yöneticisi ve koruyucusudur. Onun için salih kadınlar itaatkârdır. Allah'ın kendilerini korumasına karşılık gizliyi (kimse görmese de namuslarını) koruyucudurlar*"¹³⁹âyeti de buna işaret etmektedir. Âyette geçen 'üstünlük' yaratılış farklılığından kaynaklı olmakla birlikte erkeğin mâlî sorumluluklarının bir getirisi olarak da değerlendirilmektedir.¹⁴⁰ Buna mukabil kadın ve erkeğin gerçek anlamda Allah katında ayrı bir ayrıcalıkları yoktur. Nitekim İslam'da üstünlük takva ile belirlenir.¹⁴¹

Aile düzenine uygun hareket etmeyen, kocasına karşı yerine getirmesi gereken vazifelerde sorun çıkaran, itaat etmesi gereken yerlerde kocasına isyan eden, kocasını

¹³⁷ Bakara 2/228.

¹³⁸ Kâsânî, *Bedâiu's-Sanâî*, Cilt III, s. 613; Bilmen, *a.g.e*, Cilt II, s.166.

¹³⁹ Nisa 4/34.

¹⁴⁰ Karaman, *İslam'da Kadın ve Aile*, s.415.

¹⁴¹ Hucurât 49/13.

cinsel ilişkiden men eden, mesken olarak belirlenen yerde oturmaktan kaçınan, namusuna söz getirecek tutum ve davranışlar sergileyen, kocanın kişiliğini ve manevi şahsiyetini rencide eden kadın, İslam hukukuna göre nâşize olarak tanımlanır ve İslâmi kurallar çerçevesinde terbiye etme yetkisi, tedib sorumluluğu kocaya verilir.¹⁴²Kocanın karısını tedib etme hakkı, sadece nüşûz hali ile sınırlı değildir. Hayızdan, nifastan, cünüplükten temizlenmeyen ve dinî vecibelerini yerine getirmeyen kadına tâzir maksatlı olarak kocasının tedib hakkı vardır.¹⁴³Aile huzurunun ve devamlılığının sağlanması için kadının bu eğitime rıza göstermesi gerekmektedir.¹⁴⁴

Kadının kocası tarafından terbiyesine delil olarak Kuran-ı Kerim’de geçen “...Geçimsizliklerinin ve saldırganlıklarının devam edeceğinden kaygılandığınız kadınlara öğüt verin, yataklarında onları yalnız bırakın,(yine dinlemezlerse) dövün. Size itaat ediyorlarsa aleyhlerine yol aramayın”¹⁴⁵âyet-i kerime gösterilmiştir. Bu âyette geçen “vedribu” kelimesi günümüzde çokça tartışılan bir konu olmuştur. Halil İbrahim Acar bu âyet için şöyle der:

“Nisa Sûresi 34. âyette yer alan “vedribu” kelimesi, Kur’an-ı Kerim meallerinde dövme şeklinde tercüme edilmektedir. Buna göre âyetin ihtiva ettiği mana, “...(yine dinlemezlerse) dövün” şeklindedir. Hâlbuki “vedribû” kelimesi sadece dövmek değil, sıkıştırmak, yüz çevirmek, terk etmek, elem vermek, baskı yapmak, vurmak, ayrılmak, çıkmak, gitmek, dolaşmak, gezintiye çıkmak ve fiili, sözlü saldırıları karşılıksız bırakmamak anlamlarında da kullanılmaktadır. Bu durumda âyetteki emrin, muhtemel her bir anlamda değerlendirilmesi halinde farklı manalar ortaya çıkacaktır. Nisâ sûresi 34.âyet bir bütün olarak değerlendirildiğinde şu şekilde bir mana ortaya çıkar: “Ölçü dışı ve fiili tecavüze devam edeceklerinden endişelendiğiniz kadınlara öğüt verin, yataklarında onları yalnız bırakın. (yine dinlemeyip ölçü dışı davranışlara ve fiili müdahaleye devam ederlerse) vaki tecavüzlerine mukabelede

¹⁴² Günay “Nüşûz”, Cilt XXXIII, İstanbul, DİA, 2007, s.303-304; Acar, a.g.e, s.208.

¹⁴³ Bilmen, a.g.e, Cilt II, s.166.

¹⁴⁴ Kahveci, a.g.e, s.84.

¹⁴⁵ Nisâ, 4/34.

bulunun, karşılıksız bırakmayın. Size itaat ediyorsa aleyhlerine yol aramayın.”¹⁴⁶

Söz konusu âyetin başında yer alan “kavvâm” kelimesi erkeğin kadınlar için bir koruyucu, yönetici vasfının olduğu ifade edildikten sonra nâşize olan kadının tedib yöntemi zikredilmektedir.¹⁴⁷ Bu yöntemler öğüt verme, yatakları ayırma ve dövme olarak sıralanabilir.¹⁴⁸

2.1.1.Öğüt Verme

Kadının nüşûzu halinde tedib yönteminde izlenilmesi gereken üç metottan ilki kadına öğüt vermektir. İslam dininde öğüt vermenin, emr-i bi'l ma'ruf nehy-i ani'l münker¹⁴⁹ yapmanın dinî bir vecibe olduğu Kur'an ve hadislerde belirtilmiştir. Nitekim âyet-i kerimede “*Rabbinin yoluna hikmetle ve güzel öğütle davet et; onlarla en güzel yöntemle tartış*”¹⁵⁰ buyrulmuş ve öğüt “güzel” tabiriyle kayıtlanmıştır. Hadis-i şerifte “Din nasihattir”¹⁵¹ buyrulmuş, öğüdün önemi “din” kavramıyla bağdaştırılarak beraber zikredilmiştir.

Öğüt, öğüt verenle verilen arasında sağlam bir ilişkiye dayanır. Bu ilişkinin en önemli noktası güvendir. Zira kişi, güvendiği kimsenin nasihatini kabul eder. Eğer öğüt veren ile verilen arasında güven duygusu yoksa öğüt anlamsızlaşır böylece maksada ulaşamaz. Bu durum karı-koca arasında da geçerlidir. İtaatsiz olan kadına karşı kocanın ilk davranış şekli öğüt vermek olduğundan öğüdün çözüm sağlaması için koca karısının nazarında güvenli biri olmalıdır.¹⁵² Karısının yaptığı yanlış ve tutuma karşı koca güzel bir üslupla yaklaşmalı ve bu şekilde nasihat etmelidir. Kocanın sesini yükseltmesi, kötü sözler kullanarak hoş olmayan tutumlar sergilemesi olayı çözmeyeceği gibi sorunları büyütebilecektir. Zira Allah'ın Resûlullah'a (s.a.v) olan “...sen onlara karşı yumuşak davrandın. Eğer kaba, katı yürekli olsaydın, onlar senin

¹⁴⁶ Acar, *a.g.e.*, s.209.

¹⁴⁷ Çolak, *a.g.e.*, s. 151-152.

¹⁴⁸ Kâsânî, *Bedâiu's-Sanâi*, Cilt III, s. 613-614.

¹⁴⁹ Al-i İmran 3/110; Tevbe 113/7.

¹⁵⁰ Nahl, 16/125.

¹⁵¹ Müslim, “İmân”, 95; Buhârî, “İmân”, 42; Ebû Dâvûd, “Edeb”, 59; Tirmizî, “Birr”, 17; Nesâî, “Bey'at”, 31, 41.

¹⁵² Şaffet Köse, *Genetiğiyle Oynanmış Kavramlar ve Aile Medeniyetinin Sonu*, Konya, Mehîr Vakfı Yayınları, s.315

etrafından dağılıp giderlerdi”¹⁵³ hitabında kabalığın insanları uzaklaştırıcı bir etken olarak zikredilmesi bu hususta dikkat çekici bir örnektir.

Kocanın öğüdünü kadın dinler ve yanlışından vazgeçerse koca eşi için başka bir yol arayışına girmez.

2.1.2. Yatakları Ayırma

Koca nâşize olan kadına öğüt verdiği halde kadın nuşüz sayılan hareketinden vazgeçmemişse, uygun olmayan davranışlarını göstermeye devam ediyorsa ikinci yöntem olan yatakları ayırma metodu devreye girer.

Nisa suresinde yer alan 34. ayetinin yanı sıra Hz. Peygamber’in (s.a.v) “Eğer kadınların geçimsizliğinden korkarsanız onları yataklarında yalnız bırakın”¹⁵⁴ hadisinde yer alan “yataklarında yalnız bırakın” ibaresini anlamada âlimler ihtilaf etmiştir. Âlimlerden bir kısmı buradan maksadın kadınların cinsellikten mahrum bırakılması olduğunu ifade etmiş, bazıları ise yatakta sırtını dönmek anlamında olduğunu, diğer bir grup âlim de karısıyla konuşmama olarak yorumlamıştır.¹⁵⁵

Kocanın yatağını ayırmasının çözüm olması için karı-koca arasında sevgi bağının bulunması gerekir. Zira kadın kocasına bağlı ve muhabbetliyse yatağının ayrılması ona ağır gelecek ve iç muhasebe yapma durumu ortaya çıkacaktır. Bunun aksi düşünülürse yani karı-koca arasında sevgi bağı yoksa bu davranış da fayda vermeyecektir.

Aynı evin içerisinde bu davranışların fayda vermemesi durumunda ise koca kısa süreli olmak üzere başka bir mekâna geçebilir. Zira Hz. Peygamber (s.a.v) kendisinden dünyalık isteyen hanımlarına ders vermek amacıyla, aralarındaki kıskançlığı önlemek ve kendisine olan sevgi ve sadakatlerini anlamak için onlardan bir aylığa uzak ve yalnız yaşamış, bir ayın sonunda hanımlarına dönmüştür.¹⁵⁶ Kocanın bu usulü kullanması çözüm noktasında faydalı olabilir.¹⁵⁷

---

¹⁵³ Âl-i İmran 3/159.

¹⁵⁴ Ebû Dâvud, “Nikâh”, 41.

¹⁵⁵ Acar, *a.g.e.*, s. 206.

¹⁵⁶ Buhârî, “Nikâh”, 91,92; Tirmizî, “Talâk”, 21; Nesâî, “Talak”,32.

¹⁵⁷ Acar, *a.g.e.*, s. 206-207.

Bir başka husus da kocanın yatağını ayırmasının erkek için zorluğu meselesidir. Dolayısıyla koca bu tutumuyla karısını ve ailesini önemsedğini yaptığı fedakârlıkla göstermektedir.¹⁵⁸

Yatağın ayrılmasıyla bir sonuca ulaşılamazsa üçüncü yöntem başvurulur:

2.1.3.Darp Etme/ Dövme

Nâşize kadın için âyette geçen öğüt vermek ve yatağı ayırma işlemi fayda vermez ve çözüme ulaştırmazsa koca karısına üçüncü metod olan dövme işlemi (iz bırakmayacak şekilde) uygular.¹⁵⁹

Kadın isyankâr ve itaatsiz tutumuyla hem ailesine hem topluma zarar vermektedir. Bu zararın izale edilmesinde son çare Hz. Abbas'ın açıkladığı gibi misvak¹⁶⁰, havlu gibi hafif bir malzemeyle kadına yapılan sembolik bir vuruştur. Nitekim Hz. Eyüp Peygamber'in (a.s) eşini eve geç geldiği için dövme¹⁶¹ yemin etmesinin ardından Allah'ın “*yüz buğday sapından oluşan bir demetle*”¹⁶² sembolik olarak vurmasını emretmesi aynı bağlamda değerlendirilebilir.¹⁶³

Kocanın karısını tedib hakkına yönelik bazı sınırlandırılmalar getirilmiştir. Zira İslam, kocanın karısına karşı keyfi olarak şiddet uygulamasını, ona kötü davranmasını câiz görmemektedir. Ayrıca kadının kocasına yönelik her itaatsizliğinin karşılığında bir cezalandırılmaya uğrayacağı da söylenemez. Buradaki itaat Allah'ın kanunları çerçevesinde olan konularla sınırlıdır. Kocanın isteği Allah'ın koyduğu sınırları aşıyorsa kadın itaat göstermez. Diğer taraftan Hz. Peygamber (s.a.v) erkeğin kanunî haklarından birinin ihlâli yada kadının görevlerini ifa etmekten kaçınması durumunda cezalandırılmaya gidileceğini belirtmiştir. Başka bir husus ise suçun mahiyetine uygun olan bir cezanın verilmesidir. Nitekim İslam hukukunun temel ilkelerinden biri de “Size kötülük edene siz de aynı oranda karşılık verin” (yani haddi aşmayın)

¹⁵⁸ Köse, *a.g.e*, s. 316-317.

¹⁵⁹ Günay “Nüşûz”, Cilt XXXIII, İstanbul, *DİA*, 2007, s.303-304; Çolak, *a.g.e*, s. 152; Karaman, *a.g.e*, s. 415-417; Köse, *a.g.e*, s.333-334; Cin, *a.g.e*, s. 186-187.

¹⁶⁰ Taberî, Cilt VIII, 314-315.

¹⁶¹ İbn Acîbe el-Hasenî, *Bahrü'l-Med'id fi Tefsîri'l-Kur'âni'l-Mecîd*, (terc. Dilaver Selvi), Cilt VIII, İstanbul, Semerkand Yayınları, 2016, s. 312.

¹⁶² Sâd, 38/44.

¹⁶³ Köse, *a.g.e*, s. 334.

prensibidir.¹⁶⁴ Âyet-i kerimede kocanın yapması gereken yöntemler sırayla izah edilmiştir.¹⁶⁵ Kadın akıllanmadığında daha önce zikredildiği gibi son çare olarak başvurulmuş yöntem hafifçe kocanın karısını dövemesidir. Fakat âyette yer aldığı gibi nâşize olan kadına nasihatın yapılmış olması, buna rağmen durum değişmediyse kocanın yatağını ayırması gerekmektedir. Bu aşamaların netice alınmaması durumunda son olarak nâşize olan kadına hafifçe vurma söz konusu olur. Kocanın bu yetkisi sadece bir disiplin cezası mahiyetindedir,¹⁶⁶ yani aile beraberliğinin devamını sağlamak için başvurulacak bir yöntem olarak belirlenen bir ruhsattır.¹⁶⁷

Tartışmalı bir konu olan Nisa 34. âyetin açıklanmasında izah edilmesi gereken bir mevzu da âyette geçen “vedribû” kelimesinin kadınları dövmek anlamında değerlendirilmesindeki mesnedin sünnete uygun olup olmadığı hususudur. Zira birçok dinî kâideyi canlı Kur’an-ı Kerîm tabiriyle Resûlullah’dan (s.a.v) öğrenmekteyiz. Bu bağlamda Resûlullah’ın (s.a.v) eşleri Hz. Peygamber’in (s.a.v) hoşuna gitmeyeceği şeyleri bazı zamanlarda yaptıkları¹⁶⁸ halde onları dövmemiştir. Buna göre Nisâ 34.âyetindeki “vedribû” ifadesini “dövmek” olarak nasıl değerlendirebiliriz? Yine Hz. Âişe’den rivâyet edildiğine göre Resûlullah (s.a.v), hiçbir hizmetçisini ve hiçbir kadını dövmemiş ve mübarek eli ile de hiçbir şeye vurmamıştır.¹⁶⁹ Bu mevzunun izahına gelince, öncelikle sünnetin kapsamına sadece Hz. Peygamber’in (s.a.v) davranışları değil sözleri ve takrirlerinin de girdiğinden söz edebiliriz. Başka bir ifade ile Resûlullah’ın (s.a.v) sözleri ve takrirleri de hükümleri bağlayıcıdır. Bu nedenle her ne kadar Hz. Muhammed (s.a.v) eşlerine vurmamış olsa da hadîs-i şerîflerinde aşırıya gitmemek şartıyla bazı durumlarda kadının dövülebileceğine cevaz vermiştir. Diğer taraftan Resûlullah (s.a.v) Allah’ın “*Andolsun ki, sizin için Allah’ı ve ahiret gününü ümit eden ve Allah’ı çokça zikreden kimseler için Resûlullah’ta güzel bir örnek vardır*”¹⁷⁰ hitabının yine “*Ve şüphesiz sen büyük bir ahlâk üzerindesin*”¹⁷¹ âyetinin muhatabı olmuştur. Ayrıca Resûlullah (s.a.v) “Ben güzel ahlâkı tamamlamak için

¹⁶⁴ Mevdudî, *a.g.e.*, s.47.

¹⁶⁵ Bilmen, *a.g.e.*, Cilt II, s.166.

¹⁶⁶ Cin, *a.g.e.*, s.187.

¹⁶⁷ Acar, *a.g.e.*, s.211.

¹⁶⁸ Ahzâb, 33/ 28-29.

¹⁶⁹ İbn Mâce, “Nikâh”, 51; Müslim, “Fedâil”, 20; Ahmed b. Hanbel, Cilt VI, s.229.

¹⁷⁰ Ahzâb 33/21

¹⁷¹ Kalem 68/4

gönderildim”¹⁷² diye buyurmaktadır. Bütün bunlardan hareketle “üsve-i hasene”¹⁷³ olan bir peygamberin hanımlarını dövmemesi daha muteberdir. Başka bir cihetten bakıldığında da Kuran-ı Kerîm’de “*Ey Peygamberin hanımları! Siz kadınlardan herhangi biri gibi değilsiniz...*”¹⁷⁴ buyrularak Resûlullah’ın(s.a.v) hanımlarının diğer kadınlardan bazı konularda ayrı olduğu gösterilmiştir.

Sünnette hanımların dövülmesi meselesinde tadrîcen gerçekleşen durum ise şöyledir: Hz. Peygamber (s.a.v) bir hadisinde “Kadınları dövmeyin”¹⁷⁵ buyurmuştur. Bunun üzerine Hz. Ömer (r.a), Resûlullah’ın (s.a.v) yanına gelerek “Ya Resulallah, (bu emrinizden sonra) kadınlar cesaretlenip kocalarına itaatsizlik yapmaya başladılar” deyince tedib hakkında Resûlullah (s.a.v) iz bırakmayacak tarzda kadınları dövme ruhsatı vermiştir. Bu ruhsattan sonra Peygamberimizin eşlerine birçok kadın gelerek şikâyetlerini iletince ertesi sabah Resûlullah (s.a.v): “Bu gece yetmiş kadın Muhammed’in zevcelerine geldiler. Her birisi kendi kocasının şiddetli dövmesinden şikâyet etti. Artık siz karılarını böylesine döven adamları iyileriniz olarak bilmeyiniz”¹⁷⁶ diye buyurmuştur. Bu olayda görüldüğü üzere Allah’ın Resûlü (s.a.v) ilk olarak kadınların dövülmesini tamamen yasaklamış fakat kadınların itaatsizliği söz konusu olunca dövmeye ruhsat vermiştir. Ancak bu ruhsat sebebiyle kadınlar dövülünce şiddetli dövenin iyiler zümresine girmeyeceğini beyan etmiştir.¹⁷⁷

Erkeğin dövmesinin şer’i hudutlara bağlı kalması gerektiğine dair Resûlullah (s.a.v) şöyle buyurmaktadır: “İyilikte size isyan ederlerse onları hafifçe dövünüz kesinlikle yüzlerine vurmayınız. Kötü ve çirkin sözler de söylemeyiniz.” Yine başka bir hadiste Allah Resûl’u (s.a.v) şöyle demiştir: “Hiçbiriniz kadınları köle döver gibi dövüp sonra da günün sonunda onunla yatmasın. Bu olacak şey mi?”¹⁷⁸ Görüldüğü gibi bu ve diğer hadislerde belirtilen sınırları çiğneyen erkek, kadının hakkına tecavüz edip ona zulmetmiş olur.

Kanaatimizce Kur’ân-ı Kerîm ve hadis-i şerîflerin ışığında belirlenen kadınların tedibi, aile fertlerinin ve toplumun düzeni için ayrıca önem teşkil etmektedir.

---

¹⁷² Süyûtî, *el- Camiu’s-Sağir*, 2584.

¹⁷³ Ahzâb 33/21.

¹⁷⁴ Ahzâb 33/32.

¹⁷⁵ Ebû Davûd, “Nikâh”, 41,42; İbn Mâce, “Nikâh”, 51.

¹⁷⁶ İbn Mâce, “Nikâh”, 51; Ebû Davûd, “Nikâh”, 43.

¹⁷⁷ Acar, *a.g.e.*, s. 208.

¹⁷⁸ Buhâri, “Nikâh”, 93.

Günümüzde çokça görülen durumlardan biri de şeriatın çizgisinden çıkan kişilerin “özgürlük(!)” adı altında gerek kendisine gerek yakınlarına ve gerekse topluma zarar vermesidir. “Kimse kimsenin hayatını kısıtlayamaz” algısını topluma enjekte etmeye çalışan batı zihniyetinin, kapitalist düzenin mağdurları gün geçtikçe artmakla beraber, insanların kendi hak ve hürriyetlerinin Kuran-ı Kerim’de ve sünnette yeterince yer almadığını hatta İslamiyet’in bu noktada insan haklarının aleyhine yahut sadece erkeklerin lehine yönelik olduğunu savunan gruplar tezahür etmektedir. Hâlbuki İslamiyet toplumun temelini oluşturan ahlâkı koruma içgüdüleriyle kısmî değil, bütünsel merkezli bir dindir. Diğer taraftan Nisâ 34. âyeti eleştirenler bu kâidenin yer almadığı sistemlere ve rejimlere baktıklarında oldukça kötü sonuçlarla karşı karşıya gelmektedirler. Cinâyetlerin oluşmasına, ahlâkın çökmesine, toplumun bozulmasına, ailenin toplum içine çıkmaya yüzünün olmamasına sebep veren etkenlerden biri de söz konusu nüşûz hareketlerdir. *Mecelle*’de bulunan “Zarar-ı âmme def için zarar-ı has ihtiyar olunur”¹⁷⁹ maddesi buna mukabil daha büyük ve daha geniş kesimi etkileyecek zarar yerine *zarar-ı hassı* tercih etmeyi ön plana çıkarmaktadır. Buradaki zarar-ı hasan kasıt kadının yanlış tutumundan vazgeçmesi için tedavi mahiyetindeki ölçülü bir dokunuştur. Binaenaleyh bu durum kadının aleyhine değil sanıldığı gibi aksine dünyevî ve uhrevî hayatının kurtuluşu için lehinedir.

“Nüşûz” terimi İslam hukukunda sadece kadınlara yönelik değildir, erkekler de bu konunun kapsamına girmektedir. Kuran’ı Kerim’de geçen “ *Eğer kadın kocasının nüşûzundan veya ilgisizliğinden endişe ederse aralarında bir anlaşma yapmalarında günah yoktur. (Geçimsizliğinin sürüp gitmesinden veya ayrılmaktansa) anlaşmak daha hayırlıdır. Zaten nefisler bencilliğe meyillidir*”¹⁸⁰ âyeti erkeklerin nüşûzunda kadının izlemesi gereken yöntemlerden bahsetmektedir. Erkeklerle ilgili nüşûzda evliliğin devamını sağlama sebebiyle girişimde bulunma yetkisi kadına verilmektedir. Kadın bu durumlarda kocasıyla oturup konuşmaya, sorunların geçimsizliklerin nedenini anlamaya ve kocasıyla anlaşma zeminini bulmaya çalışmalıdır. Anlaşma mümkün olamıyorsa da helallerin en hoşsa gitmeyi olan boşanma konusunda uzlaşmaya

¹⁷⁹ Mecelle-i Ahkâm-ı Adliye, mad.26.

¹⁸⁰ Nisa 4/128.

gidilebilir.¹⁸¹ Bu husus İslâm'ın sadece erkeklerin haklarını gözetici olmadığına dair önemli bir delildir.

2.2. CİNSÎ MÜNASEBET HAKKI VE AZİLYAPMAK

Bir nikâh akdinin oluşmasındaki temel gayelerden biri cinsî münâsebettir. Nikâhın neticesinde olan cinsî münâsebet, kişilerin haramdan kaçınıp helal yolla ihtiyaçlarını temin etmelerine ve neslin devamına bir vesiledir.¹⁸² Kuran'da zikredilen “Kadınlara, oğullara, kantarlarca altın ve gümüşe, otağa, salınmış atlara, davarlara ve ekinlere karşı hissedilen aşırı sevgi, insanlar için süslü gösterilmiştir”¹⁸³ ayetinde cinsî duyguyu temsil eden ‘kadın’ ifadesinin ilk sırada yer aldığı görülmektedir. Ayette konuyla alakalı zikredilen kavram “hubbu’ş shehevât”tır. Şehvet ise arzu etmek, istemek demektir. Buna göre Kuran-ı Kerim cinsel arzunun tatmin edilmesine önem vermektedir.¹⁸⁴ Nitekim şehvetin sebebi çocuk yetiştirmeye bir vasıta olmasındandır.¹⁸⁵

Kur'an-ı Kerim'de yer alan “Kadınlar sizin için elbisedir, siz de onlar için elbisesiniz”¹⁸⁶ ayetini bazı müfessirler cinsel beraberlik olarak tefsir etmişlerdir. Elbise insanı güzelleştirdiği gibi eşler de birbirlerini güzelleştiren elbise vazifesini görecektir. Giysi bedenle bütünleştiği gibi karı-koca da birbirleriyle bütünleşip gayr-ı meşrû ilişkilerden korunacaklardır. Böylece karı-kocanın birbirine eş olmalarının ilk aşaması olan cinsel münâsebet, huzur ve sükûnu sağlayacaktır.¹⁸⁷

Kuran-ı Kerim'de geçen “Ey Muhammed! Sana kadınların aybaşı hali hakkında sorarlar. Deki : ‘O bir ezadır’. Aybaşı halinde iken kadınlardan el çekin, temizlenmelerine kadar onlara yaklaşmayın. Temizlendikleri zaman; Allah’ın size buyurduğu yoldan yaklaşın. Allah şüphesiz daima tevbe edenleri sever; temizlenenleri

---

¹⁸¹ Acar, a.g.e, s.211.

¹⁸² Karaman, *İslam'da Kadın ve Aile*, s. 243; Ebû Hâmid Muhammed b. Muhammed el-Gazâlî, *İhya-u Ulumi'd-Din*, (ter. Ahmed Serdaroğlu), Cilt II, İstanbul, Bedir Yayınları, 1975, s. 75.

¹⁸³ Al-i İmran 3/14.

¹⁸⁴ Yaşar, a.g.e, s. 171-172.

¹⁸⁵ Gazâlî, *İhya*, Cilt II, s. 75; Karaman, a.g.e, s. 227; Dilaver Selvi, *Delil ve Örnekleriyle Kadın ve Aile İlmihali*, İstanbul, Semerkand Yayınları, 2018, s.172; İsmail Kaya, *İslam Dini ve İlmihali*, İstanbul, Madve Yayınları, s. 298; Osman Eskicioğlu, *İslam Hukuku Açısından Hukuk ve İnsan Hakları*, İzmir, Anadolu Matbaacılık, 1996 s.311; Hasan, Hathout, *İslam Düşüncesini Doğru Anlama*, İstanbul, Ritim Matbaası, 2018, s. 130.

¹⁸⁶ Bakara 2/187.

¹⁸⁷ Yaşar, a.g.e, s. 268, 326; Köse, a.g.e, s. 178.

de sever”¹⁸⁸âyeti, kadınlarla hayız, nifas gibi haller dışında helal yolla birlikteliği emretmektedir.

Yine Kuran-ı Kerim’de geçen “*Eğer kadın kocasının nüşûzundan veya ilgisizliğinden endişe ederse aralarında bir anlaşma yapmalarında günah yoktur. (Geçimsizliğinin sürüp gitmesinden veya ayrılmaktansa) anlaşmak daha hayırlıdır. Zaten nefisler bencilliğe meyillidir*”¹⁸⁹ âyeti de kadının erkeğin ilgisizliği karşısındaki durumunu ele almaktadır.

İlgili nassları ele aldığımızda kadının cinsel ihtiyacını yerine getirmenin kocanın bir görevi olduğunu söyleyebiliriz.¹⁹⁰Kocanın karısını ertelemesi, haklarına riâyet etmemesi uygun değildir. Zira bu konuya dair zikredilen hadis-i şerif meselenin anlaşılmasında önem arz etmektedir. Abdullah b. Amr b. el-As’ın rivâyet ettiğine göre Hz. Peygamber (s.a.v) onun gündüzleri oruçlu, geceleri ibadetle geçirdiği haberini alınca “Böyle yapma! (Bazı günler) oruç tut, (bazı günler) iftar yap, (Geceleri) hem ibadet et, hem de uyu. Muhakkak ki bedeninin senin üzerinde hakkı vardır. Gözlerinin senin üzerinde hakkı vardır. Karının senin üzerinde hakkı vardır”¹⁹¹buyurmuştur. Bu hadiste görüldüğü üzere kadının ihmal edilmemesi gerektiğine, ihmal edildiği takdirde kadının hakkına girileceğine işaret edilmiştir.

Hz. Peygamber (s.a.v) eşlerinin haklarına riâyet eder ve onların cinsel arzularını da tatmin ederdi. Nafile ibadet söz konusu olduğunda bile eşlerinin rızasını almaya önem verir, gönüllerini alır daha sonra ibadet ederdi. Abdullah b. Ömer, Hz. Aişe’ye “Resûlullah’tan (s.a.v) gördüğün en şaşırtıcı şeyi bana haber verir misin?” diye sorunca Hz. Aişe uzun bir müddet ağlamış ve sonra şöyle demiştir: “Onun her işi hayret vericiydi. Bir gece yanıma geldi, hatta cildini cildime dokundurdu ve sonra “Ey Aişe, bu gece bana Rabbime ibadet etmek için izin verir misin?” diye sordu. Ben: “Ey Allah’ın Resûlü! Ben senin yakınlığını severim, isteklerini de severim, Rabbime ibadet etmeni de severim, izinlisin” dedim. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.v) kalktı abdest

---

¹⁸⁸ Bakara 2/222.

¹⁸⁹ Nisa 4/128.

¹⁹⁰ Merginânî, *el-Hidaye*, Cilt II, s. 133; Cin, *a.g.e.*, s. 181; Karaman, *a.g.e.*, s. 191; Selvi, *a.g.e.*, s. 185; M.Ali Haşimi, *Kur’an ve Sünnete Göre Müslüman Şahsiyeti*, İstanbul, Risale yayınları,2018, s. 76

¹⁹¹Buhârî, “Savm”, 55,57; Müslim, “Sıyam” 181; Nesâî, “Sıyam”, 78.

aldı, namaz kılmaya başladı.¹⁹² Bu hadis-i şerif Hz. Peygamber'in (s.a.v) hanımlarının haklarına olan hassasiyetini ortaya koymaktadır.

Kadınların cinsel münasebet hakkına dair sahabe zamanında da bazı örnekler mevcuttur. Bu tür vak'alarda kadınlar haklarının ihlâli sebebiyle ilgili mercîye müracaat etmiş ve sıkıntısının çözüme kavuşturulmasını istemiştir. Örneğin bir kadın Hz. Ömer'e "Benim kocam gündüzleri oruç tutar, geceleri namaz kılar" diyerek kocasının kendisini ihmal etmesinden şikâyet etmiştir.¹⁹³ Görüldüğü üzere cinsî münâsebet bir ihtiyaç olmasaydı bir kadın böyle bir mevzûyu dile getirmekten kaçınır, şikâyet etmeye gerek duymazdı. Fakat kendisinin aciz kaldığı bu hususun çözümüne yönelik uğraşı, kadının mağduriyetini açık bir şekilde ifade etmektedir.

Cinsellik, birçok yönden elzem görüldüğü için bir hak olarak belirlenmiştir. Zira uzmanlar cinselliğin biyolojik ihtiyaç olmasının yanı sıra psiko-sosyal ihtiyaçlardan biri olduğuna dikkat çekmektedirler.¹⁹⁴ Bu sebepten koca, karısının maddi ve manevi ihtiyacı olan cinsî münâsebetine karşılık vermeli, kadının hakkına girmekten kaçınmalıdır.

Koca, kadınla cinsel münasebette bulunmaktan kaçınırsa kadın bunu mahkemeye götürebilir.¹⁹⁵ Bu bağlamda fukahâ vacip olan ilişkinin zaman aralığının ne olacağı konusunda ihtilaf etmişlerdir. Hanefilere göre hâkim adama bir yıl mühlet tanır. Bu zaman diliminde eşyle bir kere dahi olsa ilişkiye girmezse, kadın da boşanmak isterse hâkim onları ayırır.¹⁹⁶

Mâlikîlerin genel kabulüne göre eğer erkek kadının cinsel ihtiyacını karşılamayı terk eder ve kadın da bu terk edilişten dolayı zarara uğrarsa, kadının ayrılmak için mahkemeye başvurması caiz, hâkimin eşleri boşaması ise vaciptir.¹⁹⁷

Şâfîilere göre evlilik içinde bir defa zıfâf söz konusu olduysa vacip olan ilişki gerçekleşmiştir.¹⁹⁸ Şâfîiler bunu kiraya benzeterek kiralanmış odanın kullanılması gibi

¹⁹² Ibn Kesîr, *Tefsîr*, İstanbul, 1981, Cilt II, s.164.

¹⁹³ Serahsî, *a.g.e*, s. 351; Mehmet Zihni Efendi, *Nimet-i İslâm*, s. 772.

¹⁹⁴ Nevzat Tarhan, *Kadın Psikolojisi*, İstanbul, 2005, s. 39; Karaman, *a.g.e*, s.227.

¹⁹⁵ Acar, *a.g.e*, s. 283.

¹⁹⁶ İbn Rüşd, *Bidâyet'ül Müctehid*, Cilt IV, s. 303; Meydânî, *a.g.e*, Cilt II, s.37; Merginâni, *el-Hidaye*, Cilt II, s. 133.

¹⁹⁷ ed-Desûkî, Muhammed Arrafe ed-Desûkî, *Hâşiyetü'd-Desûkî ale's-Şerhi'l-Kebîr*, Cilt II, Beyrut, Dâru'l-Fikr, 2009, s.431.

¹⁹⁸ Şîrâzî, Ebu İshak İbrahim b. Ali b. Yusuf, *el-Mühezzeb fî Fıkhi'l-İmami's-Şâfîi*, Cilt II, Beyrut, Dâru'l-Fikr, 2001, s.66; Mehmet Keskin, *Şâfîi Fıkhu*, Cilt II, Ankara, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2016, s. 95-96.

onu terk etmesinin de caiz olduğunu ifade etmektedirler. Zira yararlanmaya iten unsur şehvet ve sevgidir, bunun da vacip olması beklenemez. Yine de müstehab olan fiil fesada mahal vermemek için kadının boş bırakılmamasıdır.

Hanbelîler ise kocanın her dört ayda bir kere -bir özür durumu yoksa- karısıyla cinsel ilişkiye girmesinin vacip olduğunu söylemişlerdir. İkisinden birinin özrü olmadığında koca cinsi beraberlikten kaçınırsa kadının isteğiyle araları ayrılır.¹⁹⁹ Peygamberimiz (s.a.v) muhtelif hadislerde müminleri evliliğe ve çoğalmaya teşvik etmektedir. Kocanın sadece bir kere karısıyla beraber olması doğum için yeterli olmamaktadır. Kocanın karısıyla beraber olmaması eşini aşağılama niyetinden veya iradesi dışında bir sebepten meydana gelse de netice aynıdır. Kadın evliliğin feshini isteyebilir.²⁰⁰

Âyet ve zikredilen hadislere bakıldığında kadının kocasının üzerindeki haklarından olan cinsel birlikteliğin ihmâlinde İslam hukukunun kadının hakkını koruduğunu görmekteyiz. Nikâh hem kadının hem erkeğin maslahatını gözetmek aynı zamanda zararlardan korumak içindir. Erkeğin hakkı olduğu kadar kadının da hakları mevcuttur. Nitekim Kuran-ı Kerim’de geçen “*Erkeklerin kadınlar üzerinde bulunan hakları gibi kadınların da erkekler üzerinde hakları vardır...*”²⁰¹âyeti de buna delildir. İslam hukuku kadının bu ihtiyacının karşılanmaması durumunda mağdur olmaması için kadına boşanmaya varıncaya kadar hak vermiştir.

Bu konuyla irtibatlı olması sebebiyle azil meselesine de değinilecektir.

Azl, meniye ferccin dışına indirmektir. Yani erkeğin dışarıya boşalmasına azl denir.²⁰²Hadislerin bir kısmı azli mübah görürken, bir kısmı da mübah görmemektedir. Azlin mübah olduğunu gösteren rivâyet şöyledir:

1) Câbir’den rivâyet edildiğine göre; o şöyle demiştir: “Biz Resûlullah(s.a.v) devrinde ayetlerin indiği dönemde azil yapıyorduk. Eğer azil yasak edilecek olsa bizi Kur’an nehyederdi.”²⁰³

2) Biz dışarı boşalıyorduk. Resûl-i Ekrem (s.a.v) duydu ve bunu yasaklamadı.”²⁰⁴

¹⁹⁹ El-Behûti, *Keşşafü'l-Kinâ*, Cilt V, s. 354; Yasdıman, *a.g.e*, s.217.

²⁰⁰ Cin, Halil, *a.g.e*, s.181.

²⁰¹ Bakara 2/228.

²⁰² İbn Abidin, *a.g.e*, Cilt VI. s.32.

²⁰³ Buhârî, “Nikâh”, 96; Müslim, “Nikâh”, 136,137, 138.

²⁰⁴ Buhârî, “Kader”,4; Müslim, “Talâk”, 26-28; Tirmizî, “Nikâh”,39.

3) Yine Cabir'den (r.a) rivâyetle: “Bizim cariyelerimiz vardı ve onlardan azil yapıyorduk. Yahudiler “İşte küçük mev’ûde -yani çocuğu diri diri toprağa gömmebudur” dediler. Bunun üzerine mesele Resûlullah’a (s.a.v) soruldu:“Yahudiler yalan söylemiş, eğer Allah onu yaratmak istese onu sen reddedemezdin”²⁰⁵ buyurdular.

4) Cabir (r.a) şunu rivâyet etti: Adamın biri Hz.Peygamber’e (s.a.v) gelerek, “Ya Resûlullah! Benim bir cariyem var, onunla ilişkiye giriyorum. Fakat hurma suladığı ve başka işlerimizde de çalıştığı için hamile kalmasını istemiyorum” dedi. Resûlu Ekrem (s.a.v) “İstersen azil yap. Fakat ondan gelmesi takdir edilen çocuk, mutlaka gelecektir”²⁰⁶ diye buyurdular.

Azlin mübah olmadığına dair rivâyetler:

1) Hz. Aişe, Ukkâşe'nin kızkardeşi Cüzâme binti Vehb'den şöyle rivâyet ediyor: “Ben Resûlullah'ın (s.a.v) huzurunda birtakım insanlar ile beraber bulundum. Kendilerine azlin hükmünü sordular. O da: ‘O, bir çocuğu diri diri gizlice mezara gömmek (ve’ d-i hafi)dir.’ diye buyurdular. (Ravinin ilavesine göre) Ve’ d demek “*Diri olarak gömülen kız, hangi günahla öldürüldü diye sorulduğu zaman*”²⁰⁷âyetindeki mana gibidir.²⁰⁸

2) Hz. Ömer'den rivâyet edildiğine göre Resûlullah(s.a.v) hür kadına izni olmaksızın azil yapmaktan nehyetti.²⁰⁹demiştir.

Yukarıda zikredilen rivâyetlerden hareketle İbn Hazm haricinde âlimlerin çoğu azil yapmanın haram olmadığı konusunda ittifak etmişlerdir. Fakat azil yaparken koca hanımının iznini almalıdır.²¹⁰ Hanımının izni olmadan azil yapmak mekruhtur. Çünkü bu aile saadetine, güzel geçinmeye ve annelik hakkına ters bir davranıştır. Zira cimadan hâsıl olacak çocukta annenin de hakkı bulunmaktadır. Ayrıca azlin, cima lezzetinin eksik kalmasında etkisi olduğundan hanımının rızasının alınmaması onun cinsel ilişkideki hakkına riâyetsizlik olmaktadır.²¹¹

Öte yandan fukaha geçici doğum kontrolü yöntemlerine (azl gibi) başvurmaya sebep olan meşru mazeretleri izah etmişlerdir. Fazla çocuk sebebiyle çocukların ve

²⁰⁵ Ebû Dâvûd, “Nikâh”, 48; Nesâî, “Nikâh”, 55.

²⁰⁶ İbn Mâce, “Mukaddime”, 10; Ahmed, Müsned, 3/313.

²⁰⁷ Tekvir 81/8-9.

²⁰⁸ Müslim, “Nikâh”, 140.

²⁰⁹ İbn Mâce, “Nikâh”, 30.

²¹⁰ Karaman, a.g.e, s. 244; Karaman, *Günlük Hayatımızda Helaller ve Haramlar*, İstanbul, İz Yayınları, 2011, s.103; Çolak, a.g.e, s. 317.

²¹¹ Kâsânî, *Bedâiu's -Sanâi*, Cilt II, s. 334; İbn Kudame, a.g.e, Cilt VII, s.226; Selvi, a.g.e, s.187.

ailenin sıkıntıya düşmesi, dar'ul harpte bulunmaları, toplumun ahlâkının bozulmuş olması, çocuğun İslamî kimlikten uzak yetiştirilme endişesi, kadının zayıf olması ve emen çocuğunun bulunması ya da kadının hasta olması klasik kaynaklarda belirtilen başlıca sebeplerdir. Günümüzde farklı yöntemlerin öne çıkmasıyla bu uygulamaların hükmü azile göre kıyas edilmektedir. Prezervatif kullanma, doğum kontrol ilacı alma gibi geçici uygulamalar azle kıyas yapılarak caiz görülmüştür.²¹² Burada konumuzla ilgili olan mesele bu tür yöntemleri kadının rızasını alma şartıyla kocanın uygulayabileceği hususudur.

2.3. EŞLER ARASINDA ADALET SAĞLAMA

İslamiyet kocaya dört kadına kadar evlenme izni vermiştir. “Şâyet yetim kızlarla evlendiğinizde onlar hakkında adaleti yerine getiremeyeceğinizden korkarsanız, beğendiğiniz kadınlardan ikişer, üçer, dörder alın. O kadınlar arasında da adalet yapamayacağınızdan korkarsanız bir tane alın yahut ellerinizin altında bulunan cariye ile yetinin. Adaletten ayrılmamanız için en uygun olan budur”²¹³âyet-i kerimesi, çok evliliğin dört ile sınırlandırıldığını göstermektedir. Ayrıca ayetin devamında zikredildiği gibitemel kaynaklarda tek zevcenin aslolduğuna da irgörüşler yaygındır.²¹⁴

Nisa suresi 3. âyet çok evliliği dört ile sınırlandırınca, Hz. Peygamber (s.a.v) bu emrinyerine getirilmesini ashabından istemiştir.²¹⁵ Gaylan b. Seleme, nikâhı altında, on kadın bulunduğu halde Müslüman olunca, Resûlullah (s.a.v), kendisinden, eş olarak dört tanesini seçmesini, diğerlerini de boşamasını emretmiştir.²¹⁶ Kays b. el-Haris, Müslüman olunca sekiz kadınla nikâhlıydı. Hz. Peygamber’ e(s.a.v) gelerek durumu bildirince, Resûlullah (s.a.v) onlardan dört eş seçmesini istemiştir.²¹⁷

İslam’da çok eşlilik mevzusuna bir girizgâh yapıldıktan sonra şimdi kocanın sorumluluğuna giren eşler arasında dengeyi kurma, adaleti sağlama, geceleri eşit olarak paylaşırma, haksızlık yapmama gibi konulara temas edilecektir.

²¹² Köse, “Aile Hukuku”, s.795-796; Karaman, *a.g.e*, s. 245; Çolak, *a.g.e*, s. 317.

²¹³ Nisa 4/3.

²¹⁴ Bilmen, *a.g.e*, s.112; Karaman, *İslam’da Kadın ve Aile*, s. 66-67.

²¹⁵ Sabunî, Muhammed Ali, *Ahkâm Tefsiri*, (ter.Mazhar Taşkesenlioğlu), Cilt II, İstanbul, Şamil Yayıncılık, 2017, s.415.

²¹⁶ Tirmizî, “Nikâh”,33; İbn Mâce, “Nikâh”,40.

²¹⁷ Ebû Dâvud, “Talak”, 25; İbn Mâce, “Nikâh”, 40.

Birden fazla hür kadınla nikâhlı olan koca, kendi iradesinin kapsamına dâhil olan konularda adaletli olmak zorundadır. Bu konular özellikle nafaka, yani kadınların geçimini sağlama, mesken, giyim, gecelerin kadınlar arasında adil bir şekilde paylaşılması gibi meselelerdir.²¹⁸ Kocanın kendi iradesi olarak kayıtlanmasının sebebi iradesine dâhil olmayan şeylerden muaf tutulmasından kaynaklanmaktadır. Bu sebeple, irade dışı olarak değerlendirilen sevgi ve muhabbetin adalet kapsamına girmeyeceğine dair âlimler kanaat getirmişlerdir. “Allah, kişiyi ancak gücünün yeteceği kadar mükellef tutar...”²¹⁹âyetini de bu konuda mesnet kabul etmişlerdir. Ayrıca “Ne kadar istesenez de kadınlar arasında (tam) adaleti sağlayamazsınız. Öyle ise (birine) tamamen yönelip ötekini askıda (kocasızmış) kalmış gibi bırakmayın. Eğer arayı düzeltir, sakınırsanız, Allah bağışlayandır, esirgeyendir”²²⁰âyeti de sevgi ve muhabbetin eşit olamayacağına delalet eder.²²¹Hz. Peygamber’in (s.a.v) “...Allah’ım, elimden gelen hususta benim taksimim budur. Senin, kâdir olduğun ve benim elimden gelmeyen durumlar için bana levm etme!”²²²ifadeleri de sevgi ve kalbî meyl gibi insanın güç yetirememesinden kaynaklanan unsurlardan mesul tutulmayacağına bir izâhıdır.

Kanaatimizce burada önemli olan husus Kur’an-ı Kerim’in izin verdiği birden fazla evlilikte adalet şartı olduğudur. Eğer adalet sağlanamayacaksa bir kadınla yetinilmelidir. “... O kadınlar arasında da adalet yapamayacağınızdan korkarsanız bir tane alın” âyeti de adaletin sağlanamayacağı düşünüldüğünde kocanın ikinci veyahut daha fazla kadınla evlenmesinin uygun olmadığına işaret etmektedir. Nitekim erkeğin adaletsiz davranışları aile saadetini bozar; kadınlar arasında kıskançlık, nefret, haset ve birbirlerinin çocuklarına tahammül edememe gibi problemlere sebep olur. Burada zikredilmeye değer diğer bir husus da birden fazla eş edinmenin zaruretini bulunmadığı, örflerin kaldıramayacağı yerlerde olmamasının kanaatimizce daha uygun olacağıdır. Zira çok eşliliğin bulunduğu yerlerde kıskançlıklar daha fazla olur ve bu sebepten huzur, saadet sağlanılamaz. Hz. Ali’nin, Hz. Fâtıma üzerine ikinci bir

²¹⁸ Gazalî, *İhya*, Cilt VII, s.125; Cin, *a.g.e.* s. 178-179; Karaman, *a.g.e.* s. 241; Yaşar, *a.g.e.* s. 19; Mehmet Zihni Efendi, *a.g.e.* s. 770; el-Cezîrî, *a.g.e.* Cilt V, s. 385-386; Sabunî, *a.g.e.* Cilt I, s. 416.

²¹⁹ Bakara 2/286.

²²⁰ Nisa 4/129.

²²¹ Acar, *a.g.e.* s. 93; Karaman, *a.g.e.* s. 241; Gazalî, *a.g.e.* Cilt VII, s.125; Yaşar, *a.g.e.* s. 19; Mehmet Zihni Efendi, *a.g.e.* s. 772.

²²² Tirmizî, “Nikâh”, 42.

eş istemesi söz konusu olduğunda yaşananlar, sahabe hanımları arasında gerçekleşen kıskanma durumları bu bağlamda değerlendirilebilir. Hz. Peygamber'den(s.a.v) Ebu Cehil'in kızının Hz.Ali'ye nikâhlanması için izin istenince "İzin vermem, izin vermem, izin vermem. Ancak Ebû Talib'in oğlu evlenmek istiyorsa, kızımı boşar, onların kızları ile evlenir. Muhakkak kızım benden bir parçadır, onu şüpheye düşüren şey beni de şüpheye düşürür, ona eza veren şey bana da eza verir"²²³ buyurmuştur. Resûlullah (s.a.v) Hz. Fâtıma'nın olay karşısında üzüleceğini bildiğinden aile saadetlerine gölge düşmesine engel olmak için Hz. Ali'ye izin vermemiştir.

Koca birden fazla hür kadınla nikâhlıysa, hepsine mesken, iaşe, giyecek gibi konularda eşit olarak davranır. Bir kadının diğerine göre fazlalığı yada eksikliği adalet ölçüsüne ters düşer ve kocayı günahkâr kılar. Adaletin gerektirdiği diğer bir husus da kadınlara gecelerin eşit olarak paylaşılmasıdır. Ebû Hureyre'nin rivâyet ettiği bir hadiste Resûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: "İki eşi olup da taksimde birisini ihmal ederek diğerine meyleden bir kimse kıyamet günü bir tarafı eğik (felçli) olarak huzura gelir."²²⁴ Buna mukabil hanımlardan biri kendi hakkından feragat ederek kocasına izin verirse bu caiz olur. Rivâyet edildiğine göre "Resûlullah (s.a.v) hastalıkları sırasında Aişe'nin (r.a.) yanında kalmak için eşlerinden izin istemiş, eşleri izin verdikten sonra Hz. Peygamber (s.a.v) vefat edinceye kadar onun evinde kalmıştır."²²⁵

Müslüman, gayr-i müslim, akıl hastası, ergin, henüz erginlik yaşına yaklaşmış ama ergin olmayan bütün hanımlar taksim hakkında eşittirler. Koca dilerse hanımlarına birer gün dilerse her biri için üçeryada yedişer gün taksim edebilir. Eşit bölüştürmek kaydıyla bu miktarı koca belirler.²²⁶ Eş'as b. Hakem'den (r.a.) rivâyet edilir ki, Resûlullah (s.a.v) zifafa girdiği gün Ümmü Seleme'ye "Arzu edersen senin yanında yedi gün kalır, diğerlerine de yedişer gün belirlerim"²²⁷ diye buyurmuştur.

Birden fazla eşi olan kocaların gecelerini hanımlarına eşit olarak paylaşmasına yönelik bazı kaideler getirilmiştir:

a) Kadınlardan biri diğerine muayyen bir zaman için sırasından vazgeçip hakkını verebilir; ancak dilediği zaman bu kararından dönebilir.

²²³ Buhârî, "Nikâh", 109; Müslim, "Kitabu Fedâili's-Sahabe",15.

²²⁴ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, Cilt II s.295; Nesâî, "İşâretü'n-nisâ", 3.

²²⁵ Buhârî, "Vud'u", 45; Müslim, "Salât", 91; Ebu Dâvûd, "Nikâh", 37.

²²⁶ İbn Rüşd, *Bidâyet'ül Müctehid*, Cilt IV, s.312; Serahsî, *a.g.e*, Cilt V, s. 345-347.

²²⁷ Müslim, "Radâ", 41; Ebû Dâvûd, "Nikâh", 33; İbn Mace, "Nikâh", 26.

b) Koca seyahate çıkınca kadınların gecelemede eşit olarak hareket etmeyebilir. Koca istediği kadını yanına alabilir fakat bunu kura ile gerçekleştirmesi daha güzeldir. Nitekim Resûlullah (s.a.v) bu şekilde yapmıştır.²²⁸

c) Koca ziyareti esnasında hastalanırsa ve evden çıkacak gücü kendinde bulamazsa fazla kaldığı süre kadar sırası geçen eşte kalmak şartıyla iyileşene kadar orada kalabilir. Veyahut sırası gelen kadını ikametgâhına getirebilir.

d) Koca itaat etmeyen (nüşûz) kadının hakkını geçici olarak ortadan kaldırabilir.

e) Yeni evlendiği eşiyile bir kereye mahsus bakire ise yedi gün, dul ise üç gün geçirdikten sonra gecelerini karıları arasında eşit olarak paylaşırabilir. Kadınlar buna itiraz edemezler.

Adaletsiz davranan kocayı kadınlar hâkime şikâyet edebilir. Hâkim kocayı ihtar eder ve adil olmasını ister. Buna rağmen kocanın adaletsizliği devam ederse koca ta'zirle cezalandırılır.²²⁹

Kanaatimizce İslam dini, dört eşle sınırlı kalmayı emretmenin yanı sıra, tek eşli olmaya daha çok teşvik etmektedir. Bununla beraber bazı ülkelerde, dört eşlilik durumu bir ruhsat olarak önemli işleve sahiptir. Günümüzde örneğin ülkemizi ele alırsak, ülkemizin örf ve geleneklerine göre—özellikle batıya doğru gidildikçe—erkeklerin birden fazla eş almalarına kadınların razı olmadıkları görülmektedir. Aynı zamanda kadın ve erkek sayısının da belli bir dengesi bulunmaktadır. Kadın ve erkek sayısı hemen hemen eşit olan ülkelerde bir erkeğin birden fazla eşe sahip olması diğer erkekler açısından sorunlara sebep olabilir. Buna mukabil savaş dönemlerinde erkek nüfusunun az olmasından ötürü nüfusun dengesini olabildiğince hızlı oluşturabilmek için ilk karısından çocuk sahibi olamayan ya da daha fazla çocuk sahibi olmak isteyen erkeklerin birden fazla kadınla nikâhlanabilme izninin olması ciddi manada önemlidir. Malezya gibi kadın nüfusunun erkek nüfusundan fazla olduğu ülkelerde çok eşlilik ruhsatının olmasının kadınlara tanınan bir hak olduğu da söylenebilir. Zira sadece tek eşliliğe izin verilseydi, ancak yedi kadından biri evlenebilecek diğerleri aile saadetini tadamayacakları ve cinsel ihtiyaçlarını karşılayamayacaklarından dolayı mağdur

²²⁸ Buhârî, “Hibe”, 15; Müslim, “Radâ”, 13; “Tevbe”, 10.

²²⁹ Cin, *a.g.e.*, s.180-181; Mehmet Zihni Efendi, “*a.g.e.*”, s.770-771.

olacaklardı; bilahare haram yolların önü açılıp toplum düzeni bozulacaktı.²³⁰ Bütün bunlara bakıldığında kişinin zamanın, şartların, örflerin durumuna göre hareket etmesi, zaruret olmadığı sürece tek eşle devam etmesi, gerekli durumlarda da çok eşlilik ruhsatını eşler arasında adaleti sağlayacak şekilde kullanması daha uygundur.

Öte yandan İslamiyet'te çok eşlilik (dört kadınla) meselesi evlenilecek kadın sayısını dörde çıkarmanın değil dörde indirmenin ve dörtle sınırlandırmanın politikasıdır. Cahiliye'de bilindiği üzere kadına önem verilmez; diri diri kız çocukları gömülür, kız çocuğunun olduğunu öğrenen ailelerin yüzleri kızarır, kadınlar mal gibi satılırdı. Cahiliye devrindeyken birçok nikâh çeşidinin yanı sıra çok sayıda kadınla aynı anda evlilik mümkündü. Bazı rivâyetlerde bu sayının ona çıktığını hatta onu aştığını da görmekteyiz. Kadınların mal gibi değerlendirildiği bu dönemde koca karısına istediği kadar eziyet eder, boşamanın belirli bir sayısı olmadığından ötürü dilediği kadar karısını boşar, iddeti bitmeden tekrar ona rücû ederdi. Bu sebeple kadın ne boşanabilirdi ne de başkasıyla evlenebilirdi. İslam kadınların bu mağduriyetlerini gidermek için boşanmayı da üç talakla sınırlandırmıştır. Evlenilecek kadınların sayısının da dörtle sınırlandırılması bu bağlamda önem arz etmektedir.

Konuya yönelik tartışma meselelerinden biri de Resûlullah'ın (sav) dörtten fazla eşe sahip olması mevzusudur. Bu durumla ilgili “ ... *ne de onun eşlerini nikâhlamanız asla caiz değildir. Doğrusu bu Allah katında büyük bir günahtır.*”²³¹ âyeti çok evlilikte Hz. Peygamber'in (s.a.v) diğer insanlardan farklı olduğuna delalet eder. Nitekim Resûlullah, (s.a.v) eşlerini boşadığında müminlerin anneleri yeniden evlenemeyecekler ve mağdur olacaklardı; hâlbuki diğer boşanan kadınlar için böyle bir mağduriyet söz konusu değildi. Binaenaleyh bu âyetin nüzûlünden sonra Hz. Peygamber (s.a.v) hiçbir eşini boşamadığı gibi başka bir evlilik de yapmamıştır.

Bununla birlikte içlerinde Zemâhşeri'nin de bulunduğu âlimlerden bazıları Hz. Peygamber'in (s.a.v) dört eşi dışındaki eşleriyle cinsel münasebetini kestğini söylemişlerdir. Allah-u Teâlâ “*Ey Muhammed! Bunlardan istediğini bırakır, istediğini yanına alabilirsin. Kendisinden bir süre uzak durduğun eşlerinden birini tekrar yanına almanda sana bir vebal yoktur. Bu hal onların sevinmeleri, mahzun olmamaları,*

²³⁰ Acar, *a.g.e.*, s. 95; Karaman, *a.g.e.*, s. 66-67, 242; Sabunî, *a.g.e.*, Cilt I, s. 418-419.

²³¹ Ahzâb 33/53.

yaptığın muameleden hepsinin hoşnut olmaları yönünden daha münasiptir”²³² ayetini bu duruma delil göstermişlerdir.²³³

2.4. KADININ ŞAHSÎ MALLARI ÜZERİNDE TASARRUF HAKKI

Rüştüne ermiş bir kadın, evlendikten sonra kendi mülkünü tasarruf etmeye devam eder; mallarının ivazlı, ivazsız her türlü hukuki muamelesinde ve tasarrufunda serbestçe hareket edebilir.²³⁴ Kuran-ı Kerîm’de “...kadının, (erkeğe) fidiye vermesinde her iki taraf için de sakınca yoktur...”²³⁵ve “Yapacakları vasiyetten ve borçtan sonra (ölen) hanımlarınızın, eğer çocukları yoksa, bıraktıklarının yarısı sizindir...”²³⁶âyetleri kadının malında tasarruf yetkisinin bulunduğu işaret etmektedir.

Bu konuyla alakalı rivâyet edilen başlıca hadisler şu şekildedir:

I- Câbir (r.a) anlatıyor: “Ramazan bayramı günü Hz. Peygamber (s.a.v) hutbeden önce namaz kıldı. Sonra cemaate hutbe okudu. Bitirince minberden indi. Ve kadınların yanına gelerek, onlara nasihatte bulundu. Kendisi Bilal’in (r.a) eline dayanıyordu. Bilal ise elbisesini yaymıştı. Kadınlar onun içine sadaka atıyorlardı. Ben Atâ b. Rabâh’aya: “Kadınların bu verdikleri Ramazan bayramı zekâtı mıydı?” diye sorunca. –“Hayır. Fakat bu, onların o zamana mahsus verdikleri bir sadaka idi. Bir kadın yüzüğünü atar diğer kadınlar da atarlardı” cevabını verdi. “Şimdi de imamın hutbeyi bitirince kadınların yanına gelerek, onlara nasihatta bulunmasını, üzerine bir vecibe görüyor musun?” dedim. “Evet, hayatımın üzerine yemin ederim ki bu onlar üzerinde gerçekten bir haktır. Bunu niçin yapmazlar, bilmem.”²³⁷

II-Hz. Ebû Bekir’in (r.a)kızı Esmâ’nın Hz. Peygamber’e (s.a.v) şöyle sorduğu rivâyet edilmiştir: “Ya Resûlullah! Kocam Zübeyr’in getirdiğinden başka benim

²³² Ahzâb 33/51.

²³³ İbn Acibe, *Bahr’ul-Medîd*, Cilt VII, s. 596; Acar, *a.g.e*, s.89.

²³⁴ Aydın, *a.g.e*, s.107.

²³⁵ Bakara 2/229.

²³⁶ Nisâ 4/6.

²³⁷ Buhârî, “İydeyn”, 19; Müslim, “Salâtu’l-İydeyn”, 3.

bir malım yok. Benim sadaka vermem gerekir mi?” Hz. Peygamber “Sadaka ver! Malı kaplara koyup saklama, sonra sana karşı da saklanır”²³⁸ buyurmuştur.

Hanbelî âlimi İbn Kudâme “*Evlilik çağına gelinceye kadar yetimleri (gözetip) deneyin, eğer onlarda akılcı bir olgunlaşma (rüşt) görürseniz hemen mallarını kendilerine verin*”²³⁹ âyetinin hem erkeği hem de kadını kapsadığını ifade etmiştir. Dolayısıyla bu âyetin gereğince bulûğ ve rüşt çağına ulaştıktan sonra erkek ve kadının üzerinden engel kalkar; mallarında diledikleri gibi tasarruf ederler. Erkek malını istediği şekilde kullandığı gibi kadın da aynı şekilde malını istediği gibi yönetir. Koca kadının malındaki tasarruf yetkisine engel koyamaz; zira buna hakkı yoktur. Nitekim mal kadına aittir ve tasarrufa ehil olan da kadındır.²⁴⁰

Kadın mallarını bizzat kendisi idare edebileceği gibi, onları idare etme konusunda isterse kocası dışında bir başka şahsı da görevlendirebilir.²⁴¹ Malları konusunda kadına tanınan bu serbestlik, onun şahsı üzerinde kocanın haiz olduğu vesâyete ve her zaman kullanabilecek olduğu talak hakkının sonuçlarına karşı kadını korumak amacıyla kabul edilmiştir. Nitekim koca mutlak boşama hakkına sahip olduğu ve birden fazla kadınla evlenme imkânı bulduğu sistemde, kadının mal tasarrufundaki hakkının kısıtlanması veya kocanın bu tasarrufta hak iddia etmesi kadının aleyhine sonuçlar doğurmaktadır. Ayrıca bu tasarruf hakkının kadının elinden alınması kocanın eşine ait mal varlığını dilediği gibi harcayıp daha sonra kadını boşamasının önünü açabilir. Bu tarz durumların oluşmaması için İslâm hukuku kadının hakkını gözetip, tam bir mal ayrılığı rejimini kabul etmiştir.

Mâlîkî mezhebi bu konuda farklı görüşe sahiptir. Kadının mülkü üzerindeki bu tasarruf hakkına sınırlama getirmiştir. Buna göre kadın malını bağışlama sebebiyle bir kereliğine ya da kısa aralıklarla yapılan farklı muamelelerde malının 1/3 den fazlasını ancak kocasının rızasıyla bağışlayabilir. Koca bu hükme aykırı yapılan tasarrufların iptalini isteyebilir. Bunun sebebi de muhtemel miras hakkı veya kadının ve ailenin korunması fikridir. Mâlîkîler “Koca, kadının nikâhına sahipse, kadının kendi malında

²³⁸ Buhârî, “Hibe”, 15.

²³⁹ Nisâ 4/6.

²⁴⁰ İbn Kudâme, *el-Muğni*, Cilt IV, s.300.

²⁴¹ Aydın, *a.g.e.*, s.107; Cin, *a.g.e.*, s. 193.

tasarrufu caiz olmaz”²⁴² ve “Kadının ancak kocasının izniyle bağış yapması caizdir”²⁴³ şeklinde gelen rivâyetleri delil olarak almışlardır.²⁴⁴

Mâlîkiler haricinde fukahanın çoğunluğu, kadının malının tasarruf yetkisinin kadına ait olduğu ve kocanın buna karışamayacağı görüşünü benimsemişlerdir. Bu sebepten koca bu hükme razı olmalı, kadına bu konuda zorluk çıkarıp evin huzurunu bozmamalıdır.

Kanaatimizce kadın kendi malında söz hakkına ve tasarruf etme hakkına sahiptir, dilediği şekilde harcama yapar, satar ve yönetir. Buna binaen cumhurun benimsediği görüş kanaatimizce daha uygundur.

Burada kısaca temas edilmesi gereken diğer bir husus da kadının kocasının malında tasarruf yetkisinin olup olmadığı meselesidir. Hz. Aişe’den rivâyet edildiğine göre Resûlullah(s.a.v)“Eğer kadın, evin yiyeceğinden zarar vermeyecek şekilde infak ederse, kadın infak ettiği için, erkek de kazandığı için sevaba kavuşurlar. Malı koruyan bekçisinin de aynı şekilde sevabı vardır. Bunlardan birinin sevabı diğerinin sevabından hiçbir şey noksanlaştırmaz”²⁴⁵buyurmuştur. Öte yandan Ebû Hureyre’nin rivâyet ettiği “Kadın izin almaksızın kocasının kazancından infak ederse, ona kocasının ecrinin yarısı vardır”²⁴⁶hadisi de bu hükmün kaynakları arasındadır.

Bize göre Resûlullah’ın (s.a.v) hadislerine bakıldığında evin düzenini bozmayacak miktarda israfa kaçmadan, itidal üzere kadının kocasının malından vermesi hem kadına hem kocaya sevap kazandırdığından kadın kocasının malında harcama yetkisine sahiptir. Fakat kadın müsrifliğe kaçarak kocayı ve aileyi mağdur edecek şekilde ileri boyuta gitmemelidir. Sıkıntılı bir durum olmadığı müddetçe kocaya düşen görev cimrilik etmemesi ve kadını bu hayırdan men etmemesidir.

2.5. GÜZEL MUAMELE GÖSTERME YÜKÜMLÜLÜĞÜ

Âdâb-ı muâşeret, bireylerin ve toplumların birbirlerine olan sevgi ve saygı bağlarını güçlendirici nezaket ve görgü kurallarını, ahlâki davranışları ifade

²⁴² Ebû Dâvûd, “Büyü”, 84.

²⁴³ Ebû Dâvûd, “Büyü”, 84.

²⁴⁴ Cin, *a.g.e.*, s.193.

²⁴⁵ Buhârî, “Zekât”, 17; Müslim, “Zekât”, 80, Tirmizi, “Zekât”, 34.

²⁴⁶ Buhârî, “Büyü” 12; Müslim, “Zekât” 84.

eder.²⁴⁷Nikâh, kadın ve erkeği birbirlerine bağlayan ömür boyu süren bir akit olması sebebiyle belirli kuralları, ahlâkî tutumları bünyesinde barındırır. Evliliğin mutluluğu, saadeti, güzelliği getirebilmesi için eşlerin birbirlerine uyumlu ve güzel davranmaları gerekir. Evlilik birliğinin sağlanması için kocanın önemli sorumluluklarından birisi de karısına güzel muamelede bulunmasıdır.²⁴⁸

A)Hükmü ve Dayandığı Şer’î Deliller

1.Kur’an

Bu konuya yönelik Kur’an-ı Kerimde “*Ey iman edenler! Kadınlara zorla varis olmanız size helal değildir. Apaçık bir edepsizlik yapmadıkça, onlara verdiğinizin bir kısmını ele geçirmeniz için de kadınları sıkıştırmayın. Onlarla iyi geçinin. Eğer onlardan hoşlanmazsanız (biliniz ki) Allah’ın hakkınızda çok hayırlı kılacağı bir şeyden de hoşlanmamış olabilirsiniz*” âyeti kadınlara iyi davranmanın gerekliliğinin yanı sıra kocanın hoşuna gitmese de Allah-u Teâlâ’nın evlilikte kadın adına hayırlar murad ettiğini ortaya koymaktadır. Erkeğin kadına bu bakış açısıyla bakması evlilikteki gereken güzel muamelenin oluşmasına sebep teşkil eder.

Kadına güzel muamelede bulunmanın gerekliliğine işaret eden diğer âyet-i kerimeler şöyledir:

I-“*Onlar bollukta ve darlıkta sarf ederler, öfkelerini yenerler, insanların kusurlarını affederler. Allah iyilik yapanları sever*”²⁴⁹

II-“*Boşanma iki defadır. Bundan sonra ya iyilikle tutmak yada iyilikle salıvermektir. Kadınlara verdiklerinizden bir şey almanız size helal olmaz.*”²⁵⁰

III-“*Aranızda iyilik ve ihsanı unutmayın. Şüphesiz Allah yapmakta olduklarınızı hakkıyla bilir.*”²⁵¹

²⁴⁷ Fatma Tunç Yaşar, ‘Âdâb-ı Muâşeret’, Cilt I, İstanbul, DİA, 2016, s.34-36.

²⁴⁸ Bilmen, a.g.e, Cilt II, s.165; Gazali, a.g.e, Cilt II, s. 111.

²⁴⁹ Al-i İmran 3/134.

²⁵⁰ Bakara 2/229.

²⁵¹ Bakara 2/237.

IV-“Ana babaya, akrabaya, yetimlere, yoksullara, yakın komşuya, uzak komşuya, yakın arkadaşa, yolcuya, ellerinizin altında bulunanlara iyi davranın; Allah kendini beğenen ve böbürlenip duran kimseyi sevmez.”²⁵²

V-“Boşadığınız, fakat iddeti dolmamış kadınları gücünüz nispetinde kendi oturduğunuz yerde oturtun. Onları sıkıntıya sokmak için zarar vermeye kalkışmayın. Eğer hamile iseler, doğurmalarına kadar nafakalarını verin”²⁵³

2.Sünnet

Zikredilen âyetlerin yanı sıra hadislerde de kadına iyi davranılmasına yönelik rivâyetler oldukça fazladır. Bu rivâyetlerden bazıları şöyledir:

a) “Kadınlarınız hakkında Allah’tan korkun! Kuşkusuz siz onları Allah’ın bir emaneti olarak aldınız ve onların cinselliklerini Allah’ın kelimesiyle kendinize helal kıldınız.”²⁵⁴

b) “Müminler arasında imanca en kâmil olanı, ahlâkça en güzel olanıdır. En hayırlınız da kadınlara (ailesine) hayırlı olandır.”²⁵⁵

c) “Dikkatli dinleyin! Kadınlara hayrı tavsiye edin, zira onlar üzerinde hayırdan başka bir şeye sahip değilsiniz.”²⁵⁶

d) “Sizin en hayırlınız, ailesine karşı hayırlı olandır. Ben aileme karşı hepinizden daha hayırlıyım”²⁵⁷

e) “Hanımlarınıza kötü söz söylemeyin. Ona ve yaptığı işlere ‘çirkin’ demeyin. Sakın yüzlerine vurmayın.”²⁵⁸

f) “Bir kimse karısına kin beslemesin. Onun bir huyunu beğenmezse, başka bir huyunu beğenir”²⁵⁹ hadisleri gibi çokça kadına iyi muameleye işaret eden rivâyetler mevcuttur.

3.Fukahanın Görüşü

---

²⁵² Nisâ 4/36.

²⁵³Talak 65/6.

²⁵⁴ Müslim, “Hac”, 147; İbn Mâce, “Menâsik ” 84.

²⁵⁵ Tirmizî, “Radâ ” 11.

²⁵⁶ Buhârî, “Enbiyâ”, 1, “Nikâh ” 80; Müslim, “Radâ”,62.

²⁵⁷ Tirmizî, “Menâkıb ”, 63.

²⁵⁸ Ebû Dâvûd, “Nikâh ” 42; İbn Mâce, “Nikâh ” 3.

²⁵⁹ Müslim, “Radâ”,61.

Erkeklerin eşlerine güzel muamelede bulunması Hanefî ve Mâlikî fukahasına göre müstehab²⁶⁰, Şâfiî ve Hanbelîlere göre ise vaciptir.²⁶¹ Çünkü “*Kadınlara iyi davranın*”²⁶² âyeti emir sigasıyla gelmektedir.²⁶³

4.Akli Deliller

Aile kurumu karı-kocanın birliğinden oluşmaktadır. Bu ‘birlik’ fiziksel olarak değerlendirildiği gibi manevî olarak da değerlendirilir. Zira manevi birliğin sağlanamadığı ailelerde fiziksel birliğin sona erdiği görülmektedir. Bu sebeple güzel muamelenin evliliğin ana unsuru olduğunu söyleyebiliriz. Nitekim nâkli ve mantikî çerçeveleriyle mevzuya baktığımızda bu hususun evliliğin devamında temel teşkil ettiği anlaşılmaktadır. Aynı şekilde ayette²⁶⁴ ‘muhabbet’ yerine ‘meveddet’ kavramının kullanılması dikkat çekicidir. Zira sevginin gönüle yerleşmesi muhabbet kavramıyla karşılanırken sevginin davranışlara aksetmesine ‘meveddet’ denilmektedir.²⁶⁵ Bir şeyin devamının sağlanması, selamette olması birlik, beraberlik ve dayanışmayla paralellik gösterir. Aile fertleri arasında bu oluşumun sağlanması evleviyetle elzemdir.

Buraya kadar güzel geçinmeye, muameleye dair Kur’an-ı Hâkim ve hadislerde zikredilen rivâyetlere, fukahanın görüşüne ve güzel muamelenin akli değerlendirilmesine yer verildi. Bundan sonra da güzel muamelenin kapsamına giren meseleler üzerine teferruatlı olarak değinilecektir.

2.5.1. Eşine Sâdık Olmalıdır

Doğruluk, vefalılık, dürüstlük, dostluk anlamlarına gelen sadakat, ailenin saadeti ve devamlılığı için gerekli ilkelerden biridir.²⁶⁶ Allah-u Teâlâ insanoğlunun doğru sözlü, sıdk sahibi, yalandan kaçınanlardan olmalarını emretmektedir. Nitekim Kur’an-ı Kerim’de “*Ey iman edenler! Allah’tan korkun, bir de sadık olanlarla beraber olun*”²⁶⁷ buyrulmaktadır. Yine başka bir âyette Allah-u Teâlâ “*...yalan sözden*

²⁶⁰ Kâsânî, *Bedâiu’s-Sanâi*, Cilt II, s. 334.

²⁶¹ Şâfiî, *el-Ümm*, Cilt V, s. 86; Şirâzî, *el-Mühezzeb*, Cilt II, 66.

²⁶² Nisâ 4/19.

²⁶³ Yasdıman, *a.g.e*, s.244.

²⁶⁴ Rûm 30/21.

²⁶⁵ Köse, *a.g.e*, s. 272.

²⁶⁶ Mustafa Çağrıçı, ‘Sıdk’, Cilt XXXVII, İstanbul, *DİA*, 2009, s.98-100; Yaşar, *a.g.e*, s. 179.

²⁶⁷ Tevbe 9/119.

kaçının”²⁶⁸ buyurmuştur. Resûlullah (s.a.v)da yalan söylemenin münafıklık alametlerinden biri olduğunu haber vermiş²⁶⁹, istikamet üzere doğru olmamızın gerektiğini söylemiş²⁷⁰ doğruluktan ayrılmamız²⁷¹ yönünde tebliğde bulunmuştur.

Karı-koca hayat yolculuğuna birbirlerine verdikleri sözlerle başlamışlardır. Eğer verilen sözler tutulmazsa ve yalan vaatlere başvurulursa bu karı-koca arasındaki güven dengesini temelinden sarsar; yerini kuşku ve şüpheye bırakır. İmanın göstergelerinden sayılan sıdk ve emanet her müminin şîârı olmasından ötürü kocanın da karısına yönelik söz ve davranışlarında bu vasıfları taşıması gerekir. Nikâh akdiyle verilmiş olan ahdin evlilik hayatında tutulması gerekmektedir. Nitekim Kur’an söz verip sözünde duranları “*sadıklar*”²⁷², “*Allah’a verdikleri sözdeduranlar*”²⁷³, “*sadık erkekler ve sadık kadınlar*”²⁷⁴ olarak tanımlar ve nimetlerle müjdeler. Koca karısına verdiği sözleri yerine getirmekle beraber karısına karşı dürüst olmalı, konuştuğunda doğru sözlü olmalıdır.²⁷⁵ Başka bir deyişle eşler birbirlerine elbise gibi olduklarından sadakate elbise temiz tutulmalı, yalanlarla kirletilmemesine, ihanetlerle delinip lekelenmemesine özen gösterilmelidir.²⁷⁶

Evlilikte sadakate başka bir açıdan bakılırsa; Allah-u Teâlâ’nın kocaya karısıyla helal bir dairede beraber olma, kendi ihtiyaçlarını karısıyla karşılama imkânı verdiğini dolayısıyla kocanın başka arayışlar içinde olmaması gerektiği anlaşılır.²⁷⁷Nitekim karısını aldatan sadakatten uzaklaşmış olan koca aile birlikteliğini ciddi bir şekilde sarsar. Bu duruma engel olmak için ayet ve hadislerde tehdit, ceza ve nasihatler belirtilmiştir. Örneğin; zinanın haram olduğunun ve cezasının nasslarda²⁷⁸ rivayet edilmesi örnek teşkil etmektedir. Harama düşmemek için koca karısından yeteri kadar istifade etmeli, başka bir kadından etkilendiğinde ve cinsî münasebete olan ihtiyacı söz konusu olduğunda hemen karısının yanına gidip, ihtiyacını karşılamalıdır.²⁷⁹

---

²⁶⁸Hac 22/30.

²⁶⁹Buhârî, “İmân”, 2.

²⁷⁰ Müslim, “İman”, 62; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, Cilt III, s.413.

²⁷¹Buhârî, “Edeb”, 69; Müslim “Birr”, 103-105.

²⁷² Bakara 2/177.

²⁷³ Ahzâb, 33/23.

²⁷⁴ Ahzâb 33/34.

²⁷⁵ Kahveci, *a.g.e*, s. 70.

²⁷⁶ Yaşar, *a.g.e*, 268.

²⁷⁷ Köse, *a.g.e*, s. 369; Karaman, *a.g.e*, s. 67.

²⁷⁸ Nisa 4/15-16; Nur 24/2.

²⁷⁹ Yaşar, *a.g.e*, s. 179-180.

Nitekim Resûlullah (s.a.v) “Bir kadın sizden bir kimsenin hoşuna gider ve de kalbinde yer alırsa, eşine gitsin ve onunla yatsın. Bu onun içindekini giderir”²⁸⁰ buyurmuştur.

Kadının maddi ve manevi açıdan iyi olması erkeğin kocalık vazifelerini yapmasıyla ve güzel muamelesiyle doğru orantılıdır. Ashab-ı Kiram hanımlarından olan Esmâ binti Yezid, sahabe hanımları adına Hz. Peygamber’e (s.a.v) geldi ve şöyle dedi: “Anam babam sana feda olsun Ey Allah’ın Rasulu! Ben kadınlar tarafından gönderilen bir elçiyim. Allah Teâlâ, senibütün erkek ve kadınlara peygamber olarak gönderdi. Biz sana ve senin Rabbine iman ettik. Fakat biz kadınlar olarak, sizin evlerinizde kapanıp kalıyoruz, sizin cinsî isteklerinizi yerine getiriyoruz. Siz erkekler ise Cuma namazına gitmek, camilere ve cemaatlara gitmek, hastalara gidip hatır sormak, cenazelerde bulunmak, defalarca hacca gitmek, bunlardan daha faziletli olarak da Allah yolunda cihat etmek gibi üstünlüklerle bizi geçmiş durumdasınız. Şurası da bir gerçek ki siz hac ve umre yapmak, kâfirlerle savaşmak üzere evinizden çıktığınız zaman, mallarınızı biz koruyoruz; iplik eğirip elbiselerinizi dokuyoruz ve çocuklarınızı besliyoruz. O halde biz kadınlar, o hayırlı işlerin ecir ve sevabında sizlere ortak olamaz mıyız?” Hz. Peygamber (sav)onu sözünün bitimine kadar dikkatle dinledikten sonra yanındaki sahabelere dönerek “Siz bir kadının dini konulardaki sorularını bundan daha güzel ifade ettiğini duydunuz mu?” diye sordu. Sonra da Esmâ’ya şöyle dedi: “Ey hanım! Şunu iyice anla ve seni gönderen hanımlara anlat ki, kadın kısmının kocasıyla iyi geçinip, onun hoşnutluğunu kazanması, saydığın o değerli ibadetlerin hepsine denk olur”²⁸¹ Bu hadis erkeklerin hayatında, kadınların öneminin ne kadar büyük olduğuna işaret etmektedir. Dolayısıyla kadının gönlünün itminan olması noktasında erkek gereken çabayı göstermelidir.

2.5.2. Koca Eşinin Sırlarını Korumalıdır

Erkeğin karısına karşı dürüstlüğünün gereği olarak eşiyile arasındaki mahrem meselelerini ve sırlarını bir başkasına anlatmamalıdır. Nitekim Hz. Peygamber (s.a.v) “Kıyamet günü Allah’ın en çok ehemmiyet vereceği emanet, karı-koca arasındaki emanettir. Karı ile koca birbirleri ile içli dışlı olduktan sonra, hanımının sırlarını

²⁸⁰ Müslim, “Nikâh”, 10.

²⁸¹ İbn’ül-Esîr, *Üsdü’l-gâbe*, Cilt VII,19; Mehmet Zihni, *Meşâhîrü’n-nisâ’*, Cilt I, 36; Ali Osman Ateş, “Esmâ bint Yezid”, Cilt XI, İstanbul, *DİA*, s.423.

erkeğin etrafa yayması, o gün en büyük ihanettir”²⁸² buyurmuşlardır.²⁸³ Nikâh akdiyle beraber kadın evlenene kadar kimseye kurmadığı (kendi ailesi de dâhil) yakınlığı kocasıyla kurar. Böylece koca, karısının birçok mahremine şahit olur. Bu nedenle kocanın karısının arkasından konuşması, sırlarını ifşa etmesi kerih görülmüş ve hadiste buyrulduğu gibi bir ihanet kabul edilmiştir.

2.5.3.Koca Hem Annesini Hem Eşini Hoşnut Etmelidir

Şuurlu bir koca hem karısını hem de anne-babasını hoşnut etmesini bilir. Her iki tarafında hakkını gözetir onları ihmal etmez. Bir tarafa meyledip, diğer tarafın hakkını ihmal ederek haksızlık etmez.

Bu konunun ele alınma sebebi toplumumuzda oluşan ‘kaynana-gelin’ ilişkisinin aile saadetini derinden etkilemesidir. Nitekim ‘gelin-kaynana’ ilişkisinin ‘anne-kız’ diyalogu gibi olması gerekirken çoğunlukla düşmansı ilişkilere dönüştüğü görülmektedir. Bu oluşumlar sebebiyle aile içinde birçok problemler zuhur etmektedir. Burada kocanın görevi, annesine ve karısına gereken muameleyi göstererek haksızlıkları önlemek ve iki tarafı da idare etmektir. Karısını kendi ailesinin olumsuz sözlerinden ve davranışlarından korumalıdır. Aynı zamanda karısının isteklerini yerine getirirken anne-babasını da zor durumda bırakmamalıdır.

Değnilmesi gereken başka bir husus ise bazı erkeklerin sadece kendi anne ve babasının sözlerine bakarak, kadına önem vermeden hareket ettiği gerçeğidir. Üstelik karısıyla olan problemleri dahi kendi ailesine anlatarak, kadını zor durumda bırakmakta, küçük düşürmektedir. Karısının istemediği bir şeyi sırf kendi ailesi istediği için yapmakta ve karısını da buna zorlamaktadır. Bu gibi davranışlar kocanın kendi iradesini hak ölçüde kullanmadığını gösteren hal ve hareketlerdir. Kocanın bu tür yaklaşımlardan uzak durması gerekmektedir.

2.5.4.Eşinin Destekçisi ve Yardımcısı Olmalıdır

Dünya hayatında kişi birçok zorluklarla, sıkıntılarla, imtihanlarla karşılaşmaktadır. Bu zorlukların üstesinden gelmede ve imtihanları kazanmada

²⁸² Müslim, “Nikâh” 123; Ebû Dâvûd, “Edeb” 37.

²⁸³ Kahveci, *a.g.e*, s. 70.

kişinin moralinin yüksek olması gerekmektedir. Evli olan bir bayanın yaşadığı sıkıntılarda ona birinci dereceden destek verecek kişi kocasıdır. Zorlu sürecin atlatılmasında koca elinden gelen yardımı esirgememeli, karısının elinden tutmalıdır. Allah-u Teâlâ “*Mü’minlerin erkekleri de kadınları da birbirlerinin velileridir; iyiliği teşvik eder, kötülükten alıkoyarlar...*”²⁸⁴ buyurmuştur. Koca da bu âyetin gereğini yerine getirerek karısına dost gibi yardım etmeli, derdiyle dertlenip iyiliğe yönlendirmelidir.

2.5.5.Eşiine Karşı Kendisine Özen Göstermelidir

Evlilik hayatı boyunca eşlerin dikkat etmesi gereken ilkelerden biri de temizliğe özen göstermeleridir. Mümin temiz olur ve gerek evin içinde gerek dışında kıyafetlerine ehemmiyet verir, güzelliğine dikkat eder. Zira Allah güzeldir ve güzeli sever²⁸⁵; kullarının da güzel ve temiz olmasını ister. Dolayısıyla kocanın beden temizliğine dikkat etmesi, kıyafetlerine özen göstermesi evlilik hayatı açısından, aralarındaki yakınlığın sağlanması yönünden, karısının hoşnutluğunu kazanması, onun rahat etmesi bakımından önem arz etmektedir. Resûlullah (s.a.v) “Elbiselerinizi yıkayınız, saçlarınızı düzeltiniz, dişlerinizi misvaklayınız. Tertemiz olmaya ve güzelleşmeye çalışınız”²⁸⁶ buyurmuşlardır. Hadislerde zikrolunan “Temizlik imanın yarısıdır”²⁸⁷ ifadesi de bu konuya ait diğer bir rivâyettir. Ayrıca hadislerde temizliğin nasıl olması gerektiği de belirtilmiştir. Hz. Aişe’den (r.a) rivâyet edildiğine göre Resûlullah (s.a.v)söyle buyurmuştur: “On şey fitrattandır; bıyıkları kısaltma, sakalı düzeltme, dişleri fırçalama, suyu buruna çekme, tırnakları kısaltma, parmak aralarını yıkama, koltuk altlarını koparma, etek traşı yapma ve istinca yapma...”²⁸⁸ Hadiste ifade edildiği gibi her mümin kendi vücut temizliğinden sorumludur. Evli bir kimse ise karşılıklı muhabbetin gerçekleşmesi adına kişisel temizliğini ihmal etmemelidir. Ayrıca evli çiftlerin güzel kokular sürünmesi müstehabtır.

İnsan sevdiği, saydığı kişilerin nazarında iyi görünmeye onları memnun etmeye çalışır. Sevdiğinin hoşuna giden şeyleri yapar, sevdiğinin uzaklaşmasına sebep olacak

²⁸⁴ Tevbe 9/71.

²⁸⁵ Müslim, “İman”, 1; İbn Mâce, “Duâ”, 10.

²⁸⁶ Buhârî, “Cuma” 8,9 ; “Vudu” 40; Tirmizî, “Nikâh” 1.

²⁸⁷ Müslim, “Tahâret” 1; Tirmizî, “Daavât”, 86.

²⁸⁸ Müslim, “Tahâret”, 56; Nesâî, “Zinet”, 1. Tirmizî, “Edeb”, 14.

şeylerden de uzaklaşır. Dolayısıyla aralarında sevgi ve saygının en çok bulunması gereken karı-kocanın birbirlerine bu noktada yardımcı olmaları elzemdir. Nitekim karı-koca arasındaki hoşnutsuzluğa sebep olacak tavırlar birbirlerinden uzaklaşmaya neden olur. Zira eşler evliliğin gerekliliğiyle yakın temas halindedirler. Bu nedenle koca güzel kokular sürmeli, temiz kıyafetler giymeli ve beden temizliğine dikkat etmelidir.

2.5.6.Eşiyle Şakalaşmalı, Eğlenmeli

İslam'da eşler arasındaki bağın güçlü olması önemlidir. Bu anlamda eşlerin birbiriyle şakalaşmaları, birbirlerine latife yapmaları teşvik edilmiştir. Nitekim Resûlullah (s.a.v) “Kişinin oynadığı bütün oyunlar boştur, yersizdir. Ancak, yayı ile ok atması, atına idman yaptırması ve zevcesiyle oynaması müstesna”²⁸⁹ diye buyurarak helal dairede kişinin karısıyla oynamasının yersiz bir iş olmadığını ifade etmiştir. Buna göre erkek aşırıya kaçmadan, ağırbaşlılığını bozmadan ailesiyle meşru bir şekilde şakalaşabilir. Erkeğin eşiyle şakalaşması, onunla eğlenmesi, karısını eğlendirmesi sevaptır. Ancak koca buradaki ölçüye dikkat ederek hem ciddiyetsizliğe mahal verecek hallerden kaçınmalı hem de kibir ve gurura kapılmasına sebebiyet veren davranışlardan da sakınmalıdır.²⁹⁰ Bu anlamda da bize rehber olan Resûlullah'ın (s.a.v) hayatına baktığımızda onun eşleriyle meşru dairede şakalaştığını müşahade etmekteyiz. Nitekim bir rivâyete göre Hz. Aîşe(r.a) bayram günü siyahîlerin kalkan mızrak oyunu gösterisini Resûlullah'ın (sav) omzuna başını koyarak izlemiştir.²⁹¹Başka bir rivâyette ise Hz. Aîşe(r.a) Resûlullah'la (s.a.v)birlikte sefere çıkmış ve bu esnada Resûlullah(s.a.v), Hz. Aîşe'yle yarış yapmıştır. Bu yarışta Hz. Aîşe kazanırken başka bir sefer esnasında Hz. Peygamber(s.a.v)yarışı kazanmış ve bu konuda Hz. Aîşe'yle şakalaşmıştır.²⁹²

Hz.Âîşe'den gelen başka bir rivâyete göre bir gün müminlerin annesi Hz. Peygamber'e (s.a.v) pişirdiği bulamacı getirmiş ve yanında oturan Hz. Sevde'ye “Sen de ye!” diye ısrar etmiş fakat Hz. Sevde yemeyince “Ya yersin ya da yemeği yüzüne

²⁸⁹Ali el-Muttakî el-Hindî, *Kenzu'l-Ummal*, 10862; el-Hatibu't-Tebrizi, *Mişkâtü'l-Mesâbih*, Ocak Yayınları, Cilt II, s.204.

²⁹⁰ Osman Karabulut, *İslam'da Evlilik ve Mahremiyetleri*, Konya, Uysal Yayınları, s. 173-174.

²⁹¹Buhârî, 3; Müslim, 3.

²⁹² Ebû Davûd, “Cihad”, 31; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, Cilt VI, s.264.

bulaştırırım” demiştir. Hz. Sevede'nin yemediğini gören Hz. Aişe elini bulamaca batırıp onun yüzüne bulaştırmış bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.v) gülmüş ve Hz. Sevede'ye “Sen de onun yüzüne bulaştır”²⁹³ buyurmuştur.

İnsanın ailesi, iş arkadaşları, komşuları, akrabaları gibi sosyal çevresi vardır. Bu çevre içerisinde dengenin sağlanması her kesimi etkileyen bir meseledir. Koca ölçüyü kurmalı ve arkadaşlarıyla ilişkilerinde ifrata ve tefrite düşmeden ailesini ön plana çıkarmalıdır. Örneğin erkek işten çıkınca çok fazla arkadaş gruplarıyla takılmamalı, eve gelince bir köşeye geçip karısıyla iletişimsiz bir şekilde kendi isteğine göre hareket etmemelidir. Zira koca kadar kadın da gün içerisinde yorulduğundan ve ev işleriyle meşgul olduğundan rahatlamaya gereksinim duymaktadır. İkisinin de rahatlama, yorgunluklarını atma ihtiyacı birbirleriyle hoşça vakit geçirerek ve şakalaşarak mümkün olmaktadır; zira eşler birbirleri için huzur vesilesi sayılmaktadır.²⁹⁴ Bu şekilde koca karısıyla vakit geçirmenin mutluluğunu eşine göstererek onun gönlünü daha çok kazanmış olur. Resûlullah'm(s.a.v)hayatı tebliğ, irşad ve cihad gibi işlerinin yanı sıra sahabelerinin ailevi,dünyevî ve uhrevî sorunlarıyla meşgul olması nedeniyle çok yoğun geçmekteydi. Buna rağmen Hz. Peygamber (sav) eşlerinin haklarını ihmal etmemiş yeri gelince onlarla çocuklar gibi şakalaşmıştır. Bu sebeple erkeklerin Resûlullah'ı (s.a.v)örnek alarak hareket etmesi ve eşlerine bu ölçüde yaklaşması gerekmektedir.

2.5.7.Eşine Ev İşlerinde Yardımcı Olmalıdır

İnsanların tek başına hayatlarını sürdürmeleri güç bir durumdur. Birlikte yaşamak ancak birlikte iş yapmakla mümkündür. Aynı evi paylaşan karı-koca ise yardımlaşmaya en çok gerek duyanlardır.²⁹⁵ Bu nedenle iş bölümünün yapılması ve birbirlerinin yükünü hafifletmek de eşlik vazifelerindedir. Zira ayette ifade edilen “iyilik ve takvada yardımlaşın”²⁹⁶ hitabı bu bağlamda değerlendirilebilir. Nitekim Resûlullah (s.a.v) ailesine hizmet ederdi. Bir gün Esved (r.a) Hz. Aişe'ye

²⁹³ El-Heysemi 4/316, el-Müntehab 4/393, Kenzu'l-Ummal 7/302.

²⁹⁴ Rûm 30/21.

²⁹⁵ Yaşar, a.g.e,s. 33.

²⁹⁶ Mâide 5/2.

“Resûlullah(s.a.v)evde ne iş yapıyordu?” diye sormuş ve ondan “Ailesinin işleriyle uğraşıyordu. Namaz vakti gelince de namaza çıkıyordu”²⁹⁷cevabını almıştır.

Yine başka bir rivâyette Hz. Aişe’ye Resûlullah’ın (s.a.v)evde ne yaptığı sorulduğunda Aişe (r.a) “O insanlardan biri gibiydi. Elbisesini yıkıyordu. Keçiye sağıyordu ve kendi hizmetini yapıyordu”²⁹⁸ demiştir. Rivayetlerde belirtildiği gibi Resûlullah (s.a.v) kendi elbisesini kendi diker, koyunları sağar, ayakkabılarını tamir eder, çarşıdan aldığı eşyaları kendisi taşır, çocuklarının bakımında eşlerine yardımcı olurdu.²⁹⁹ Görüldüğü üzere nebevî hakikat kocanın karısına ev işlerinde de destek olmasına işaret etmektedir.

Kanaatimizce hadiste yer alan “Kadın kocasının evinin gözetleyicisidir”³⁰⁰ ifadesi kadının bütün ev işlerini tek başına yapacağı anlamına gelmemektedir. Bunların bir kısmını kendisi bir kısmını kocası varsa çocukları ve hizmetçisi yapabilir. Doğru olan yöntem ailenin koşullarına göre belirlenir. Binaenaleyh bilinmelidir ki, aile içindeki dayanışma, yardımlaşma ve organize olma evliliğin sürdürülmesine olumlu katkı sağlamaktadır. Bu faktörler bir yandan ev işlerinin kolaylıkla düzene girmesini sağlarken diğer yandan da aile bireylerinin sosyal, kültürel, ilmi faaliyetleri için gerekli zamanın oluşmasını mümkün kılar.³⁰¹

Bazı örf ve adetlerde kadının tek meşguliyetinin ev işi olduğu fikri bulunur. Hâlbuki fukaha kadının ev işlerini yapmaya mecbur olmadığını belirtmektedir. Bunun yanı sıra günümüzde değişen durumlardan bir tanesinin de kadının iş hayatına girmiş olmasıdır. İş hayatına atılan kadın akşam yorgun bir halde eve gelmekte ve ev işlerini yaparken zorlanmaktadır. Bu noktada koca karısına yardımcı olmalı, temizlik, ev işleri vesâire vazifelerde iş paylaşımı yapmalıdır. Rasûlullah’ın (s.a.v) eşlerine ev işlerinde yardımcı olması bu anlamda bize örnek teşkil etmekte ve hayatımızdaki sabitlenmiş geleneklerden bizi daha fazla bağlayıcı konumda sayılmaktadır. Kaldı ki Hz. Peygamber’in (s.a.v) birçok görevi, mükellefiyeti vardı. Buna rağmen eşlerine yardımcı olması iş hayatında yoğun ve yorgun olduğunu düşünen kocalara örnek

²⁹⁷ Buhârî, “Ezân”, 44, “Edeb”, 40; Tirmizî, “Kıyâmet”, 45.

²⁹⁸ Buhârî, “Nafakat”, 8.

²⁹⁹ Tirmizî, “Şemâil”, 78; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, Cilt VI, s.256.

³⁰⁰ Buhârî, “Cum’a”, 11, “İstikrâz”, 20, “İtk”, 17, 19, “Vesâyâ”, 9, “Nikâh”, 81,90, “Ahkâm”, 1; Müslim, “İmâre” 20.

³⁰¹ Abdulhalim Ebu Şakka, *İslam-Kadın Ansiklopedisi*, Cilt IV, İstanbul, Denge Yayınları, 1996, s.105.

olmaktadır.³⁰² Ayrıca evde yardımlaşma olmadığında kadının ev dışındaki hayatı, sosyal, kültürel aktiviteleri ciddi manada kısıtlanacağından kadın evde kendisini hizmetçi olarak hissedebilir. Dolayısıyla bu durum kadını psikolojik olarak yıpratır. Bu da “*Kadınlara iyi davranın*”³⁰³ âyetine muhalif olarak hareket etmek olur.

Bize göre eğer sadece erkek çalışıyor kadın çalışmıyorsa koca eve yorgun geleceğinden kadının ev işleri konusunda erkeğe baskı yapması uygun değildir. Zira aile müessesesi sadece kocanın karısına güzel muamelesini öncelemez; karısının da kocasına yönelik sorumluluklarını yerine getirmesini gerekli kılar. Söz gelimi kadının yorgun kocasından iş yapmasını istemesi kocasına zulüm olur ve bu durumdan dolayı gereksiz yere aralarında bir gerginlik oluşur. Binaenaleyh kadın ev düzenini ve vazifelerini ihmal ederek çalışma hayatına atılmayı yegâne amaç edinmemeli, annelik ve kadınlık görevlerini bu sebeple ihmal etmemelidir.³⁰⁴ Buna mukabil erkek de çalışma hayatını bahane edip karısının isteklerini reddetmemelidir. Karısının gönlünü hoş edecek kadar elinden gelen yardımı göstermelidir.

2.5.8. Eşiyle İstişare Etmelidir

İstişare, danışıp görüşmek, fikir ve işaret almak anlamına gelir. İnsan dünya hayatında birçok sorunla karşılaşmaktadır. Bundan dolayı bir başkasının tavsiyelerine, fikirlerine ihtiyaç hissedebilir ki bu insanın fitratındaki psikolojik yönünün tezahürüdür. Eşler hayatta birbirlerinin yoldaşı, sırdaşı oldukları için ömürlerini beraberce geçireceklerinden her zaman birbirlerine istişare etmeleri ve birbirlerinin fikirlerinden istifade etmeleri kaçınılmazdır. Ayrıca kocanın karısıyla bazı meselelerini paylaşıp fikir alması karısının düşüncelerine önem verdiğini göstermekle beraber eşinin kendisini özel hissetmesine sebep olacağından aile mutluluğu için önemli bir durumdur.³⁰⁵

Kur’ân-ı Kerim’de Allah-u Teâlâ: “*Onların aralarındaki işleri meşveret (aralarında danışmak) iledir*”³⁰⁶ buyurmaktadır. Yine başka bir ayette “*Eğer ana-*

---

³⁰² Yaşar, *a.g.e.*, s. 34.

³⁰³ Nisâ 4/19.

³⁰⁴ Köse, *a.g.e.*, s. 168-171.

³⁰⁵ Yaşar, *a.g.e.*, s. 31-32.

³⁰⁶ Şûrâ 42/38.

baba aralarında istişare ederek ve anlaşarak (daha önce) süttten kesmek isterlerse kendilerine günah yoktur”³⁰⁷buyrulması karı-kocanın beraber istişare etmesi gerektiğine işaret etmektedir.

Aynı şekilde Resûlullah (s.a.v) istişare edilmesine yönelik ümmetini teşvik etmiş “İstihare eden zarar etmez, istişare eden pişman olmaz”³⁰⁸ diye buyurmuş, kendisi de eşleriyle istişare etmiştir. Zira Resûlullah’ın(s.a.v) danıştığı meseleler sadece kendisini yada ailesini değil ümmeti ilgilendirecek kadar önemli meselelerdir.³⁰⁹Örneğin Hz. Peygamber (s.a.v) Hudeybiye gibi kritik ve önemli anlaşmayı yaparken anlaşmadaki maddelerin zahiren Müslümanların aleyhinde olduğunu düşünen müminler bu duruma razı olmamış ve Hz. Peygamber’in (s.a.v) “kurbanlarını kesip ihramdan çıkmaları” noktasındaki emrini ifa etmede ağır davranmışlardı. Bu durumu eşlerinden Ümmü Seleme(r.a) ile istişare eden Resûlullah (s.a.v) kurbanını kesip ihramdan çıkmıştır.³¹⁰

Yine başka bir istişareye örnek şöyledir: Hz. Aişe (r.a) şöyle rivâyet ediyor: “Resûlullah (s.a.v) Hira mağarasındayken Cibril kendisine gelip şöyle dedi: ‘*Yaratan Rabbinin adıyla oku! O, insanı kan pıhtısından yarattı. Oku! Rabbin en büyük kerem sahibidir...*’³¹¹Resûlullah (s.a.v) bunlarla beraber döndüğünde göğsü titriyordu. Hatice’nin (r.a) yanına girdi ve ‘Beni örtün, beni örtün’ diyordu. Onu örttüler. Korku kendisinin başından gidince başından geçenleri Hatice’ye anlattı ve kendisinden korktuğunu söyledi. Bunun üzerine Hatice: ‘Hayır, korkma! Allah’a yemin olsun, Allah seni asla utandırmayacak. Sen akrabalarla ilişkiyi koparmıyorsun, kimsesizlere sahip çıkıyorsun, yoksulu doyuruyorsun, misafire ikram ediyorsun ve Hak yolundaki hadiselerde halka yardım ediyorsun’ dedi. Sonra Hz. Hatice, Varaka b. Nevfel’i çağırdı...”³¹²Hadiste anlaşıldığı üzere Resûlullah (s.a.v) olanları Hz. Hatice’ye anlatarak onun görüşünü almak istemiş, onunla istişare etmişti. Hz. Hatice’nin konuşmasıyla rahatlamış, endişeleri azalmıştı. Varaka b. Nevfel ile de görüşmeyi kabul etmesi eşinin fikirlerini önemseydiğini ve dinlediğini göstermektedir.”³¹³

---

³⁰⁷ Bakara 2/233.

³⁰⁸ Taberâni, *a.g.e*, Cilt II, s.359.

³⁰⁹ Yaşar, Hüseyin, *a.g.e*, s. 33.

³¹⁰ Buhârî, “Şürut”, 15.

³¹¹ Alak 96/1-3.

³¹² Buhârî, “Bed’u’l- Vahy”,1.

³¹³ Ebu Şakka, *a.g.e*, Cilt IV, s. 83.

Bu hadisler ışığında meseleyi değerlendirdiğimizde kanaatimiz kocanın karısıyla istişare etmesinin sünnet olduğu yönündedir. “Kadınla istişare edilmez” gibi düşünce tarzına sahip olanlar Hz. Peygamber’in (s.a.v) uygulamasına zıt bir hükme varmışlardır. Bu anlayış tarzı Kuran ve sünnetin ruhuyla örtüşmemektedir. Zira istişaredeki ölçü cinsiyet değil liyakatin varlığıdır.³¹⁴ Karısıyla istişare eden bir erkek, kendini daha güvende hisseder, daha emin adımlar atar. Nitekim Resûlullah’ın (s.a.v) kendisini ürküten meseleyi açtığı, danıştığı ilk kişi eşi olmuştur ve eşinin fikriyle rahatlamıştır. İnsan, âyette³¹⁵ de buyrulduğu gibi eşiyle sükûn bulur. Fakat burada bir mevzuyu hatırlatmakta fayda vardır ki; o da müminlerin ancak hayırda birleşebileceği mevzusudur. Zira Allah-u Teâlâ “*İyilik ve takva hususunda yardımlaşın, günah ve haksızlık yolunda yardımlaşmayın*”³¹⁶ buyurmuştur. Yanlış düşünceler, fikirler, işler üzerine yardımlaşmak bir müminin vasfı değildir. Karı-kocanın da bundan uzak durması mühimdir.

2.5.9.Eşine Sevgiyle Yaklaşmalıdır

Bir evliliği ayakta tutan şey, sevgi, muhabbet ve saygıdır. Sevgi ailenin temelini oluşturan ve devam ettiren unsurlardan birisidir. Aynı zamanda eşler arasındaki ilişkiyi düzenleyen önemli bir etkidir.³¹⁷ Bu sebeple Resûlullah (s.a.v), seven kişinin sevdiğini sevdiğine söylemesini istemiştir.³¹⁸ Böylece muhabbet bağı daha kuvvetli olur, ilişkiler sağlamlaşır, oluşabilecek ön yargılar önlenmiş olur. Allah-u Teâlâ: “*Kendileri ile huzur ve sükun bulasınız diye, sizin için türünüzden eşler yaratması, aranızda bir sevgi ve merhamet var etmesi de O’nun varlığının ve kudretinin delillerindendir. Şüphesiz bunda düşünen bir toplum için elbette ibretler vardır.*”³¹⁹ diye buyurarak karı-kocanın birbirlerinin sükûn sebebi olacağını ifade etmektedir. Yine Kur’an’da geçen “*Allah sizi tek bir nefisten yaratan ve kendisi ile*

³¹⁴ Recep Aslan, “İstışarenin Önemi ve Hz. Peygamber’in Uygulamalarından Örnekler”*Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt II, Sayı 1, (2014) s.237.

³¹⁵ A’râf 7/189.

³¹⁶ Mâide 5/2.

³¹⁷ Yaşar, *a.g.e*, s. 173.

³¹⁸ Ebû Davûd, “Edeb” 113; Tirmizî, “Zühd”, 54; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, Cilt IV, s.130.

³¹⁹ Rûm 31/21.

huzur bulsun diye eşini de ondan var edendir”³²⁰âyeti huzurun sebebinin eş olduğunu vurgulamaktadır.

Resullullah (s.a.v) hanımlarını çok sever ve onlara olan sevgisini ifade edip, davranışlarıyla gösterirdi. Nitekim “Bana kadın ve güzel koku sevdirdi...”³²¹hadisi Hz. Peygamber’in(s.a.v)hanımlarını sevdiğine işaret etmektedir. Yine bir gün Rasûlullah (s.a.v)Hz. Hatice’ye olan sevgisini şöyle dile getirmiştir: “Şüphesiz ki ben onun sevgisiyle rızıklandım.”³²²Öte yandan Hz. Aişe’ye olan muhabbetinden dolayı da son günlerini onun evinde geçirmek istemiştir. Eşinin hayvana binmesi için yardımcı olmasını³²³, yemeğe çağrıldığında “hanım da gelirse”³²⁴ kaydını koymasını, Hz. Aişe’ye (r.a) seslendiğinde Hümeyra (alyanaklı) demesini³²⁵, suyu içerken Aişe validemizin dudaklarının değdiği yerden içmesini³²⁶hanımlarına olan sevgisinin bir yansıması olarak kabul edebiliriz.

Hz. Peygamber(s.a.v) sadece eşlerini sevmekle kalmaz, eşlerinin dostlarını da sever ve hürmet gösterirdi.³²⁷ Bir ihtiyar kadın Resûlullah’a (s.a.v) gelir, O (s.a.v)da ona ikramda bulunur ve kadının halini sorardı. Öyle ki Hz. Aişe “Bu kocakarıya neden bu kadar teveccüh ediyorsun? Hiç kimseye yapmadığın şeyi ona yapıyorsun” dediğinde Hz. Peygamber (s.a.v) “O kadın Hatice’nin yanına gelirdi. Dosta ikramın imandan olduğunu bilmez misin?”³²⁸diye buyururdu.

Ayet ve hadislerden anlaşıldığı üzere sevgi eşleri birbirine daha çok bağlayan, mutluluğu, huzuru çoğaltan temel etkenlerdendir. Eşler arasındaki sevgi karşılıklı olduğunda evlilik sağlam bir zemine oturur.³²⁹Dolayısıyla koca eşine sevdiğini söylemeli bunu gereksiz ya da önemsiz olarak değerlendirmemelidir. Koca sevgisini davranışlarına yansıtıp karısını onurlandırmalıdır. Sevgisini göstermek için karısına ikramda bulunabilir, ara ara hediyelerle eşini sevindirebilir. Zira sevgiden mahrum kalmak başka felaketselere kapı aralar. Kadının sevgiden yoksun olması onu farklı

---

³²⁰ A’râf 7/189.

³²¹ Nesâî, “Hubbun Nisa”, 761.

³²² Müslim, 7/134,

³²³ Buhârî, “Megazi”, 38.

³²⁴ Müslim, “Eşribe” 139.

³²⁵ İbn Mâce, “Rühûn”, 16.

³²⁶ Müslim, “Hayz”, 2; Ebû Dâvûd, “Tahâret”, 102.

³²⁷ Yaşar, *a.g.e*, s. 37.

³²⁸ Müslim, “Fedâilu’s-Sahabe”, 12.

³²⁹ Köse, *a.g.e*, s.277.

arayışlara sevk edebileceğinden koca karısına yeterince ilgi göstermelidir. Karısının bazı davranışları hoşuna gitmese de güzelliklerini görmeye çalışmalıdır. Zira Resûlullah (s.a.v) “Mümin erkek karısından nefret etmez. Onun bir huyunu sevmezse ötekini sever” buyurarak nefretle yaklaşımın olmamasına, kocanın eşinde seveceği güzel huyları da bulunacağına işaret etmektedir.

2.5.10. Eşine Baskı Yapmamalıdır

Ailenin reisliğini üstlenen koca kibir, gurur, aşırı kıskançlık gibi huylardan uzak durmalı ve şiddete varan davranışlarla ev ahalisini kendisinden soğutmamalıdır.³³⁰ Resûlullah (s.a.v) bir hadisinde “İnsanların en hayırlısı ailesine hayırlı olandır”³³¹ buyurmuşlardır. Sürekli kendi görüşlerini dikte eden, olmasını istediği şeyi yaptırmak için sözlü ve fiilî olarak baskı kuran bir koca hadiste de zikredildiği gibi insanların en kötüsü sıfatıyla vafedilen gruba girmektedir. İnsanlar düşüncelerinde ve fiillerinde Kur’an ve sünnet dâhilinde kaldıkları, başkalarının sınırlarına girmedikleri müddetçe özgürdürler. Evlilik düşünceleri, davranışları bastırma, kısıtlama müessesesi değildir. Aksine yapılmak istenen şeylerde birbirlerine destek sağlama, yardımlaşma ve yoldaş olma kurumudur. Zaman zaman çatışmalar, tatsızlıklar, tartışmalar yaşanabilir; fakat bunların boyutlarının büyümemesi, uzamaması ve tatlılıkla sorunların çözüme bağlanması da karı kocanın birbirlerine duydukları saygıdan ileri gelir. Baskı, hiçbir zaman güzellikler ortaya çıkarmadığı gibi birçok sorunun da sebebi olmuştur. Dolayısıyla koca, karısının kendi istekleri doğrultusunda hareket etmesi için zorlamamalı ve orta yol bulunmaya çalışılmalıdır.

Hadis-i Şerîf’te Allah Resûl’u (s.a.v) “Şüphesiz kadın eğri kemikten yaratılmıştır. Hiçbir yolla düzelmez. Ondan faydalanmak istersen eğri olarak faydalanırsın. Düzeltmeye kalkarsan kırarsın. Onun kırılması boşanmasıdır”³³² diye buyurmuştur. Buradan anlaşılıyor ki; kadın kocasının arzu ettiği kalıba bütünüyle giremez. Müslüman kocanın, eşinin bazı davranışının yaratılıştan geldiğini bilmesi gerekmektedir. Bazı durumlarda koca kendisinin aksine davranan eşini –nuşüz olmadan- Allah’ın yarattığı şekilde kabul etmeli, onu alttan almaya gayret

³³⁰ Karabulut, *a.g.e*, s. 179.

³³¹ İbn Mâce, “Nikâh” 636.

³³² Müslim, “Reda”, 64; Nesâî, “Nikâh” 15; Ahmed b. Hanbel, Cilt II, s.168.

etmelidir.³³³Koca eşinin tutumunu değiştirmeye zorlarsa ve o eğriliği kendi isteği doğrultusunda doğrultmak isterse, onun bu durumu eğri kemiği doğrultmakta ısrar eden kimsenin durumu gibi olur. Bunun sonucunda kadını kemiği kırılmış olarak görebilir yani hadiste işaret edildiği gibi durum boşamaya kadar gidebilir.³³⁴

2.5.11. Koca Ev Ahalisine Selam Vermelidir

Koca evine girdiğinde eşine ve çocuklarına güler yüzle muamelede bulunup Allah'ın emrettiği selamı verir. Zira Allah-u Teâlâ Kuran-ı Hâkim'de "*Evlere girdiğiniz zaman kendinize ve ehlinize Allah katından bereket, esenlik ve güzellik dileyerek selam verin*"³³⁵ buyurmuştur.

Hz. Peygamber (s.a.v) de Hz. Enes'e "Ey oğulcuğum! Ailenin yanına girdiğinde selam ver, sana ve evdekilere bereket olur"³³⁶ diye buyurmuştur.

Belirtilen nasslarda selamın faziletinin ne kadar önemli olduğu görülmektedir. Selam bir müminlik nişanesidir. Kelamdan önce selamın olması, sözü hayırlı ve bereketli kıldığı gibi hane sahiplerine de huzur ve sevinç getirir. Zira selam, selamette kalma anlamını da taşıdığından dua yerine de geçmektedir. Kocanın eşine hayır duada bulunması karısından razı olduğunu göstermekle birlikte, eşinin iyiliklere mazhar olmasını temenni ettiğine de işaret etmektedir.

2.5.12.Eşinİtidal Seviyede Kıskanmalıdır

Literatürde eşini kıskanmaya "gayret-i ehliye"de denilmektedir. Kıskanmak, sevmekte ya da sahip olmakta başka birinin ortaklığına dayanamamak diye tabir edilir. Kıskanmanın zıt hali kayıtsızlıktır. Eşini ölçülü bir biçimde kıskanan bir koca onun sevgisini kaybetmemek için mücadele edecek kadar eşine bağlı demektir. Kayıtsızlık ise sevginin yokluğuna delalet eder.³³⁷

Her şeyin bir ölçüsünün olması gerektiği gibi kıskançlıkta da ölçü şarttır. Kıskançlık itidal boyutta olmalıdır. Bu ise sûizana girip, vesveseye kapılmamak,

³³³ Sıddık Naci Eren, *Müslümanlıkta İbadet Ahlak ve Adab*, İstanbul, Şelale Yayıncılık, 2005, s.547; Köse, *a.g.e.*, s. 275-276.

³³⁴ Haşimi, *a.g.e.*, s.72.

³³⁵ Nur, 24/ 61.

³³⁶ Tirmizî, "İsti'zân", 10.

³³⁷ Ali Kayıkçı, *İslam'a Göre Evlilik ve Mahremiyetleri*, İstanbul, Şelale Yayınevi, 1983, s.786.

sürekli kadını sorguya çekmemek, sıkboğaz etmemek, karısına güvenmek ve güvendiğini hissettirmektir.³³⁸

İtidal sınırını aşan kıskançlık, aşırı olan ve hoş görülmeleyen bir kıskançlıktır. Bu kıskançlık sebebiyle koca, karısına huzur bırakmaz dolayısıyla ona zulmetmiş olur. Resûlullah (s.a.v) “Kıskançlıklardan öyleleri varki, Allah-u Teâlâ onlara buğz eder. O da, ortada şüpheyi gerektirecek bir şey yokken, kadına fuzûlî zahmet vermektir”³³⁹ buyurmuşlardır. Yine başka bir rivayette Resûlullah (s.a.v) “Allah’ın sevdiği kıskanma vardır, kızdığı kıskanma vardır. Sevdiği kıskanma şüpheli olanıdır, kızdığı kıskanma da şüphesiz olanıdır”³⁴⁰ buyurmuştur. Övülen kıskanma şekli şüpheli olan kıskanmadır. Misâli ise şudur:

“Sa’d b. Ubade’den rivâyetle şöyle demiştir: “Ey Allah’ın Resûlu! Eğer ailemle beraber bir erkek görsem dört şahit getirinceye kadar ona dokunmayacak mıyım? Resûlullah (s.a.v) ‘evet’ dedi. Sâd da “Seni hak ile gönderene yemin olsun ki hayır, ondan önce kılıca davranırım” dedi. Resûlullah (s.a.v) “Efendinizin ne söylediğini dinleyin. Şüphesiz o kıskançtır. Ben ondan daha kıskancım. Allah da benden daha kıskançtır.”³⁴¹, “Allah kıskançlığından dolayı açık ve gizli olan fuhşiyatı haram kılmıştır. Bunun için müjdecileri ve korkutucuları göndermiştir.”³⁴²

Bu rivâyete göre kıskanmak övülmüş bir davranış olmasına rağmen, ileri boyuta götürecek tavırlardan sakınılmasının gerekliliği söz konusudur. Zira İslam hukuku zina eden kimsenin kanının mübah olması için dört şahit getirme şartı koyarak kişilerin kendilerine göre hareket etmelerini engellemekte ve belli kaidelere bağlı kalmalarını vurgulamaktadır.³⁴³ Bunu göz ardı edip fevrî hareketlerden, telafisi olmayacak davranışlardan, pişmanlığa sevk edecek fiillerden uzak durmak gerekmektedir. Nitekim hadiste zikrolunduğu gibi en çok kıskanan Allah-u Teâlâ olduğuna göre onun takdir ettiği cezalar bizim vereceğimizden daha çok tatmin edici niteliktedir.

³³⁸Gazalî, *a.g.e*, Cilt II, s.119.

³³⁹Gazalî, *a.g.e*, Cilt II, s. 120.

³⁴⁰ İbn Mâce, “Nikâh” 56.

³⁴¹ Buhârî, “Nikâh”, 107; Müslim, “Tevbe”, 36; Tirmizî, “Radâ”, 14.

³⁴² Müslim, “Umdetü'l-Kaari”, 9.

³⁴³ Ebu Şakka, *a.g.e*, Cilt IV, s.1559.

Bilinmektedir ki evliliğin temeli sadâkata dayanır. Karı-koca birbirlerine güvendikleri zaman birbirlerine olan muhabbetleri ve bağlılıkları da artar. Psikologların da belirttiği üzere aşırı kıskançlığın sebebi sevgi değil güvensizlik hissidir. Bununla beraber hastalık boyutunda olan kıskançlıkla insana yakışmayan muameleler ortaya çıkabilmektedir. Allah tarafından karısını koruma sorumluluğu verilen erkek, eşini kendi suizanlarına kurban etmemeli, karısına hapis hayatı yaşatmamalı, eşini gereksiz yere kısıtlamamalı, karısını kollayıcı sıfat olan “kavvâm” özelliğine sahip olmalıdır.

Bu konuyla alakalı başka bir husus ise kocanın karısını kıskançlığa itmemesidir. Bu duruma en çok birden fazla karısı olan erkeklerde rastlanılmaktadır. Nitekim birden fazla eşi sahip olan erkeklerin karılarına adaletle muameleyi ihmal etmeleri sonucu kıskançlık kaçınılmaz olur. Dolayısıyla koca hanımlarının kendilerini kötü hissetmelerine sebep olan muamelelerden de kaçınmalıdır.

2.5.13.EşineDini Bilgileri Öğretmelidir

İlim hem dünyevî hem uhrevî anlamda insanın ihtiyaç duyduğu bir husustur. Nitekim Allah-u Teâlâ “*Ben cinleri ve insanları ancak bana kulluk etmeleri için yarattım*”³⁴⁴ diye buyururken kullukta gerekli olan bilginin de kişide mevcut olması gerektiğini ifade eder. Zira ilim olmadan ibadet yapılamaz. Sadece ibadet olarak değil birçok noktada ilim, insan için zaruri ihtiyaçlarından sayılmaktadır Bu noktada kadın ve erkek ayırım gözetilmeden mükellef kılınmıştır. Erkek, eşinin koruyucusu, evinin reisi olmasından dolayı Allah’ın ve Hz. Peygamber’in (s.a.v) emir ve yasaklarını, ilmihali bilgileri karısı bilmiyorsa ona öğretmelidir.³⁴⁵ Allah-u Teâlâ “*Kendinizi ve ailenizi ateşten koruyun*”³⁴⁶ diye buyurmaktadır. Kocanın Kur’an ve Sünnet’in aktardığı itikâdî bilgileri ailesine öğretmesi, helal ve haramları, emir ve yasakları, eşinin eksik kaldığı bilgileri öğretmesi kocaya yüklenen görevler arasındadır.

Resûlullah (s.a.v) bir hadiste “Kıyamet gününde en şiddetli azap, ailesini cahil bırakıp, öğretmeyendir”³⁴⁷ buyurmuştur. Başka bir hadiste “Bir insanın cariyesi olur,

³⁴⁴ Zâriyât 51/56.

³⁴⁵ Karabulut, a.g.e, s.162.

³⁴⁶ Tahrîm 66/6.

³⁴⁷ Mustafa Râkım, *Mürşid-i Müteehhilîn Evlileri İrşad*, İstanbul, Doğan Güneş Yayınevi, s.29.

ona güzel bir tahsil ve eğitim verir, sonra da onu âzâd ederse, Allah onu iki katıyla mükâfatlandırır”³⁴⁸ buyurmuştur. Bu rivayete göre Hz. Peygamber (s.a.v) değil hür kadınların cariye olanların bile ilim öğrenme konusundaki haklarını ortaya koymaktadır.

Ayette belirtildiği üzere erkekler ve kadınlar ibadet hususunda eşittirler. Dolayısıyla kadın ve erkek yaptıklarının karşılığını ceza ve mükâfat olarak görecekler. Nitekim Allah “Sizden gerek erkek, gerek kadın hayır işleyen hiçbir kimsenin çalışmasını zâyi etmem.”³⁴⁹ buyurmuştur.

Bir mümin olarak “İnanan erkekler ve kadınlar birbirlerinin velileridir. İyiliği emrederler, kötülükten menederler.” ayetinin muhatabı olmakla emr-i bi'l ma'ruf nehy-i ani'l münkerden her kadın ve erkek mesuldür. “Hepiniz çobansınız ve güttüklerinden mesulsunuz” hadisine göre koca karısından ve ailesinden sorumludur. Bu bağlamda kadının bilmediği konularda kocası eksiğini tamamlamalıdır. Karısının ilmi ihtiyacını koca gidermek için elinden geleni yapmalıdır zira bu konuda Allah katında sorumludur.

Eğer koca yeterli ilme vâkıf değilse karısına bir öğretici bulmalı ve öğreticinin yanına karısını göndermeli, dini bilgileri edineceği kitaplar temin etmeli veya bir hoca getirip hem kendisi öğrenmeli hem de ehline öğretmelidir.³⁵⁰ Koca kadının amel yapması için zarurî olan ilmi kendisi veremediğinden başkasına gitmesine engel olamaz.³⁵¹ Kadının bu bilgileri edinmesi için kocanın engel değil destek olması gerekir. Koca karısına mani olursa günahkâr olur.

Kanaatimizce zaruri olan dini ilim haricinde, ilmini daha fazla ilerletmek isteyen, farklı alanlarda da bilgi sahibi olma arzusunda olan kadının -meşru dairede olduğu müddetçe- eğitim almasına kocanın destek olması daha uygundur. Nitekim çocukların yetişmesinde en etkili kişi annedir. Bu sebeple çocukların kültürlü ve ahlâklı yetişmesi için çocuklarla daha çok vakit geçiren, onların bakımıyla ilgilenen annenin ilmen yetkin olması gerekmektedir. Zira bilgisiz, cahil ebeveynlerin elinde yetişen çocukların akıbetleri kötü olmakla beraber fertlere ve topluma verdikleri zararlar da göz ardı edilemeyecek boyuttadır. Buna mukabil, kadının kendisini

³⁴⁸ Buhârî, “Cihad”, 145.

³⁴⁹ Âl-i İmran, 3/195.

³⁵⁰ Aydın, a.g.e, s.1665.

³⁵¹ Bilmen, a.g.e, Cilt II, s.166.

olabildiğince yetiştirmesi, eğitmesi hem kendisi hem de ailesi için faydalı olacağından kocanın bu noktada karısına destek sağlaması aileyi olumlu etkileyen faktörlerdendir.

2.5.14. Eşinin Anne, Baba ve Yakın Akrabalarını Ziyaret Etmesine İzin Vermelidir

Allah-u Teâlâ Kuran-ı Kerim’de birçok yerde anne ve baba hakkından, sıla-ı rahîmi gözetmekten bahsetmektedir. İlgili âyetlerden bazıları şunlardır:

1- *“Kendisi adına dilekte bulunduğunuz Allah’ın ve akrabanın haklarına riâyetsizlikten sakının.”*³⁵²

2- *“Allah’a kulluk edin. O’na bir şeyi ortak koşmayın. Anne babaya, yakınlara, yetimlere, düşkünlere, yakın komşuya, uzak komşuya, yakınınızdaki arkadaşına, yolcuya ve elinizin altında bulunan kimselere iyilik edin.”*³⁵³

3- *“Rabbin yalnız kendisine kulluk etmenizi ve anne babaya iyilik etmeyi buyurmuştur. Eğer ikisinden biri veya her ikisi senin yanında iken ihtiyarlayacak olursa onlara “öf” bile demeyesin, onları azarlamayasın, ikisine de hep tatlı söz söyleyesin. Onlara acıyarak alçak gönüllülük kanatlarını ger ve: Rabbim! Küçükken beni yetiştirdikleri gibi sen de onlara merhamet et, de.”*³⁵⁴

Ayetlerin yanı sıra Hz. Peygamber de sıla-ı rahîme önem vermiş ve ümmetine bu konuda tebliğde bulunmuştur. Rivâyet edilen hadislerinden bazıları şöyledir:

1-*“Rızkının genişlemesini ve ömrünün uzamasını isteyen akrabasına iyilik etsin.”*³⁵⁵

2-*“İnsanoğlunun amelleri her Perşembe akşamı yani Cuma gecesi Allah’a arz edilir. Akraba bağlarını koparmış olanın ameli kabul edilmez”*³⁵⁶

Görüldüğü gibi âyet ve hadisler anne babayla ve akrabayla bağlarımızın iyi olmasını ve kopmamasını emretmekte, sıla-ı rahîmi gözetmeyenlerin amellerinin bile kabul edilmeyeceğini ifade etmektedir. Buna binâen evlenen kadının kocasının izni mukabilinde ailesiyle görüşmesi evlatlık görevlerindedir. Koca karısının anne,

---

³⁵² Nisa,4/ 1.

³⁵³ Nisa, 4/36.

³⁵⁴ İsrâ, 17/23-24.

³⁵⁵ Buhârî, “Edeb”, 12.

³⁵⁶ Buhârî, “Edeb”, 11; Ahmed b. Hanbel, *a.g.e*, Cilt II, s.484.

babasına ve yakın akrabalarına ziyaret etmesine müsaade etmeli veya kendisi karısını ailesinin yanına götürmelidir.³⁵⁷

İslam hukukunda evli kadının ailesini ziyaret etmesi konusunda kocasının karısına müdahale edip edemeyeceği meselesi incelenmiş, hakkında hükümler belirlenmiştir. Ömer Nasuhi Bilmen bu konudaki hükmü şöyle ifade eder:

*“Zevc, zevcesinin anne babasını gece yatmamak üzere haftadan haftaya gelmekten ve gelemedikleri taktirde zevcesini Cuma günlerinde onları veya evvelki kocasından olan evladını gidip ziyaret etmekten menedemez. Çünkü ziyaret etmemek kat’ı rahime müeddî olacağından şer’an caiz değildir.”*³⁵⁸

Buna göre kadın ailesini Cuma günü ile sınırlı olmamakla birlikte haftanın herhangi bir gününde ziyaret edebilir. Koca kadına engel olamaz, kocası izin vermediği takdirde kadın ailesini ziyaret edebilir ve bu durumdan dolayı nâşize sayılmaz.

Meseleyi psikolojik olarak değerlendirdiğimizde kadın evlendiğinde ailesinden ayrılıp bilmediği bir hayata adım attığından dolayı yeni hayatına, kocasına alışma evresinde ya da herhangi bir yaşanan olumsuz durumda nasihat ve akıl almak için anne babasına ihtiyaç duymaktadır. Ayrıca diğer eşinden olan çocuk açısından bakıldığında annelik sebebiyle hem annenin çocuğa hem de çocuğun annesine ihtiyacı olur. Hukuken de kadının görüşme izni olduğundan dolayı kocanın karısına destek olması hem dinî hem vicdânî boyutta bir görevdir.

2.5.15. Eşini Sakıncalı Yerlere Göndermemelidir

Âyet-i Kerîme’de Cenâb-ı Hak “...erkekler kadınların yöneticisi ve koruyucudurlar...”³⁵⁹ buyurarak kadınları koruma ve yönetme sorumluluğunu erkeklere vermiştir. Dolayısıyla kadının sakıncalı, günaha gireceği yerlere gitmesine kocanın izin vermemesi onu koruma sorumluluğundan ileri gelmektedir. İslam hukukunda kadının mahremi olmadan yolculuğa çıkmaması yönündeki hükümler de bu bağlamda değerlendirilmektedir.

³⁵⁷ Karabulut, *a.g.e.*, s.166.

³⁵⁸ Bilmen, *a.g.e.*, Cilt II, s.165.

³⁵⁹ Nisa 4/34.

Erkek karısının gayri meşrû oyun yerlerine, spor sahalarına, gayr-i ahlâki olan program ve cemiyetlere gitmesine izin vermemelidir. Şâyet gitmesine müsaade ederse günaha ortak olmuş olur.³⁶⁰ Kadın da bu mevzuda kocasına itaatkâr olmalıdır. Eğer itaat etmezse nâşize olur ve nâşizelere uygulanan hükümlere tâbi olur.³⁶¹

2.5.16.Eşinin İyilik ve Hizmetlerine Teşekkür Etmelidir

Kocanın karısının iyiliklerine teşekkür etmesi, karısının yaptıklarından hoşnut olması ve ona karşı güler yüzlü olması güzel ahlâktandır. Nitekim Resûlullah (s.a.v) “ İnsanlara teşekkür etmeyen Allah’a şükretmez”³⁶² buyurmaktadır.

Evlilik karı-kocanın birlikte iş bölümü yapmasıyla karşılıklı yardımlaşma ve dayanışma halinde olmasıyla devam eden bir müessesedir. Kadın kendisini hem kocasının hem çocuklarının hem de evinin hizmetine adayan biridir. Ailedeki her türlü ihtiyacı görmeye çalışan, herkesin işine koşturan hem anne hem eş olan kadına kocası şükranlarını iletmelidir. Koca hanımına bu teşekkürü iltifat yoluyla da yapabilir zira iltifat, karşı tarafın hoşuna gideceği bir sözdür ve bazen çok değerli bir hediye niteliğinde olabilir.³⁶³ Kocanın bu muamelesi; mutluluğu, eşlerin arasındaki muhabbeti çoğaltacağından evlilikte yerine getirilmesi gereken ilkelerden biri olarak sayılır.

2.5.17.Gerekli Durumlarda Eşinden Özür Dilemelidir

Ailede zaman zaman tartışmalar, gerginlikler oluşabilir. Kocanın yeri geldiğinde özür dilemesi, karısının gönlünü alması, kendisinin haksız, eşinin haklı olduğu yerleri görmesi ve ona göre hatasını telâfi etmesi tartışmanın, gerginliğin uzamadan çözüme kavuşması için gereklidir.

Kadın fitratı itibariyle erkeklere nazaran daha kırılgan, naif, duygusal bir yapıya sahiptir. Kocasının bazı tavırlarıyla kırıldığı gibi, gönlünün alınmaya çalışılmasıyla da hemen yumuşayabilecek bir özelliği vardır. Bu sebeple koca, kendisinden kaynaklanan hatalarda erkeklik gururunun derdine düşüp karısının mutsuz olmasına sebebiyet

³⁶⁰ Karabulut, *a.g.e*, s. 172.

³⁶¹ Cin, *a.g.e*, s.203; Aydın, *a.g.e*, s.34.

³⁶² Tirmizi, “Birr”, 35.

³⁶³ Köse, *a.g.e*, s. 281.

vermemelidir; zira her yeni olay bastırılan eski olayın üstüne eklenir böylece onarılması daha güç bir duruma sebebiyet verir. Başka bir deyişle “*Kadınlara güzellikle davranın*” hitabına yönelik kendisinin hatalarını izale etmeye çalışması kocalık görevlerindedir.

2.5.18.Eşinin Hatalarını Düzeltmelidir

İnsan fitrat gereği hata yapmaya meyillidir. Dolayısıyla karı-koca arasında da gerçekleşen hoş gitmeyecek davranışlar zuhur edebilir. Bu durumlarda karı-koca sabırlı ve birbirlerine anlayışlı davranmalıdır. Koca karısının hoşuna gitmeyen hareketlerine takılıp karısına buğz etmemelidir. Nitekim Allah-u Teâlâ Kuran-ı Kerim’de “*Zevcelerinizle iyi geçinin. Şâyet onlardan hoşlanmayacak olursanız olur ki sizin hoşlanmadığınız şeyde Allah-u Teâlâ birçok hayır takdir etmiş bulunur*”³⁶⁴ buyurmaktadır. Bu emr-i ilahîde düşünülmesi gereken hikmetler vardır. Öncelikle Allah kadınlarla iyi geçinilmesini emrediyor ve arkasından da eğer kadından hoşlanılmasa da sabredilmesini, kadının yaptığı kötülükten dolayı söylenmeye başlanılmamasını zira hoş gidilmesinde insanların bilemediği Allah’ın murat ettiği hayırların mevcut olduğunu ifade etmektedir. Bu sebeple koca fevrî karar verip karısından uzaklaşmamalı bilakis sabredip karısının hatalarını düzeltmeli ve durumu iyice anladıktan sonra gereğini yapmalıdır.³⁶⁵Nitekim ancak bu şekildeki bir davranış ‘zevcelerinizle iyi geçinin’ hitabının karşılığı olur.

Öte yandan Resûlullah (s.a.v) “Haset etmekten sakının! Çünkü ateş nasıl odunu yiyip bitiriyorsa, haset de iyilikleri öylece yer bitirir”³⁶⁶ buyurmuştur. Dolayısıyla kişi buğz ve haset ederek iyiliklerini kaybedecek kadar kötü bir durumla karşı karşıya gelebilir. Ayrıca haset ettiği kişi kendi karısı olduğunda daha farklı, kötü sonuçlar meydana gelir. Bu durumda Resûlullah’ın (s.a.v) “Bir kimse hanımına buğz etmesin zira hoşlanmadığı huyları varsa ona mukabil memnun olacağı huyları da vardır”³⁶⁷sözüne tâbi olmak sorunun çözümü için önemlidir.

---

³⁶⁴ Nisâ 4/19.

³⁶⁵ Kayıkçı, *a.g.e.*, s.782.

³⁶⁶ Ebû Dâvûd, “Edeb”, 44.

³⁶⁷ Müslim, “Radâ”, 61.

Bunun yanı sıra herkeste belli başlı kusurlar ve hoşla gitmeyen huylar vardır. Koca karısının bu huylarından rahatsız olduğunda kendi hasletlerini düşünüp sabretmeli, karısını rencide etmeden nasihatte bulunmalıdır. Koca nasıl ki bir yanlış yaptığında düzeltilmesi hoşuna gidiyorsa kendisi de o metodu uygulamalıdır. Nitekim Hz. Muhammed (s.a.v) “Kendiniz için istediğinizi, kardeşiniz için de istemedikçe gerçek mümin olamazsınız”³⁶⁸ buyurmuştur. Dolayısıyla koca da karısına kendisine yapılmasını istediği hareketlerle yaklaşmalıdır.

Eşler birbirlerini başkalarının yanında küçük düşürmemeli, aile mahremiyetine riâyet etmelidirler. Allah Resûl’u (s.a.v) “Herhangi bir kul, dünyada diğer bir kulun ayıbını örterse kıyamet gününde Allah da onun ayıbını örter”³⁶⁹ buyurmaktadır. Herhangi bir din kardeşi için nebevi ölçü ve kural bu iken, ömür boyu birlikteliğe beraber adım atan eşlerin daha dikkatli hareket etmesi gerekmektedir.

Hz. Peygamber’in (s.a.v) “Haklı bile olsa çekişip didişmeyen kimseye cennetin kenarında bir köşk verileceğine ben kefilim. Şakadan bile olsa yalan söylemeyen kimseye cennetin ortasında bir köşk verileceğine ben kefilim. İyi huylu kimseye de cennetin en yüksek yerinde bir köşk verileceğine kefilim”³⁷⁰ sözüyle kocanın haklı olmasına rağmen çekişip didişmemesi, dîn-i mübîne göre daha hoş karşılanacağına ve Allah tarafından mükâfatlandırılmaya vesile olacağına işaret etmektedir.

Sonuç olarak koca karısını koruyup gözetme görevini en başta kendi nefesine karşı gerçekleştirmelidir. Karı-koca bir ömrü beraber paylaştıklarından geçirilen ömrün mutluluk içerisinde karşılıklı sevgi ve saygı çerçevesinde olması için bu ilkelerin bünyesinde eşler hareket etmelidir. Bu sebeple kocanın kendisinden kaynaklanacak olan zararlardan karısını koruması “kavvam” özelliğinin görevleri arasındadır.

2.5.19. Ailesi İçin Harcamaktan Kaçınmamalıdır

Dünya hayatında değişen şartlar tüketimi de modern kültürün etkisine bırakmaktadır. Koca ailenin ihtiyacına yönelik zaruriyattan sayılmasa da israfa kaçmadan harcama yapabilir. Zira ayet ve hadislerde aile için yapılan harcama –itidal

---

³⁶⁸Buhârî, “İman”, 7.

³⁶⁹Müslim, “Birr”, 72.

³⁷⁰Ebû Dâvûd, “Edeb”, 7.

ölçüsünde olmak kaydıyla- teşvik edilmiştir. Allah-u Teâlâ “*Eli sıkı olma, ölçüsüzce eli açık da olma; yoksa acınacak duruma düşersin de kendi kendine hayıflanır durursun*”³⁷¹ başka bir ayette ise “*Yine o iyi kullar, harcama yaptıkları zaman ne saçıp savururlar ne de cimrilik ederler; harcamaları bu ikisi arasında makul bir dengeye göre olur*”³⁷² buyurmaktadır.³⁷³ Anlaşılacağı üzere bu ayetler harcamaların olması gerektiğine fakat dengeli bir tüketime riayet edilmesine işaret etmektedir.

Hz. Peygamber’in (s.a.v) aileye yapılan harcamanın özellikle eşe³⁷⁴ yapılan ikramların bir sadaka niteliğinde olduğunu söylemesi³⁷⁵, gerekli harcamaların ihmalinin en büyük günah olduğunu haber vermesi³⁷⁶ gibi örnekler kocanın aile fertlerine harcama yapmasının ehemmiyetini göstermektedir. Bir hadiste Resûlullah (s.a.v) şöyle buyurmaktadır “Allah yolunda harcadığın bir kuruş, güç durumda kalana harcadığın bir kuruş, aile efradına harcadığın bir kuruş var ya işte bunlar içinde ecir bakımından en muazzamı ailen için harcadıklarındır”³⁷⁷ Hadiste vurgulandığı üzere aileye yapılan harcama diğer zikredilen harcamalardan üstün tutulmuştur.

Koca cimri olmadan ailenin isteklerini, beklentilerini karşılamaya çalışmalıdır. Zira cimrilik ve bencillik ilişkileri olması gereken rotadan çıkarmaya ve ilişkilerin bozulmasına sebebiyet verir. “*Kim nefsinin bencilliğinden korunmayı başarır ise işte kurtuluşa erecekler onlardır*” ayetinde cömertliğin hem dünyada hem ahirette saadete vesile olduğu anlaşılmaktadır. Cömertlik aile için düşünüldüğünde ise-aile bencillik ve çıkar ilişkisi gözetmeyen bir kurum olduğundan- daha önemli bir vasıftır.³⁷⁸

2.5.20. Güzel Söz Söylemeli, Yumuşak Davranmalıdır

Güzel söz karşı tarafın kalbine işlediğinden sevgi damarlarını kabartan bir işleve sahiptir. Zira Resûlullah (s.a.v) güzel sözün sadaka olduğunu haber vermiştir.³⁷⁹ Bu davranışların tersi olan kabalık, kötü söz söylemek insan ilişkilerinde itici bir faktör niteliğindedir. Bireylerin bu tarz davranışları takınması insanların kendisinden

³⁷¹ İsrâ 17/29.

³⁷² Furkân 25/67.

³⁷³ Köse, *a.g.e.*, s. 298.

³⁷⁴ Müslim, “Vesâyâ”, 9; Ahmed b. Hanbel, *a.g.e.*, Cilt IV, s.179.

³⁷⁵ İbn Mâce, “Edeb”, 3; Ahmed b. Hanbel, *a.g.e.*, Cilt IV, s.175.

³⁷⁶ Müslim, “Zekât”, 40.

³⁷⁷ Müslim, “Zekât”, 39.

³⁷⁸ Köse, *a.g.e.*, s. 299.

³⁷⁹ Buhârî, “Cihâd”, 128, “Edeb”, 34; Müslim “Zekât”, 56; Ahmed b. Hanbel, *a.g.e.*, Cilt II, s.316.

uzaklaşmasına sebebiyet verir. Nitekim Allah-u Teâlâ Hz. Muhammed'e hitaben "*Sen Allah'ın lütfu sayesinde yumuşak davrandın. Katı kalpli, kaba saba bir adam olsaydın etrafından dağılır giderlerdi.*" buyurmaktadır. Bu ayette belirtildiği üzere katı davranış insanların uzaklaşmasına etkin bir rol oynar.³⁸⁰

Başka bir ayette Allah Hz. Musa'yı (a.s) kendisini ilah edinen³⁸¹, haddini aşan³⁸², erkek çocukları haksız yere öldüren³⁸³ Firavunun yanına gönderirken bile ona karşı yumuşak davranılmasını emretmiş ve şöyle buyurmuştur: "*İkiniz beraber Firavun'a gidin, çünkü o sınırı çok aştı. Yine de ona söyleyeceklerinizi yumuşak bir üslûpla söyleyin, belki aklını başına toplar veya insafa gelir, utanç duyar.*"³⁸⁴ Firavuna muamele bu şekilde iken birbirlerine eş olan karı-kocanın arasındaki muamelede kabalığa, kötü söze dair bir şeyin olmaması katiyetle gerekir.

Mümine yakışan mahlukâta karşı kibar davranması ve güzel sözlü olmasıdır. Kötü sözün şeytanın kullandığı yollardan birisi ve insanların arasını açan bir sebep olduğu Kuran-ı Kerîm'de belirtilmiştir. Allah-u Teâlâ "*Kullarıma söyle, sözün en güzelini söylesinler; sonra şeytan aralarını bozar. Çünkü şeytan insanların apaçık düşmanıdır*"³⁸⁵ buyurarak kullarını güzel sözlü olmaları noktasında uyarmıştır.³⁸⁶ Dolayısıyla ailede fertler arasında güzel söz ve davranışların bulunması aileyi ayakta tutar. Zira Hz. Peygamber (s.a.v) "*Allah, bir hane halkının hayrını istediğinde onlara nezâket ve zarafet içinde hareket edebilme meziyeti bahşeder*"³⁸⁷ buyurmaktadır. Bu hadisten hareketle nezaket ve zarafetin hayra vesile olduğu sonucuna varılır. Dolayısıyla kocanın bu tutumlara dikkat etmesi, hanımını kıracak ve üzecek davranışlardan kaçınması gerekir.

2.5.21.Eşine Hediye Almalıdır

Ailedeki ilişkileri sağlamlaştıran, muhabbeti artıran, dargınlıkları, kırgınlıkları ortadan kaldıran fiillerden biri de hediyeleşmektir. Hediyeleşmenin birçok olumlu

---

³⁸⁰ Köse, *a.g.e.*, s. 278.

³⁸¹ Nâziât, 79/24.

³⁸² Yunus, 10/83.

³⁸³ Bakara, 2/49; İbrahim, 14/6; A'raf, 7/127.

³⁸⁴ Tâhâ, 20/24-44.

³⁸⁵ İsrâ, 17/53.

³⁸⁶ Köse, *a.g.e.*, s. 279.

³⁸⁷ Ahmed b. Hanbel, *a.g.e.*, Cilt VI, s.71, 104, 105.

etkisi vardır. Koca karısına ara ara hediye takdim ettiğinde kadın kendisini değerli hisseder, kocasının kendisini sevdiğini ve önemseddiğini anlar ve böylece karı-koca arasındaki bağ kuvvetlenir.

Resûlullah (s.a.v) “Hediyeleşin. Çünkü hediye, kalpteki kin ve nefreti giderir”³⁸⁸ buyurmaktadır. Başka bir hadiste ise “Hediyeleşin, birbirinize muhabbetiniz ziyadeleşsin”³⁸⁹ diye buyurmuştur. Bu hadislerden de anlaşıldığı üzere hediyeleşmek kalpteki kin ve nefreti yok ederken sevginin kalbe yerleşmesine vesile olmaktadır.³⁹⁰

Karı-koca arasında zaman zaman gerginlikler oluşabilir ve bu durum kırgınlıklara yol açabilir. Dolayısıyla hataları telâfi etmek ve gönül almak veya aradaki muhabbeti pekiştirmek amacıyla hediyeleşmek etkili bir yoldur.

2.5.22.Koca Eşine Kibirli Davranmamalı ve Mütevâzı Olmalıdır

Karı-kocanın güzel muamele ile birbirlerine davranması kötü huylardan uzaklaşmakla mümkündür. Uzak durulması gereken huylardan birisi de kibirdir. Kocanın kibirli olmaması ve karısını küçük görmemesi ailedeki huzur için önemli bir ilkedir. Zira bunun tersi olan bir durumda karı-koca arasında sağlıklı bir iletişim olamayacağı gibi evliliği sarsan, huzursuzluk oluşturan, sevginin yerine nefreti bırakan olaylar tezahür edebilmektedir. Kadının evinin üzerindeki hakları, aile bireylerine gösterdiği emekleri, evliliğin yürütülmesindeki katkıları göz ardı edilecek mahiyette değildir.

Kibrin şeytânî bir haslet olduğu ayet³⁹¹ ve hadislerde zikredilir. Hz. Lokman’ın (a.s) oğluna yaptığı tavsiyelere bakıldığında da kibrin yerildiği görülmektedir. Zira Hz. Lokman oğluna yeryüzünde böbürlenerek, kasılarak yürümemesini tavsiye ederek Allah’ın kibirli kimselerden hoşlanmadığını haber vermektedir.³⁹² Yine Resûlullah’ın (s.a.v) “Kardeşini küçük görmesi, kişiye günah olarak yeter”³⁹³ hadisi dünya ve ahirette kibirli kimsenin yaşayacağı olumsuz durumların habercisi niteliğindedir.

³⁸⁸ Tirmizî, “Velâ”, 6.

³⁸⁹ Buhârî, “Edebü’l-Müfret” 594.

³⁹⁰ Köse, *a.g.e.*, s. 286-287.

³⁹¹ Arâf 7/13.

³⁹² Lokman 31/ 18-19.

³⁹³ Müslim, “Birr”, 32.

Sonuç olarak kocanın kibir duygularıyla hareket etmesi ve karısını hor görmesi evliliğin fiili olarak bitmesine sebep olacağından koca bu halini tevazu ile iyileştirmelidir. Nitekim tevazu kibrin ilacı mahiyetindedir. Hz. Peygamber (s.a.v) “Allah bana birbirinize karşı tevazu içinde olmanızı, kimsenin kimseye üstünlük taslamamasını vahyetti”³⁹⁴ diye buyurmuştur. Yani kocanın karısı üzerindeki davranışlarını şekillendirmesinde bu ölçüyü de göz önüne alması önemlidir.

2.5.23.Eşine Karşı Samimi Olmalıdır

Karı-kocanın samimiyeti, ailedeki sürurun önemli bir yönünü oluşturur. Bu samimiyeti oluşturan önemli unsurlardan biri Allah’ın karı-kocayı Kur’an-ı Kerim’de yer alan eşlerin birbirlerinin örtüsü³⁹⁵ ve göz aydınlığı³⁹⁶sukûnet³⁹⁷sebebi olarak nitelendirmesinde görülmektedir.³⁹⁸Dolayısıyla aile müessesesinde samimiyeti zedeleyecek davranışlara karşı önlem almak kocanın görevleri arasındadır.

Evlilikte temel etkenlerden biri olan ‘güven’ ilkesi samimi olmakla oluşur. Bu sebeple eşlerin samimiyetli olması aranan en önemli vasıflardandır. Samimiyetin zıttı olan ikiyüzlülük, içten pazarlıklı olmak, aldatmak evliliği zedeleyen davranış şekilleridir. Kocanın karısına karşı samimi olmadığı takdirde araya şüphe ve güvensizliğin girmesi kaçınılmaz olur. Bu hal, aile hayatını riske atacak kadar tehlikeli bir boyut taşır.³⁹⁹

Öte yandan Resûlullah (s.a.v) “Dindarlıkta samimi olmalısınız, dindarlıkta samimi olmalısınız, dindarlıkta samimi olmalısınız!” diye buyurunca sahabe kime karşı samimi olmak gerektiğini sormuş Resûlullah (sav) “Allah’a, Kitâb’ına, Peygamberine, bir işi üstlenmiş yöneticilere ve bütün Müslümanlara karşı”⁴⁰⁰ cevabını vermiştir. Dolayısıyla bu hadisin ışığında mümin bir kocanın eşine karşı samimi olmakla mükellef olduğunu söylememiz mümkündür.

³⁹⁴ Müslim “Cennet”, 64; Ebû Dâvûd, “Edeb”, 40; İbn Mâce, “Zühd”, 16.

³⁹⁵ Bakara 2/187.

³⁹⁶ Furkan 25/74.

³⁹⁷ A’raf, 7/189.

³⁹⁸ Utangan, *a.g.e.*, s.45.

³⁹⁹ Köse, *a.g.e.*, s. 293-295.

⁴⁰⁰ Müslim, “İmân”, 95; Ebû Dâvûd, “Edeb”, 59.

2.5.24. Koca İsar Sahibi Olmalıdır

İnsanlar arasındaki ilişkileri düzenleyen faktörlerden biri de diğergâm olmaktır; yani kendisinden ziyade karşısındaki kişinin hakkını gözetmek, onu kendine tercih etmektir. Diğergamlık bireysel haklardan fedakârlık yapmakla mümkün olduğu gibi kişinin sahip olduğu şeyleri paylaşmasıyla da olur. Allah-u Teâlâ kendi rızası için harcanan, paylaşılan şeylerin yerine yenisini vereceğini,⁴⁰¹ hayırların kat kat artacağını,⁴⁰² üstelik malın eksilmeyeceğini vaad etmiştir.

Ayet-i Kerîme’de Allah “*Onlardan önce bu yurda yerleşmiş ve gönülden inanmış olanlar, kendilerine göç edip gelenleri severler, onlara verilenlerden dolayı içlerinde bir rahatsızlık duymazlar; ihtiyaç içinde olsalar bile onları kendilerine tercih ederler. Kim nefsinin bencilliğinden korunmayı başarır ise işte kurtuluşa erecekler onlardır*”⁴⁰³ buyurmuştur ve isâr sahibi olmanın kişinin kurtuluşuna vesile olacağını belirtmiştir. Dolayısıyla bir kocanın hem karısına hem de ailesinin diğer üyelerine karşı isâr sahibi olması ve ailesi için kendisinden fedakârlık yapması aile bireylerini önemseyişinin en açık delili olur. Ayrıca bunun tersi olan bencillik ve cimrilik Allah-u Teâlâ’nın şer olarak nitelendirdiği huylardandır.⁴⁰⁴

Sonuç olarak kocanın diğergâm olması aile bireyelerine yapılan iyilik olduğu gibi kocanın sevgisinin ve sadakatının delili olacağından ailenin zemininin sağlamlaşmasına olumlu yönde etki eder.⁴⁰⁵

2.5.25. Eşine Karşı İğneli ve İmalî Söylemlerden Kaçınmalıdır

Dil, insanın hayatında, ilişkilerinde, dünyevî ve uhrevî boyutu olan bir organdır. Dil güzel oluşumlara vesile olduğu gibi felaketlere de sebep olabilmektedir. İnsanın dilin bu özelliğini bilip dikkatli bir şekilde konuşması önemlidir. Zira telafisi olmayan sonuçların oluşmasına sebep olan dilin, silahtan daha tehlikeli olduğunu⁴⁰⁶ Hz.

---

⁴⁰¹ Sebe 34/39.

⁴⁰² Bakara 2/ 276.

⁴⁰³ Haşr 59/9.

⁴⁰⁴ Âl-i İmrân 3/ 180.

⁴⁰⁵ Köse, *a.g.e.*, s. 285-286.

⁴⁰⁶ Ebû Dâvûd, “Fiten”, 3; Tirmizî, “Fiten”, 16; İbn Mâce, “Fiten”, 12.

Peygamber (s.a.v) haber vermiştir. Bununla birlikte “Diline sahip ol”⁴⁰⁷ diyerek ümmetine uyarıda bulunmuştur.

Geçmişte yapılan hatalara, yanlışlara, kusurlara yönelik söz söyleme, ima etme sorunları tekrar gündeme getireceği ve karşıdaki insanı rencide edeceğinden dolayı problemlerin büyümesine sebep olur. Zira iğneli ve imalı sözler karşıdaki insanı küçük düşüreceğinden problemleri büyütür ve çözümünü zorlaştırır. Kocanın bu tavırları karısına yönelik olduğunda ise aralarındaki ilişkinin zedelenmesine sebep olur. Bu nedenle koca olabildiğince bu tarz tutumlardan kaçınmalıdır.⁴⁰⁸

2.5.26. Hayırlı Bir Koca Olmalıdır

Mümin diğer müminlere karşı güzel muamelelerde bulunan hayır konuşan⁴⁰⁹ her işinde hayrı gözeten kişidir. Resul-i Ekrem (s.a.v) “Sizin hayırlı olanınız, daima söz ve eylemlerinden hayır çıkacağı umulanlar ve kötülüğünden emin olunanlar; kötüleriniz de hayır beklenmeyen ve şerlerinden emin olunmayan insanlardır”⁴¹⁰ buyurarak hayırlı insanın her halinin hayır ile sonuçlanacağından, insanlara kötülüğünün dokunmayacağından bahsetmiş ve kötü olan kimseden de hayır beklenilmeyeceğini belirtmiştir. Dolayısıyla evlilik gibi hayır ile aynı eksende düşünülen bir kurumda bireylerin birbirlerine hayırlı olması oldukça önemlidir. Bu sebeple kocanın ailesine karşı söz ve fiillerin iyi olması önemli bir husustur. Nitekim Resûlullah (s.a.v) “Sizin en hayırlınız kadınlarınıza karşı hayırlı olanınızdır”⁴¹¹ buyurmuş kadınlara iyi davranmanın hayırlı olmakla eşdeğer olduğunu ifade etmiştir. Bu nedenle kocanın karısına ve ailesine karşı faydalı, güzel örnek olan, onların sorunlarına çözüm üreten, maddî ve manevî destek sağlayan bir kişilikte olması gerekmektedir.

⁴⁰⁷ Buhârî, “Rekâik”, 23; Tirmizî, “Zühd”, 61.

⁴⁰⁸ Köse, *a.g.e.*, s. 362-363.

⁴⁰⁹ Buhârî, “Rikâk”, 23; Müslim “İman”, 74; “Edeb”, 123; Tirmizî, “Kıyamet”, 50.

⁴¹⁰ Tirmizî, “Fiten”, 76.

⁴¹¹ İbn Mâce, “Nikâh” 50; Tirmizî, “Menâkıb” 64.

2.5.27.Koca Yaptığı İyiliklerde Eşini Minnet Altında Bırakmamalıdır

İslam kocaya birçok vazife yüklemiş, kocayı karısı için “kavvam”⁴¹² olarak nitelemiştir. Bu görevleri kocanın yerine getirmesi neticesinde karısının üzerinde hakkı oluşacağından kocanın bu durumdaki davranışı ehemmiyet arz eder. Zira koca yapmakla mükellef olduğu şeyleri ve sorumluluğu dışında ailesi yararına yaptığı iyilikleri başa kakmaktan sakınmalıdır. Nitekim Âyet-i Kerîme’de Allah-u Teâlâ “*Yaptığın iyiliği çok görerek başa kakma*”⁴¹³ diye buyurmaktadır. Ailede karı-kocanın birbirlerine yaptıkları her şeyin sadaka⁴¹⁴ olduğuna bakılırsa koca karısını minnet altında bırakmaya çalıştığında, hem karısını incitir hem de Allah katında yaptıkları boşa çıkar.⁴¹⁵

2.5.28. Koca Affedici Olmalıdır

Af hataları bağışlamak demektir. Bu erdemi göstermenin fazileti hem ayetlerde hem hadislerde zikredilmiştir. Affedici olmak, müminin güzel ahlakının tezahürü olmakla birlikte Allah tarafından övgüye mazhar olan bir davranış biçimidir. Nitekim ayette “...öfkelerini kontrol altında tutarlar ve insanları affederler. Çünkü Allah iyilik yapanları sever”⁴¹⁶ buyrulurken affetmenin Allah’ın sevgisine mazhar olmaya vesile olduğuna işaret edilmektedir. Yine başka bir ayette “*Bir kötülüğün karşılığı ona denk bir davranıştır; ama kim bağışlar, düzeltme yolunu tutarsa onun mükâfatını Allah verir*”⁴¹⁷ ifadesi bu davranışın karşılığında bir mükâfatın olacağına ve bunu da bizzat Allah-u Teâlâ kendisinin vereceğine işaret etmektedir.

Affetmenin yer aldığı başka bir ayet ise şöyledir: “*Af yolunu tut, iyi olanı hâkim kılmanın derdinde ol, cahillere aldırma. Eğer şeytandan bir fitleme seni dürterse hemen Allah’a sığın! Allah işitendir, bilendir.*”⁴¹⁸

---

⁴¹² Nisa 4/34.

⁴¹³ Müddessir 74/6.

⁴¹⁴ Müslim, “Zekât”, 53; Ebû Dâvûd, “Edeb”, 160.

⁴¹⁵ Bakara 2/ 264.

⁴¹⁶ Âl-i İmran 3/134.

⁴¹⁷ Şûrâ 42/43.

⁴¹⁸ A’râf 7/199-200.

Resûlullah (s.a.v) affetmenin önemine değinmiş ve en başta kendisi af yolunu tutmuştur. Kendisine ihanet edenleri, suikast düzenleyenleri, hata yapanları affetmiş, görmezlikten gelmiştir.⁴¹⁹

Evlilik hayatında bazı zamanlarda yaşanan anlaşmazlıklar, hatalar, huzursuzluklar olabilmektedir. Böyle zamanlarda karı-kocanın birbirlerine karşı anlayışlı olmaları, alttan almaları önemlidir. Zira zıddı düşünülduğünde problemler büyüyebilmektedir. Bunun yanı sıra Resûlullah'ın (s.a.v) uğradığı ihanetler, tuzaklar, hayatına kast edilmesi gibi mevzular dahi affedilmeye tabi tutulmuşken küçük hataları gözde büyütüp kin ve nefretle yaklaşmak uygun değildir. İnsanların fitratları birbirinden farklı olduğundan çatışmaların olması muhtemeldir fakat meselelerin büyütülmesi doğru değildir. Öte yandan koca karısının yanlışlarını affetme erdemini gösterdiğinde Allah-u Teâlâ da kocanın şerefini yükseltir.⁴²⁰

Kocanın karısını affetmesi karısını sevdiğini, onu üzmemekten kaçındığını, ailede huzursuz bir ortamın oluşmasını istemediğini göstermektedir. Ayrıca eşlerin arasındaki ilişkinin menfaatten uzak olması gerektiğinden hakperestlik davasının güdülmesi uygun değildir.⁴²¹

2.5.29.Eşine Karşı Sabırlı Olmalı, Öfkeden Kaçınmalıdır

Evlilikte bazen stresli zamanlar olabilir. İnsanın ruh hali iyi olmadığında yaşadığı ufak şeylere dahi tahammül göstermeyip öfkelenebilmektedir. Bu durumda sabırsızlıkla hareket etmek felakete sebep olabilir. Birçok olumsuz olayın -şiddet, boşanma, cinayet gibi aile içi faciaların- en önemli nedenlerinden biri sabırsızlık ve öfke kontrolünü yapamamaktır. Öfke kontrolünün yapılmadığı zamanlarda telâfisi mümkün olmayan hadiseler yaşanabilmektedir.⁴²²

Öfkenin getireceği felaketlerden uzak olmak için meselelere sabırlı ve ihtiyatlı bir şekilde yaklaşılmalıdır. Zira Kuran-ı Kerim ve hadislerde öfkesini yenenler, sabırlı olanlar övülmüştür. Ayet-i Kerîme'de "*İşte onlar bollukta ve darlıkta Allah yolunda harcarlar, öfkelerini yenerler, insanları affederler. Allah işini güzel yapanları*

---

⁴¹⁹ Maide 85/ 13.

⁴²⁰ Tirmizî, "Birr", 82.

⁴²¹ Köse, *a.g.e.*, s. 365-368.

⁴²² Köse, *a.g.e.*, s. 346-348.

*sever*⁴²³ buyurmakta ve öfkesini yenenleri sevgisiyle müjdelemektedir. Yine başka bir ayette zikredilen “ *İyilikle kötülük bir olmaz. Sen kötülüğü en güzel şekilde sav; o zaman bir de göreceksin ki seninle aranızda düşmanlık bulunan kimse kesinlikle sıcak bir dost oluvermiş! Bu sonucu ancak sabırlı olanlar görebilir, yine buna ancak hayırdan nasibi bol olanlar ulaşabilir*”⁴²⁴ ifadesi en güzel şekilde kötülüğü savmanın ve düşmanın dost olmasına vesile olan etkenin sabır gösterilerek yapılan iyiliklerden kaynaklandığını ve bu güzel değişikliği ancak sabırlı olanların görebileceğini belirtmiştir. Koca karısıyla bir problem yaşadığında eşini sabırla terbiye etmesi ayette işaret edildiği gibi aradaki buzları çözmekle beraber ilişkilerindeki sevgi bağını da kuvvetlendirecektir.

Kur’an-ı Kerim Allah’ın sabredenlerle beraber olduğunu,⁴²⁵ sabredenleri sevdiğini⁴²⁶ ve sabredenlerin müjdelendiğini⁴²⁷ haber vermiştir. Yine sabrın en hayırlı nimet olduğu Resûlullah’dan (s.a.v) rivayet edilmiştir.⁴²⁸ Özellikle ailedeki ilişkilerde sabrın yeri çok daha önemlidir. Zira sabırlı eşler aileyi korumaya vesile olurken sabırsız eşler ailenin çökmesine sebep olabilir.⁴²⁹ Karısına karşı tavrında sabır erdemini göstermesi kocanın bir görevidir. Aynı zamanda kişi Allah’ın takdir ettiği bir vasfa sahip olduğundan eşine karşı hayırlı bir koca olarak tabir edilir. Öte yandan sabırlı bir koca evliliğin devam etmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Zira boşama hakkı elinde olan bir kocanın fevrî bir davranışla sabırsızlık gösterip, öfkesini kontrol edememesi neticesinde hem kadın hem de çocuklar mağdur olmakta ve evlilik birliği temelden sarsılabilmektedir. Dolayısıyla bir ailenin yıkılmasına sebep olmamak için kocanın akl-ı selim ile davranıp, ileriye yönelik düşünüp alttan alması ve sabır erdemini göstermesi gerekir.

2.5.30. Koca Dışarıdaki Sorunları Eve Taşımamalıdır

İnsanın hayatını idare etmesi, geçimini sağlaması, bakmakla yükümlü olduğu eşinin ve diğer aile bireylerinin nafakasını sağlaması için çalışması kaçınılmazdır.

---

⁴²³ Âl-i İmrân, 3/134.

⁴²⁴ Fussilet 41/ 34-35.

⁴²⁵ Bakara 2/153.

⁴²⁶ Âl-i İmran 3/134, 146.

⁴²⁷ Bakara 2/155.

⁴²⁸ Buhârî, “Zekât”, 50; Müslim, “Zekât”, 124.

⁴²⁹ Yaşar, *a.g.e.*, s. 180.

Bununla beraber koca ev ve iş yerinin farkını idrak etmeli, evdeki sorunları iş hayatına taşıyamayacağı gibi iş yerindeki ve dış etkenden kaynaklı diğer sorunları da eve taşımamalıdır.

Allah-u Teâlâ geceleri dinlenmek için gündüzü ise çalışma vakti olarak tayin ettiğini bildirmektedir.⁴³⁰ Ayrıca Kur'an-ı Kerim'de “*Allah evlerinizi sizin için huzur ve sükûn yeri yaptı...*”⁴³¹ şeklinde yer alan ifade evlerin huzur veren yerler olduğunu belirtmektedir. Aynı zamanda eşlerin de birbirleri için sükûn sebebi olduğu ifade edilmiştir.⁴³² Dolayısıyla bu iki ayet birlikte değerlendirildiğinde işten dönen koca sükûn vakti olan gece vaktini diğer sükûn sebebi olan karısıyla güzel bir şekilde geçirmelidir.⁴³³

Günlük hayatta yaşanan sıkıntılar sebebiyle bedenen yorgunluk, bitkinlik, halsizlik; ruhen ise agresiflik, sinirlilik hali oluşabilmektedir. Dolayısıyla evin dışında yaşanan problemler eve taşındığında sorun teşkil eder. Kocanın ev halkına karşı olayların etkisiyle somurtması, ya da öfkesini ailesine yansıtması evin huzur ortamını bozmaya sebebiyet verir.⁴³⁴ Hâlbuki koca evine döndüğünde ailesine selam verip güzel yüzle karşılamalıdır.⁴³⁵ Diğer taraftan yaşanan hadiselerle karşı çözüm ve istişare amaçlı konuşulması, kocanın ailesine danışması sorun teşkil etmeyeceği gibi kendisini de rahatlatacaktır. Fakat bu durum amacından şaşmadığı, problemin yönü ailenin huzurunu bozmaya doğru ilerlemediği müddetçe uygundur.

2.5.31. Koca Eşine Suizan Etmemeli, Alınganlık Göstermemelidir

Kur'an-ı Kerim'de Allah-u Teâlâ “*Ey iman edenler! Zannın çoğundan sakının. Çünkü zannın bir kısmı günahdır*”⁴³⁶ buyurmuş ve din kardeşine suizan yapılmamasını emretmiştir. Kişinin kendi eşine karşı suizan içerisinde olması ciddi problemlere yol açar. Suizânın varlığı güvenin yokluğuna delalet ettiğinden evlilik hayatında bir karmaşaya yol açar. Sûizan, olmayan şeylerin olmuş gibi düşünülmesi anlamına

⁴³⁰ Yunus 10/67; Furkan 25/47; Neml 27/86; Nebe 78/ 9-10.

⁴³¹ Nahl 16/80.

⁴³² A'raf 7/189; Rûm 30/21.

⁴³³ Köse, *a.g.e.*, s. 371-372.

⁴³⁴ Köse, *a.g.e.*, s. 372.

⁴³⁵ Nur, 24/ 61; Tirmizî, “İsti'zân”, 10.

⁴³⁶ Hucurat, 49/ 12.

geldiğinden dolayı alınganlıkla ilişkilidir ve ikisi de evlilik hayatında problem teşkil etmektedir.

Alınganlık söz ve eylemlerden bir anlam çıkarma işlemidir ve dozu kaçtığına gereksiz tartışmalara, huzursuzluklara sebep olmaktadır. Alınganlık gösteren kişiler normal konuşmalardan ve davranışlardan farklı anlamlar çıkarıp, küçük meseleleri büyük sorunlara dönüştürebilmektedirler. Bu durum evlilik hayatında eşleri yıpratıcı bir özellik arz eder. Zira yapılan her davranışın açıklanmaya ihtiyaç duyulması belli bir süre sonra tahammülsüzlüğe ve bıkkınlığa neden olabilmektedir. Koca karısından ve kendinden emin olmalı, süzandan ve yersiz alınganlıktan uzak durmalıdır.

2.5.32.Koca Aile İçindeki Problemleri Çözmelidir

Bireylerin basit meselelerde ya da aile içerisinde yaşanan sorunlarda çözüm odaklı olmaları esastır. Sorunların ailenin dışına çıkmasından, başkalarının devreye sokulmasından ziyade akl-ı selim ile davranılarak problemler birlikte aşılmalıdır. Bu konuda temel görev evin reisi konumundaki kocaya düşmektedir. Koca aile bireylerinin özelliklerini düşünerek sorunun çözümüne yönelik planlar hazırlamalı, fikir ve yaptırım sunmalıdır.

Aile içindeki meseleler “mahrem” hükmünde olduğundan dışarıya açılması birtakım yönden olumsuz sonuçlara yol açabilir. Problemin duyulmasıyla sorun büyüyebilir ve çözüm oranı azalabilir. Bununla birlikte ailedeki bireyler rencide olabilir ve fitne ortamı oluşabilir. Bahsedilen bütün bu problemlerin oluşmaması için kişilerin kendi meselelerini aile içinde halletmeleri daha muteberdir.⁴³⁷

Diğer taraftan ailedeki sorunlar bireyler tarafından çözüme kavuşturulamıyor ve problemler devam ediyorsa kanaatimizce koca aile büyüklerinden yardım istemelidir. Zira ayette de aile büyüklerinden hakem seçilmesi tavsiye edilmiştir.⁴³⁸ Bu davranış ailenin kurtarılmasına yönelik başvurulması gereken bir yöntemdir.

Sonuç olarak koca ailesindeki problemlerde çözüm için uğraşmalı bunun için aile bireyleriyle konuşmalı kendisi problemi çözmekte aciz kalırsa faydasının dokunacağını düşündüğü büyüklerden yardım almalıdır.

---

⁴³⁷ Köse, *a.g.e.*, s. 345-346.

⁴³⁸ Nisa 4/35.

2.5.33.Koca Eşine Hassas Noktalarına Dikkat Etmelidir

İnsan hayatında kişinin bazen hatırlamak istemediği anılar, görmek istemediği olaylar, duymak istemediği sözler olabilir. Bu durumlar kişinin kendi hatalarından kaynaklanabileceği gibi dış faktörlerin etkisi ile de oluşabilir. Kocanın karısının hoşlanmadığı şeyleri yapması, onu rencide ederek küçük duruma düşürmesi, geçmişini tazelemesi, tatsız olayları gündeme getirmesi, onu minnet altında bırakması hoş olmadığı gibi kalıcı hasarlara da neden olabilir.⁴³⁹

Kocanın sergileyeceği bu olumsuz davranış biçimi karısının kocasına olan saygısını yitirmesine neden olacağı gibi kocasından uzaklaşmasına da sebep olur. Saygının bittiği bir evlilikte ilişkilerin sağlıklı devam etmesi mümkün değildir. Bu nedenle koca karısını incitecek, huzursuz olmasına sebep olacak yıkıcı davranışlardan kaçınmalıdır.

2.5.34.Koca Empati Kurmalıdır

Empati, bir meselede kişinin kendisini karşısındakinin yerine koyarak duygu ve düşüncelerini anlamaya çalışması ve davranışlarını ona göre belirlemesidir. Hz.Peygamber (s.a.v) “Sizden biriniz kendisi için istediğini kardeşi için istemedikçe kâmil bir mü’min olamaz”⁴⁴⁰ buyurmaktadır. Bu rivayete göre kişi kendisi için istediği bir şeyi mümin kardeşi için de istemeli dolayısıyla kendisine davranılmasını istediği şekilde diğer insanlara davranmalıdır.⁴⁴¹ Buna göre koca karısına yönelik davranışlarında empati ilkesini benimsemelidir. Zira empati ince düşünüş biçimi olduğundan karşıdaki insanı kırma durumu azalır ya da mesele uzamadan kırgınlık giderilir.⁴⁴²

2.5.35.Koca Eşinin Ailesine Karşı Hürmet Göstermelidir

Anne-babanın insan hayatında ayrı bir yeri bulunmaktadır. Anne-baba hakkına yönelik ayet ve hadislerde oldukça fazla rivayet vardır. Evliliklerde iki ailenin birleşmesi söz konusu olduğundan bazen pürüzler ortaya çıkabilmekte, bireyler

⁴³⁹ Köse, *a.g.e*, s. 376.

⁴⁴⁰ Buhârî, “İmân”, 7; Müslim, “İmân”, 71-72.

⁴⁴¹ Kâsânî, *Bedâi’u’s-Sanâi*, Cilt II, s.334.

⁴⁴² Köse, *a.g.e*, s. 378-379.

anlaşmamaktadırlar. Bunun sonucunda karı ve koca bazen aileler arasında bazen kendi eşi ve ailesi arasında kalabilmektedir. Koca bu tür durumlarla karşılaştığında karısının ailesini rencide edecek, sözleriyle ve konuşmalarıyla karısını üzecek bir tutum sergilememelidir.

Nitekim kayınpeder ve kayınvalide kişinin anne babası hükmündedir. Hem bu sebeple hem de yaşlarının büyük olması nedeniyle saygıyı hak ederler. Hz. Peygamber (s.a.v) “Büyüklerimize saygılı, küçüklerimize şefkatli olmayan bizden değildir”⁴⁴³ buyurmaktadır. Dolayısıyla koca karısının ailesindeki büyüklere hürmetle küçüklerine de sevgi ve şefkatle yaklaşmalıdır. Eğer kayınpeder ve kayınvalide vefat etmişse kötülüklerinin unutulması ve onların hayırla yâd edilmesi gerekir. Nitekim Hz. Peygamber (s.a.v) “Ölülerinizi hayırla yâd edin”⁴⁴⁴ buyurmaktadır.

Diğer taraftan Resûlullah (s.a.v) kişinin bir başkasının anne-babasına sövmesinin kendi anne-babasına sövmek olduğunu haber vermektedir. Hz. Peygamber (s.a.v) “Bir kimsenin anne-babasına sövmesi büyük günahlardandır” diye buyurduğunda sahabe “Bir kimse kendi anne-babasına bunu nasıl yapar ey Allah’ın Resulu?” diye sormuş Hz. Muhammed (s.a.v) “ O başkasının babasına kötü yakıştırmalarda bulunur, o da onun babasına aynı şekilde cevap verir, o başkasının annesine kötü söz söyler, o da onun annesine aynı şekilde söyler”⁴⁴⁵ diye cevap vermiştir. Dolayısıyla bu tavır aileyi sarsan ve uygun olmayan kerih bir davranış olacağından koca bu tür davranışlardan kaçınmalıdır. Ayrıca koca karısının kendi anne-babasına saygılı olmasını onlara hürmet göstermesini istiyorsa aynı hareketi kendisi de sergilemelidir.⁴⁴⁶

2.5.36. Talak Hakkını Gereksiz Kullanmamalıdır

Literatürde serbest bırakmak, bağıni çözmek anlamına gelen talâk lafzı fıkıh terimi olarak belli kelimelerle derhal ya da gelecekte ortadan kaldırmakla⁴⁴⁷ nikâh akdinin bozulmasını ifade eder. Kur’an-ı Kerîm’in 65. Suresine verilen isim olmakla birlikte ayet ve hadislerde çok defa terim anlamıyla kullanılmıştır.

⁴⁴³ Ebû Dâvûd, “Edeb”, 58.

⁴⁴⁴ Tirmizî, “Cenâiz”, 34.

⁴⁴⁵ Müslim, “İmân”, 145; Tirmizî, “Birr”, 4.

⁴⁴⁶ Köse, *a.g.e.*, s. 360- 362.

⁴⁴⁷ Mehmet Erdoğan, *Fıkıh ve Hukuk Terimleri*, İstanbul, Ensar Yayınları, 2016, s.542.

İslamiyet; neslin devamı için evliliği teşvik etmiş, karı-kocanın evlilik birliğini, bütünlüğünü, karşılıklı sevgi ve saygı ortamını mümkün mertebede korumalarını istemiş, talâkı da sadece evliliğin devam etmesine imkân kalınmadığında uygulanacak bir çözüm şekli olarak meşru saymıştır.⁴⁴⁸

Dinimizde boşanma hoş görülmemekle birlikte uyulması gereken birçok edeb ve kaideleri belirtilmiştir. Kur'an'da⁴⁴⁹ ve sünnette⁴⁵⁰ bu mevzûya dair usullere ve kurallara ayrıntılı yer verilmiştir.⁴⁵¹

Evlilik ciddi bir müessese olduğundan önemli bir sebep olmadığı takdirde evlilik bağının koparılması, boşamanın gerçekleşmesi uygun görülmemiştir. Zira hadis-i şerifte de rivayet edildiği üzere “Helal şeyler içerisinde Allah’a en sevimsiz geleni boşamadır.”⁴⁵² Bu sebeple küçük, önemsiz şeyler sebebiyle evlilik hayatının bitirilmesi doğru değildir.

İslam hukukunda boşama yetkisi erkeğe verilmiştir. Nitekim Resûl’ullah (s.a.v) “Boşama hakkı kadına sahip olana aittir”⁴⁵³ buyurarak kocanın boşamada etkin ve yetkin olduğuna işaret etmiştir. Zira nazil olan ayetlerde “kadınlarınızı boşadığınızda”⁴⁵⁴, “kadınları boşayacağınızda”⁴⁵⁵, “kadınları boşarsanız”⁴⁵⁶ ibarelerinin olması boşama yetkisinin kocada olduğunu ifade etmektedir. Bu bağlamda boşama yetkisi sadece kadınlara ya da karı-kocaya birlikte verilmiş olsaydı Kur'an-ı Kerim’de beyan edilirdi.⁴⁵⁷ Aynı şekilde Hukuk-i Aile Kararnamesinde “Talâkın ehli mükellef şahs-ı zevcdir”⁴⁵⁸ ibaresinin yer alması erkeğin talak yetkisine sahip olduğuna işaret etmektedir.⁴⁵⁹ Nikâh akdinde ya da daha sonra kadın boşanma yetkisine sahip olmak isterse erkeğin yetkisi mevcut olmakla beraber kadına da söz hakkı verilebilir. İslam hukukunda buna tefvîz’ut-talâk denir.⁴⁶⁰ Kadın verilen bu yetkiyi

⁴⁴⁸ Acar, “Talâk”, Cilt XXXIX, İstanbul, DİA, 2010, s. 496-500.

⁴⁴⁹ Bakara 2/228-232, 236-237, 241; Talak, 65/1-2.

⁴⁵⁰ Buhârî, “Talâk”, 1-4.

⁴⁵¹ Selvi, a.g.e, s. 291.

⁴⁵² Ebû Dâvûd, “Talâk”, 3.

⁴⁵³ İbn Mâce, “Talâk”, 31.

⁴⁵⁴ Bakara 2/231.

⁴⁵⁵ Bakara 226-232.

⁴⁵⁶ Bakara 2/236; Ahzâb 33/49.

⁴⁵⁷ Çolak, a.g.e, s. 221.

⁴⁵⁸ Hukuku Aile Kararnamesi, md.102.

⁴⁵⁹ Çolak, a.g.e, s. 226.

⁴⁶⁰ Köse, a.g.e, s. 325.

gerek duyduğu zaman kullanabilse de bu hak kocanın boşama yetkisini etkilemez. Yani kocanın karısını boşama hakkı hala mevcuttur.

Boşama yetkisinin erkeğe verilme meselesi üzerine biraz temas edecek olunursa bazı hikmetlerin olmasıyla beraber akla uygun bir hüküm olduğu da görülür. İlk bakışta yetkinin erkeğin elinde olması haksızlık, eşitsizlik olarak düşünülse de bu yetkinin verilmesinin sağlam temeller üzerine bina edildiği, adalet ve bazı hikmetlere dayalı olarak meydana gelen bir hüküm olduğu ortaya çıkar. Zira nimet-külfet terazisinin uygun bir şekilde kurulduğu görülür. Nitekim erkek evlenirken nikâh ile beraber bazı maddi, şahsi sorumlulukları yüklenir; düğün masraflarını, mehir, nafaka, ailenin geçimini ve idaresini üstlenir. Kadının ise herhangi bir maddi mükellefiyeti olmadığı gibi kendisi uğrunda harcama yapılan bir kişi olarak kabul edilmektedir. Buna binaen boşanma hakkını elinde tutması erkeğin en doğal haklarından biri olmaktadır. Öte yandan kadının elinde talak yetkisinin olmuş olması erkekler açısından adaletsizlik olacağından erkeğe bu yetkinin verilmesi kanaatimizce de uygundur.

Diğer yandan kadınların yaratılışları gereği duygusal bir yapıları vardır.⁴⁶¹ Bu bağlamda kendilerine boşama yetkisi verildiğinde bazı sorunlara sebep olunabilmektedir.⁴⁶² Aynı zamanda erkekler boşanmadan sonra yüklenecekleri sorumluluklarının, evlilikteki maddi manevi uğraşlarının, harcamalarının ve yeni bir evliliğin külfetinin boyutunu idrak ettiklerinden boşama noktasında temkinli hareket etmektedirler.⁴⁶³

Boşama yetkisinin erkeğe verilmesinin bazı sebepleri olmakla beraber, bu durum erkeğin sorumluluğunu artırıcı niteliktedir. Zira erkeğe bu yetkinin verilmiş olması kocanın keyfine göre bu yetkisini kullanabileceği anlamına gelmediği gibi, adalet ve iyiliğe zıt hareket ettiği takdirde, karısına ve çocuklarına zarar vermesi sebebiyle üzerine mesuliyet almış olacağından, kul hakkından ve açtığı zararlardan sorumlu tutulacaktır. Nitekim kadına zarar vermek ve kadını mirastan mahrum bırakmak için boşamak haramdır. Bu sebeple Kuran-ı Kerim’de kadınlar itaat ettiklerinde onlara zarar ve eziyet olacak başka bir yol aranmaması⁴⁶⁴ noktasında erkekler ihtar edilmiştir.

⁴⁶¹ Buhârî, “Hayz”, 6; Müslim, “İman”, 132.

⁴⁶² Çolak, *a.g.e.*, s. 224.

⁴⁶³ Yaman, *a.g.e.*, s. 73.

⁴⁶⁴ Nisâ 4/34.

Talak konusu kocanın dikkat etmesi gereken önemli bir durumdur. Zira hadiste zikredildiği üzere şakası da ciddisi de ciddi olan üç şeyden biri talaktır.⁴⁶⁵ Yani koca şakadan boşanma lafızlarını kullansa dahi boşaması Hanefi ve Şâfiilere göre gerçekleşmektedir.⁴⁶⁶ Evlilik ciddiyet gerektiren bir kurumdur. Bu sebeple müminlerin şaka yollu da olsa dillerini boşama lafızlarına alıştırmamaları gerekir.⁴⁶⁷

Ayette “*Boşamak iki defadır. Her ikisinden sonra ya iyilikle tutmak ya da güzel ve adaletli bir şekilde salıvermektir...*”⁴⁶⁸ belirtildiği üzere boşama hakkı üçle sınırlıdır ve bu sınır aşıldığında evlilik bitecektir. Boşama sayısını sınırlayan ayetin sebeb-i nuzulü ise cahiliye döneminde kadının uğradığı zararı ortadan kaldırmak içindir. Zira Cahiliye döneminde evlenme ve boşamada belli bir sınır yoktu. Bu durumda kadın kötü niyetli kocanın elinde ciddi zararlara uğruyordu. Çünkü koca keyfi bir şekilde karısını boşuyor iddet müddeti dolmadan tekrar karısına dönüyordu. Böylece kadın evlilik hayatı yaşayamadığı gibi aynı zamanda boşanamıyordu. Bunun üzerine kadını uğradığı bu zulümden kurtarmak için Allah-u Teâlâ ifade edilen ayeti⁴⁶⁹ indirdi.

Ayrıca talâk sayısının üç ile sınırlandırılmasında birçok hikmetler vardır. Sınırlı sayıdaki boşama hakkı dikkatli kullanılmadığında geri dönüşü zor bir süreç başlar. Bu sebeple ilk talak olduğunda eşler düşünürler, eğer pişmanlık duyulursa tekrar evlilik meydana gelir. İkinci talak hakkı kullanıldığında bir üçüncüsü olmaması için eşlerin sağlam adımlarla ilerlemesi gerekir. Çünkü üçüncü talak hakkı kullanıldığı takdirde nikâh bağı kesin olarak kopar.⁴⁷⁰ Kocanın boşama haklarının tamamını kullanması durumunda karısı belli bir aşamadan geçmeden eski kocasına dönemeyecektir.⁴⁷¹ Bu sebeple boşanmaya götürecek lafızları kullanmadan önce koca ciddi bir şekilde düşünmeli, verilen kararı karısı ve çocukları açısından değerlendirmeli onları mağdur edecek bir davranış sergilememelidir.

İslam dini kişilere birtakım sınırlandırmalar koyup birbirlerinin hakkını gözetmeyi öğreterek kul hakkına riayet edilmesini amaçlar hem mağduriyeti ortadan

---

⁴⁶⁵ Ebû Dâvud, “Talâk”, 9.

⁴⁶⁶ İbn Rüşd, *a.g.e.*, Cilt II, s. 62; Yunus Apaydın, “Hezl”, Cilt XVII, İstanbul, *DİA*, 1998, s. 308.

⁴⁶⁷ Çolak, *a.g.e.*, s. 230.

⁴⁶⁸ Bakara, 2/229.

⁴⁶⁹ Bakara 2/229-230.

⁴⁷⁰ Köse, *a.g.e.*, s. 336.

⁴⁷¹ Bakara 2/230.

kaldırır hem de Allah'ın emirlerinin alaya alınmaması gerektiğini⁴⁷², kişinin keyfi olarak hareket edemeyeceğini ve belli hudutları aşamayacağı gerçeğini gösterir. Talâk için de aynı durumlar geçerlidir.

Elinde boşama yetkisi bulunan bir koca bu yetkiyi umursamazca ya da kadının kötülüğüne olması sebebiyle kullanırsa günahkâr olur. Kadın boşanmak istemez ve geçinmeyi arzularsa –makul bir sebep olmadıkça- kocanın kadını boşaması günahdır. Binaenaleyh bu durum “kadınlarla iyi geçinin”⁴⁷³ ayetine zıt bir davranış olacağından kocayı zalim durumuna düşürür.⁴⁷⁴ Zira boşama/boşanma metodu, ailevi problemlerin çözümünde gidilecek son çare olarak görülmeli, karşı tarafı mağdur etmek veya zarara sokmak amacıyla kullanılmamalıdır.⁴⁷⁵ Kocanın evliliğini ve ailesini ayakta tutacak davranışlar sergileme çabasında olması gerekirken bu tarz yaklaşımların mevcudiyeti üstüne düşen vazifelerini yerine getirmedeğini göstermektedir. Koca tüm bu durumları düşünerek Allah'ın çizdiği hudutlardan çıkmadan, emanet olarak verilen karısına haksızlık yapmadan hareket etmelidir.

2.5.37. Koca Zorunda Kalmadıkça Eşine İlâ Yapmamalıdır

İlâ kelimesi, sözlükte “yemin etmek” anlamında kullanılır. Terim olarak ise kocanın adak, yemin ya da bir şarta bağlayarak karısıyla cinsel ilişkiyi kendisine yasaklamasını ifade eder.⁴⁷⁶

İlâ, kitap ve sünnette geçmektedir. Zira Kuran-ı Kerim’de geçen “Kadınlarına yaklaşmamaya yemin edenler dört ay beklerler. Eğer bu süre içinde yeminlerinden dönerlerse şüphesiz ki Allah her şeyi çok bağışlayan ve çok merhamet edendir. Eğer boşamayı kastederlerse muhakkak Allah her şeyi çok iyi işiten, çok iyi bilendir”⁴⁷⁷ ayeti ilâ'nın meşruluğunun delilidir.

İlâ ile alakalı hadisler mevcuttur. Hz. Aişe'den rivayet edilen “Resûlullah (s.a.v) eşlerine ilâ yaptı ve kendisine helali haram kıldı. Arkasından da haramı helal

---

⁴⁷² Bakara 2/231.

⁴⁷³ Nisa 4/19.

⁴⁷⁴ Yazır, *Hak Dini*, Cilt III, s. 1488.

⁴⁷⁵ Çolak, *a.g.e.*, s. 218.

⁴⁷⁶ Döndüren, “İlâ”, Cilt XXII, İstanbul, *DİA*, 2000, s.61-62; İbn Rüşd, *a.g.e.*, s. 506; Erdoğan, Mehmet, *a.g.e.*, s. 244.

⁴⁷⁷ Bakara 2/ 226-227.

kıldı ve yemininden dolayı kefarete verdi”⁴⁷⁸ hadisi îlâ’nın meşruluğuna delalet eden diğer delillerdendir.

Diğer meselelerde olduğu gibi îlâ mevzusunda da bazı kaideler bulunmaktadır. Şartları, kefareti, rucû için sebepleri İslam hukukunda belirtilmiştir.⁴⁷⁹ Îlâ yapan kocanın eşine dönmesi cinsel temasta bulunmasıyla ya da sözlü olarak rucû ettiğini belirtmesiyle gerçekleşir. Yine eşine dönen kocanın kefareti on yoksulu bir gün doyurmak veya giydirmek ya da köle azat etmekle; fakat kendisi yoksul ise üç gün oruç tutmasıyla⁴⁸⁰ olur.

İslam öncesinde Cahiliye toplumunda îlâ erkeklerin kadınlara zulüm aracı olarak kullandıkları yöntemlerdendi. Koca karısına îlâ’da bulunur; bir yıl, beş yıl hatta ebedi olarak cinsel ilişkide bulunmayacağına dair yemin eder, bu sürenin bitmesiyle durumu tekrar uzatırdı. Kadın talak mevzusunda olduğu gibi evlilik hayatı yaşayamadığı gibi başkasıyla da evlenemezdi. İnen ayet⁴⁸¹ bu sorunun çözümü amacıyla nazil olmakla beraber müddeti dört ayla sınırlandırıp bu zaman diliminde kocanın evlilik hayatına dönmesi gerektiğini aksi takdirde karısıyla evlilik hayatının biteceğini bildirmektedir.⁴⁸² Îlâ hükmünün tamamıyla kaldırılması mümkün iken sınırlandırma politikasının izlenmiş olması da bazı hikmetlere dayanmaktadır. Nitekim aile içerisinde çıkan bir uyuşmazlıkta eşlerin Allah’ın hoşlanmadığı halde izin verdiği boşanmaya⁴⁸³ başvurmaları ve üç talâk hakkının azalması yerine îlâ’ya başvurarak uyuşmazlık ve huzursuzluk ortamının ortadan kalkması amaçlanır.⁴⁸⁴ Eşler bu süreç içerisinde meselelerin çözümüne kavuşmada bir fırsat yakalamış olurlar. Diğer yandan îlâ noktasındaki hükümler aile içerisindeki huzurun temini, kadına ne derece değer verildiği, onların cahiliye dönemindeki maruz kaldıkları durumlardan hangi seviyeye getirildikleri, insanoğlunun tabî olan ihtiyaçlarının fazlasıyla ince düşünüldüğünün gösterilmesi açısından önemlidir.⁴⁸⁵ Buna mukabil amacından saptırılarak sadece kadının zarar görmesi niyetiyle yapılan îlâ bir suistimaldir.

⁴⁷⁸ Buhârî, “Nikâh”, 91, 92; “Talâk”, 21; Tirmizî, “Talâk”, 21; Nesâî, “Talâk”, 32.

⁴⁷⁹ Aydın, *İslam-Osmanlı Aile Hukuku*, s.48.

⁴⁸⁰ Mâide 5/89.

⁴⁸¹ Bakara 2/ 226-227.

⁴⁸² Köse, *a.g.e.*, s. 335-336.

⁴⁸³ Ebû Dâvud, “Talâk”, 3.

⁴⁸⁴ Köse, *a.g.e.*, s. 354-355.

⁴⁸⁵ Köse, *a.g.e.*, s. 337.

Îlâ amacından çıktığında sakıncalı durumlar oluşmaktadır. Îlâ'ya sebebiyet veren lafızlarla birlikte bazı neticeler meydana gelmektedir. Kişinin aile birlikteliğinin yıkımına, evlilik hayatının sona ermesine kadar yol açan durumlar zuhur eder.⁴⁸⁶ Bunun yanı sıra dönme sebebiyle kefaret ya da nezretmişse nezrinin gereğinin yapılması için maddi külfeti de oluşur.

Tüm bunları değerlendirdiğimizde kocanın îlâya sebebiyet verecek lafızlardan kaçınması kanaatimizce daha uygundur. Allah'ın meşru kıldığı bir meselede art niyetle davranılması, kocanın karısına zarar vermek için bu yöntemleri kullanması cahiliye zihniyetiyle hareket edildiğinin bir göstergesi olmaktadır. Bu nedenle koca karısına karşı güzel muâmele ile davranmakla mükellef olduğu için zorunda kalmadıkça îlâ'ya başvurmamalı, çözüm için farklı yollar ve yöntemler denemelidir.

2.5.38. Eşine Zihâr Yapmamalıdır

Literatürde “arka, sırt” anlamlarına gelen zahr kelimesiyle bağlantılı olan zihâr terimi, kocanın kendisine haram kılmak amacıyla karısını ya da karısının yüz, sırt, baş gibi bir bölümünü nikâhlanması neseb, sıhriyet ya da süt emme sebebiyle şer'an yasak olan mahrem bir kadına benzetmesi anlamına gelmektedir.⁴⁸⁷ Bu benzetmeye zihâr denmesi ise çoğu defa sırtta atfedilerek kadına ‘sen bana anamın sırtı gibisin’ denmesi sebebiyledir.⁴⁸⁸

Zihâr kelimesi bu manada Kur'an'da üç yerde, hadislerde⁴⁸⁹ ise birçok yerde geçmektedir.

Kuran'ı Kerim'de “*İçinizden karılarına zihar yapanların karıları asla onların anaları değildir. Onların anaları sadece, kendilerini doğuran kadınlardır. Gerçek şu ki, onlar çirkin ve asılsız bir söz söylüyorlar. Şüphesiz Allah affedicidir, bağışlayıcıdır.*”⁴⁹⁰ ayeti zihâr ayetlerinden biridir. Ayetten de anlaşılacağı üzere zihâr yapmak çok çirkin asılsız ve uygun olmayan bir davranıştır. Allah-u Teâlâ bu noktada kocanın zihâr yapmasının yanlış olduğunu ayet ile belirtmektedir. Bununla birlikte Allah insanları bu durumdan sakındırmak için zihâr yapan kocaların kefaret vererek

⁴⁸⁶ İbn Rüşd, *a.g.e.*, Cilt II, s.82-83.

⁴⁸⁷ Yaman, “Zihâr”, Cilt XXXIV, İstanbul, *DİA*, 2013, s. 387-390; Çolak, *a.g.e.*, s. 276.

⁴⁸⁸ Erdoğan, *a.g.e.*, s. 620.

⁴⁸⁹ Ebû Davûd, “Talâk”, 17; Tirmizi, “Talâk”, 20.

⁴⁹⁰ Mücâdele 58/2.

eşlerine dönebilme şartı koymuş, kefarete ödeninceye kadar karısını kocaya geçici bir süreliğine haram kılmıştır.

Zihâr yaptıktan sonra Kuran-ı Kerim’de “ *Karılarına zihar yapıp da sonra dediklerinden dönenlerin onlarla temas etmeden önce bir köle azat etmeleri gerekir. Size öğütlenen işte budur...*”⁴⁹¹ ayeti ile “*Buna imkan bulamayan, temastan önce peş peşe iki ay oruç tutar. Buna da gücü yetmeyen altmış fakiri doyurur. Bu Allah ve Resûl’üne imanınızı göstermeniz içindir. İşte bunlar Allah’ın koyduğu kurallardır...*”⁴⁹² ayeti zihâr kefaretinin nasıl olduğunu açıklar.

Zihâr’ın yapılması sonucunda kadının maddi ve manevi zarar göreceği, ruhen yıpranacağı durumlar beraberinde getirilmiş olur. Nitekim Evs b. Samit’in karısı Havle binti Malik’in yaşadığı mağduriyet⁴⁹³ buna örnek teşkil etmektedir. Aynı şekilde diğer kadınların bu duruma maruz kalmaması için koca zihâr yapmaktan kat’iyetle uzak durmalıdır. Zira zihâr sebebiyle evlilik hayatının devamı tehlikeye girmekle beraber aradaki ilişki ciddi bir şekilde tahribata uğramış olmaktadır.

2.6.ÇOCUKLARINA KARŞI YÜKÜMLÜLÜKLER

Buradaki bölüme kadar kocanın karısına karşı maddi ve şahsî görevleri üzerinde duruldu. Bu bölümde babanın evlatlarına karşı sorumluluklarına temas edilecektir. Anne baba için bir imtihan vesilesi⁴⁹⁴ olabilecek çocuk için kendilerine düşen vazifelerinin yerine getirilmesi din ve dünya hayatı için önem arz etmektedir.

2.6.1.Çocukların Nafakasını Karşılmalıdır

İslam hukukunda genel olarak; yiyecek, içecek, giyim ve mesken olarak belirlenen nafaka, daha önce temas edilen karı-koca arasındaki evlilik birliğine dayandırıldığı gibi aralarında kan hısımlığı olanlar ile de nesebe dayandırılmıştır. Bu nedenle ihtiyaç sahibi kişilerin nafakalarının karşılanmaları hısımlarına yüklenen malî bir görevdir. Yüklenen görevin sebebi taraflar arasındaki kan bağı yani neseptir.⁴⁹⁵

---

⁴⁹¹ Mücâdele 58/3.

⁴⁹² Mücâdele 58/4.

⁴⁹³ İbn Mâce “Mukaddime”, 13.

⁴⁹⁴ Teğabun 64/15; Enfâl 8/28.

⁴⁹⁵ Erbay, *a.g.e.*, s.73.

Kuran-ı Kerim’de yer alan “...Anneler, (boşanmadan önce veya boşandıktan sonra doğan) çocuklarını tam iki yıl emzirsinler. Bu hüküm süt emzirmeyi tamamlamak isteyenler içindir. Annelerin yiyeceği ve giyeceği orta hal üzere gücü yettiğinde çocuğun babası üzerindedir. Hiç kimse gücü yettiğinden fazlasıyla sorumlu tutulmaz. Ne bir anne ne bir baba çocuğu yüzünden zarara sokulmasın. Babanın ölümü ile mirasçı olan da yiyecek, giyecek ve zarar hususlarında baba gibidir...”⁴⁹⁶ ayetinden İslam hukukçuları usulün furu’unun nafakasından sorumlu tutulduğu neticesini çıkarmışlardır.⁴⁹⁷ Öte yandan “ Ey inananlar! Kendinizi ve çoluk çocuğunuzu cehennem ateşinden koruyun...”⁴⁹⁸ ayeti de çocuklarının bakımının usule ait olduğuna ve evlatların bakılmadıkları takdirde cehenneme götürecek bir yaşantıya düşebilme tehlikesi içerisinde olduğunu belirtmektedir.⁴⁹⁹

Hadis-i şeriflerde hısımlık nafakasına dair birçok delil rivayet edilmiştir. “...Elindeki malî imkânını önce kendin için kullan, artanı aile fertleri için yine artacak olursa onu da akrabalarına kullan”⁵⁰⁰ hadisi bu konudaki örneklerden biridir. Yine Hind hadisinde geçen “Sana ve çocuklarına yetecek kadarını alabilirsin”⁵⁰¹ ifadesi çocuğun nafakasının babaya ait olduğunu gösteren delillerdendir.

Burada dikkat edilmesi gereken nokta hısımlık nafakası ile evlilik nafakasının birbirinden farklı özelliklere sahip olduğu mevzusudur. Nitekim evlilik nafakasında sorumlu her zaman koca, alacaklı kadın iken; hısımlık nafakasında yükümlülük – geçici bir süreliğine- karşılıklıdır. Yani nafaka alacaklısı aynı zamanda nafaka borçlusu durumuna da geçebilmektedir.⁵⁰²

Bir baba, çocuklarının muhtaç oldukları zamanlarda geçinmeleriyle mükelleftir. Çocuklar dünyaya geldiğinde aciz ve muhtaç olduklarından belli bir süre anne ve babalarına ihtiyaç duyarlar. Bu durumda İslam’a göre babalar çocuklarının nafakalarını karşılamak zorundadır. İmkânı olduğu halde babanın çocuklarının nafakasını karşılamamasıyla nafaka ödemeye zorlanılacağı ifade edilmiştir. Genel olarak erkek çocuklar kendi ihtiyaçlarını karşılamak için çalışacağı yaşa; kız

---

⁴⁹⁶ Bakara 2/ 233.

⁴⁹⁷ Erbay, a.g.e, s. 75.

⁴⁹⁸ Tahrîm 66/6.

⁴⁹⁹ Kahveci, a.g.e, s. 96.

⁵⁰⁰ Ahmed b. Hanbel, Cilt III, s.369.

⁵⁰¹ Buhârî, “Buyu” 97; Müslim, “Akdiye” 7; Ebû Dâvûd, “Buyu” 79.

⁵⁰² Serahsî, a.g.e, Cilt V, s. 222; Erbay, a.g.e, s. 73.

çocuklarının nafakası ise evlenecekleri yaşa kadar babalarına aittir. Kendi ihtiyaçlarını karşılamaya başladıklarında çocukların nafaka yükümlülüğü babadan düşer.⁵⁰³ Fakat babanın maddi durumu kötü, annenin maddi durumu iyiye geçici bir süreliğine nafaka yükümlülüğü anneye geçer.⁵⁰⁴

Çocuğun eğitim harcamaları da nafakaya dâhildir. Babanın rızası doğrultusunda çocuğun geçireceği eğitim hayatındaki masraflarını baba karşılamalıdır.

2.6.2.Çocuklarına Güzel İsim Koymalıdır

Bir medeniyetin kurulmasında ve devamlılığında önemli etkenlerden biri de o medeniyeti temsil eden kişilerin isimleridir. Buna binaen İslam medeniyetinin esas unsurlarından olan Müslümanların davranış, algı, ibadetler gibi diğer din ve topluluklardan farklı olması yeterli olmayıp, İslam medeniyetinin simgeleri olarak da kabul edilecek olan isimlerin İslamiyet'e uygun ve yakışır şekilde olması önem arz etmektedir.⁵⁰⁵

Ailenin reisi kabul edilen babanın çocuklarına karşı sorumluluklarından biri de onlara güzel isim vermesidir.⁵⁰⁶ Bu konuda birçok hadis-i şerif mevcut olmakla birlikte, hadislerde ismin İslamiyet açısından önemi görülmektedir. “Sizler kıyamet günü isimlerinizle ve babalarınızın isimleriyle çağrılacaksınız öyleyse isimlerinizi güzel verin”⁵⁰⁷, “Peygamberlerin isimleriyle isimlenin. Allah'ın çok sevdiği isimler Abdullah ve Abdurrahman'dır. En sadık olanları da Hâris ve Hemmâm isimleridir. En çirkinleri de Harb(Savaş) ve Mürre(acı) isimleridir.”⁵⁰⁸hadisleri meseleye ışık tutmaktadır. Sahabeler aynı çizgi üzerinde yaşayarak isim koyma noktasında hassas davranmışlardır. Sahabelerin çocuklarına bizzat Resûl'ullah'ın (s.a.v) isim koyduğuna dair rivayetler de mevcuttur.⁵⁰⁹

Hz. Peygamber'in (s.a.v)uygulamalarından da görüldüğü üzere Müslüman kişinin isminin İslam'a yakışır bir şekilde olması gerekmektedir.

⁵⁰³ Selvi, *a.g.e.*, s.354; Kahveci, *a.g.e.*, s. 96-97.

⁵⁰⁴ Kahveci, *a.g.e.*, s. 96-97.

⁵⁰⁵ Kahveci, *a.g.e.*, s. 113-114.

⁵⁰⁶ Çolak, *a.g.e.*, s. 189.

⁵⁰⁷ Ebû Dâvûd, “Edeb”, 69.

⁵⁰⁸ Ebû Dâvûd, “Edeb”, 69.

⁵⁰⁹ Buhâri, “Cenâiz”42; “Akika” 1; Müslim, “Adab”22; Müslim, “Adab”,24.

Baba çocuklara uygun olmayan adları koymaktan kesinlikle kaçınılmalıdır. Nitekim bazı isimlerin manaları İslamîyet'e uygun düşmemektedir. Allah'a kulluktan başka şeye kulluk anlamlarına gelen bazı isimler vardır ki (Abdüluzza, Abdünnebî gibi) konulması sakıncalıdır. Binaenaleyh benzeme, aşk, ahmaklık, azâb, akıp-erime gibi anlamlara gelecek isimler konulmamalıdır.⁵¹⁰ Bunun hikmeti ise bu tarz isimler Müslümanın karakterini yitirmeye, itibarını zedelemeye, değerlerini düşürmeye sebep olmaktadır. Bu bağlamda anne-babalar bilinçlenmeli ve şuurlu hareket etmelidir.

2.6.3.Çocuklarının Akikasını Kesmelidir

Akika literatürde “kesmek” manasına gelir. Ayrıca Arap lisanında yeni doğan çocuğun saçına verilen isme de akika denmektedir. Terim olarak ise akika, doğan çocuğun başını tıraş ettikten sonra şükür amaçlı Allah rızası için kestikleri kurbanı verilen isimdir.⁵¹¹

Akika'ya dair bazı hadisler rivayet edilmiştir. Onlardan bazıları:

“Çocukla beraber akika vardır. Artık siz ondan yana (Allah için) bir kan akıtın da kendisinden eza ve cefayı giderin.”⁵¹²

“Her çocuk akikasına karşılık rehindir; yedinci gününde ondan yana kesilir, adı konulur ve tıraş edilir.”⁵¹³

“Erkek çocuk için (Allah rızası niyetiyle) birbirine denk iki koyun, kız çocuktan yana bir koyun kesilir.”⁵¹⁴

Fukaha arasında akika'nın hükmü ihtilafli olsa da genel olarak müstehab ve sünnet olduğu kabul edilir. Kurban olmaya elverişli her hayvan akika kurbanı olarak tayin edilebilir. Aynı zamanda bu kurban bayram gününde ve diğer günlerde de kesilebilmektedir. Bununla birlikte akika kesen aile bireyleri, akrabaları, yakın dostları kurban etini yiyebilecekleri gibi kısmen veya tamamen infak da edebilirler.⁵¹⁵

⁵¹⁰ Abdullah Nasih Ulvan, *İslam'da Aile ve Çocuk Eğitimi*, (çev. Celal Yıldırım), İstanbul, Uysal Yayınevi, 2017, s. 65.

⁵¹¹ Atar, Fahrettin, “Akika”, Cilt II, İstanbul, *DİA*, 1989, 263; Erdoğan, *a.g.e.*, s. 20; Ulvan, *a.g.e.*, s. 72.

⁵¹² Buhârî, “Akika”, 2; Ebû Dâvûd, “Edâhî”, 20; Tirmizî, “Edâhî”, 16.

⁵¹³ Ebû Dâvûd, “Edâhî” 21; Tirmizî, “Edâhî” 23; “Edeb” 63; Nesai, “Akika”, 5.

⁵¹⁴ Tirmizî, “Edâhî”, 17, Nesâî, “Akika”, 3.

⁵¹⁵ Kahveci, *a.g.e.*, s. 118; Selvi, *a.g.e.*, s. 334-335.

Hadislerden işaretle akika kesmek babanın yerine getirmesi gereken güzel davranışlardan biridir.⁵¹⁶Görüldüğü üzere Hz. Peygamber (s.a.v) akikayı kendisi kesmekle⁵¹⁷ birlikte ümmetini de bu noktada yönlendirmiştir. Bu bağlamda baba çocuklarının akikasını keserek hem sünneti yerine getirmekte hem de çocuklarının üzerine gelebilecek musibetlere karşı akikayı sadaka olarak tayin ederek def etmekte ve çocuklarını korumaktadır.

2.6.4.Çocuklarına Din ve Dünya İçin Gerekli Bilgileri Öğretmelidir

Anne babanın çocuklarını dünya ve ahiret hayatına hazırlaması gerekmektedir. Dünyevî olarak evlatlarının iâşesinin temin edebilmesinde yardımcı olmak, hayatına dair gerekli bilgiler ile donatmak⁵¹⁸ ve mizacına, yeteneklerine uygun eğitimle mesleğe hazırlamak, din, tarih ve kültür bilinci aşılacak, toplumdaki adab ve görgü kurallarına göre şuurlandırmak; manevi olarak ise İslamî vecibelerini öğretmek, dini ahlak ile yetiştirmek önemi büyük olan görevlerdir.⁵¹⁹Zira Müslüman toplumların dini değerlerini en iyi şekilde yaşamaları ve korumaları o değerlerin bütünüyle yeni nesile aktarılmasıyla mümkündür.⁵²⁰ Toplumsal ve dinsel donanımın ve kazanımın elde edilmesinin yükümlülüğü büyük oranda babaya düşmektedir.

Hz. Peygamber'in(s.a.v)buyurduğu gibi hiçbir gölgenin olmadığı kıyamet zamanında Arş'ın gölgesinde gölgelenecek zümrelerden biri olan "Allah'a kullukla büyüyen genç"⁵²¹ konumunda olacak bir şekilde çocuğu eğitmek gerekmektedir. Aynı zamanda böyle bir çocuk anne baba için sadaka-ı cariye⁵²² niteliğinde kıymetli bir servettir.

Kur'ân-ı Kerim'in ve Hz. Muhammed'in (s.a.v) anne ve babaları mükellef tuttıkları en önemli vazife çocuklarına namaz bilincini kazandırmalarıdır. "*Aile fertlerine namaz kılmalarını emret. Sen de ona sabırla devam et...*"⁵²³ayeti emir ifadesinden evvel öğretme sorumluluğu olduğunu içinde barındırmaktadır. Yine "yedi

⁵¹⁶ Selvi, *a.g.e*, s. 334.

⁵¹⁷ Ebû Dâvûd, "Edâhî", 20; Tirmizî, "Edâhî", 16,19; Nesâî, "Akikâ", 1.

⁵¹⁸ Selvi, *a.g.e*, s. 339.

⁵¹⁹ Köse, *a.g.e*, s. 181.

⁵²⁰ Kahveci, *a.g.e*, s. 119.

⁵²¹ Buhârî, "Ezân" 36; "Rikâk", 24; "Zekât", 16; Tirmizî, "Zühd", 13.

⁵²² Müslim, "Vasiyye" 14; Tirmizî, "Ahkâm", 36.

⁵²³ Tâhâ 20/132.

yaşına geldiklerinde çocuklarımıza namazı emredin. On yaşına geldiklerinde gerekirse dövün...”⁵²⁴hadisi bu noktaya delalet eder. Ayrıca küçük yaşta başlayan namaz eğitiminin temyiz döneminde halledilmiş olması gerekmektedir.⁵²⁵Yedi yaşındaki bir çocuktan bu amelleri yerine getirmesini isteyebilmemiz için bunu yapabilecek şekilde çocuğun eğitilmesi icab eder. Ayrıca namazın dindeki yeri ve konumu ayrı olduğundan çocuğun namaza dair algısı ve fiili önem arz etmektedir. Zira namaz hayâsızlık ve kötülükten koruma⁵²⁶, cennetin anahtarı olma,⁵²⁷ İslamiyet’in beş temel esasından biri olarak sayılma⁵²⁸ gibi özelliklere sahiptir.

Babanın namaz dışında çocuğuna diğer dünyevî ve uhrevî meseleleride öğretmesi gerekmektedir. Nitekim Hz. Peygamber’in (s.a.v) çocukken Ebu Hafs’a telkin ettiği yemek adabı bu konuya örnek teşkil etmektedir.⁵²⁹

Diğer yandan çocuğa yapması gereken şeylerin öğretilmesi gibi yapmaması gereken meselelerde de onun bilinçlendirilmesi gerekmektedir.⁵³⁰ Zira dinimizin emirleri olduğu gibi nehiyleri de bulunmaktadır. Bu bağlamda çocukların davranışlarının verilen ölçülerle sınırlandırılması gerekmektedir. Nitekim “Çocuklarınız erginlik çağına gelince büyüklerinin izin istediği gibi onlar da her defasında izin istesinler...”⁵³¹ ayeti çocukların dönemlere göre bazı davranışları kazanmaları noktasında eğitim görmelerini belirtmektedir.

Baba evlatlarını dünya ve ahiret hayatına hazırlamak için elinden gelen çabayı göstermelidir.⁵³² Zira ailesini ateşten korumak⁵³³ ancak bununla mümkün olmaktadır. Hz. Peygamber’in (s.a.v) çocukları terbiye etmedeki düsturuna göre babanın hareket etmesi gerekmektedir. Zira Resûl’ullah (s.a.v) çocukları terbiye ederken oldukça kibar, sevecen ve yumuşak bir üslup kullanmıştır.⁵³⁴ Aksi takdirde zorlayarak yapılan bir eğitimden kazanım beklenemez.

---

⁵²⁴ Ebû Dâvûd, “Salât”, 495.

⁵²⁵ Köse, *a.g.e.*, s. 183.

⁵²⁶ Ankebut 29/45.

⁵²⁷ Ahmed b. Hanbel, *a.g.e.*, Cilt III, s.330.

⁵²⁸ Müslim, “İman”, 19-22; Buhârî, “İman”, 1-2.

⁵²⁹ Buhârî, “Et’ime”, 2,3; Müslim, “Eşribe”, 108.

⁵³⁰ Ulvan, *a.g.e.*, s. 842.

⁵³¹ Nûr, 24/59.

⁵³² Ulvan, *a.g.e.*, s.475-478; Kahveci, *a.g.e.*,s. 120.

⁵³³ Tahrîm 66/6.

⁵³⁴ Kahveci, *a.g.e.*, s. 120.

2.6.5.Çocuklarına Terbiye Vermelidir

Bir babanın evladına vereceği en önemli servet ve miras edep ve terbiyedir. Nitekim Hz. Muhammed(s.a.v) “ Hiçbir baba çocuğuna güzel terbiye ve edepten daha değerli bir miras bırakmış olamaz.”⁵³⁵buyurarak babanın çocuğuna vereceği en büyük mirasın maddiyat değil edep ve terbiye olduğuna işaret etmektedir. Başka bir hadiste “Çocuklarınıza ikramda bulunun ve terbiyelerini güzel verin”⁵³⁶ rivayeti bulunmaktadır.

Çocuk küçük yaşlarda anne ve babasına bakarak, örnek alarak, taklit ederek yetişmektedir. Bu nedenle babanın birinci vazifesi telkin ettiği ve nasihatte bulunduğu konuları kendisinin temsil etmesidir.⁵³⁷Nitekim ayetlerde zikredilen “*Yapmayacağınız şeyleri niçin söylüyorsunuz. Böyle yapmanız Allah katında çok sevimsiz bir davranıştır*”⁵³⁸ ve “*İnsanlara iyiliği emredip kendinizi unutuyor musunuz yoksa?*”⁵³⁹ ifadelerine göre kişinin kendisinin bazı şeyleri yaşaması ve örnek olması, daha sonra aile bireylerine aktarması, “*Önce en yakın akrabayı uyar*”⁵⁴⁰ düsturundan anlaşıldığı üzere akrabalarını doğru yola ulaştıklarını sağlamaya çabalaması, “emr-i bil mar’uf nehy-i anil münker”⁵⁴¹ prensibini benimsemesi gerekmektedir. Babanın evladına karşı olan vazifesi hadiste de belirtildiği üzere çoban sıfatıyla güttüklerinden sorumluluktur.⁵⁴²

Babanın çocuğunu terbiye etmedeki görevi eş seçimiyle başlamaktadır. Zira çocuğunun bakımında, edep ve terbiyesinde etkin rol oynayacak olan annenin bu noktalarda eksik olması çocuğun yetiştirilmesinde noksanlık meydana getirecektir.⁵⁴³ Bu nedenle baba eş seçiminde bu hususları da göz önünde bulundurmalıdır.

Babanın çocuğunu yetiştirme ve terbiye verme görevi bireysel ve toplumsal neticeleri beraberinde getirir. Zira çocuğun bu eğitimden mahrum bırakılması kötü sonuçlara sebep olabilmektedir. Nitekim günümüzde yetiştirme ve eğitme noktasında

⁵³⁵ Tirmizî, “Birr”, 33.

⁵³⁶ İbn Mâce, “Edeb”, 3.

⁵³⁷ Köse, *a.g.e.*, s. 185; Ulvan, *a.g.e.*, s. 654.

⁵³⁸ Sâff 61/2-3.

⁵³⁹ Bakara 2/44.

⁵⁴⁰ Şu’arâ 26/ 214.

⁵⁴¹ Al-i İmran 3/104, 110, 114; Tevbe 9/ 71, 112; A’raf 7/157.

⁵⁴² Buhârî, “Cuma”, 11; Müslim, “İmare”, 20.

⁵⁴³ Kahveci, *a.g.e.*, s. 118.

ihmal edilen çocukların hem kendilerine hem ailelerine hem de topluma açtıkları zararlar görülmektedir. Açılan zararların fâili çocuklar gözükse de asıl sorumlu kişiler kendilerine düşen vazifeleri yapmayıp evlatlarını doğru bir şekilde yetiştirmeyen ve gerekli ahlâk eğitiminden mahrum bırakan anne-babalardır. Bu nedenle olumsuz neticelerin ortaya çıkmaması için baba mükellef olduğu sorumlulukları yerine getirmelidir.⁵⁴⁴

2.6.6.Çocukları Arasında Adaletli Davranmalıdır ve Şefkat Göstermelidir

Aile içerisinde birden fazla çocuk olduğunda babanın evlatlarıyla ilişkilerinde adalet terazisini dengeli tutması ve ayrımcılığa gitmemek için dikkatli davranması gerekmektedir. Baba çocuklarına şefkat ve merhamet göstermede, ilgilenmede, ihtiyaçlarını karşılamada ya da hediye almada gerek kız ve erkek arasında gerekse hem cinsler arasında ayırım yapmamalıdır.⁵⁴⁵

“Adalet” Kuran-ı Kerimde geçen ilkelerden biridir. Bu anlamda Kur’an-ı Kerim’de çok sayıda ayet yer almaktadır. “Allah şüphesiz adaleti, iyilik yapmayı, yakınlarına bakmayı emreder...”⁵⁴⁶ ayetinde belirtildiği üzere Allah kullarına adaleti gözetmelerini öğütlemiştir.

Allah’ın kullarından istediği adalet vasfı ilk olarak ailede başlamaktadır. Bu durumun babanın evlatları arasında adaletli olmasıyla yakın ilişkisi bulunmaktadır. Bununla ilgili olarak Hz. Peygamber (s.a.v) döneminde Numan b. Beşir’le alakalı yaşanan bir olay şöyledir: “Babam bana malından bir şeyler hibe etmişti. Annem de ‘bu hibeye Resûl’ullah’ı (s.a.v) şahit tutmazsan kabul etmeyiz’ dedi. Bunun üzerine bana yaptığı hibeye şahit kılmak için babam beni de alarak Hz. Peygamber’in (s.a.v) yanına gittik. Durumu öğrendikten sonra Resûl’ullah (s.a.v) babama: ‘Başka çocukların da var mı?’ diye sordu. Babamın evet demesi üzerine ‘aynı şekilde bütün çocuklarına hibede bulundun mu?’ diye sorunca, babam ‘hayır’ dedi. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.v) ‘Allah’tan korkun, çocuklarımız hususunda adil olun’ buyurdu.

---

⁵⁴⁴ Köse, *a.g.e.*, s. 180.

⁵⁴⁵ Kahveci, *a.g.e.*, s. 125; Ulvan, *a.g.e.*, s. 290.

⁵⁴⁶ Nahl 16/90.

Babam oradan ayrıldıktan sonra bana yaptığı hibeden vazgeçti.”⁵⁴⁷ Hadiste çocuklar arasındaki adalet çizgisinin ehemmiyeti anlaşılmaktadır.

Babanın çocuklarına tutumunun çocuk psikolojisini şekillendiren bir etkisi bulunmaktadır. Çocuklarda oluşan travmaların, kıskançlık, haset, kin ve öfkenin sebepleri çocukluk döneminde yaşadıkları olumsuz olaylar üzerine temellendirilebilir. Babanın adaletsizliği çocuğu bu durumlara iten temel etkenlerden biridir. Zira babasının kendisinden daha çok başka kardeşleriyle ilgilendiğini gören çocuk, ihtiyacı olan şefkatten mahrum kaldığı gibi kin ve kıskançlıkla büyümeye başlar. Nitekim Hz. Yusuf’un (a.s) yıldızların, güneşin ve ayın rüyasında kendisine secde ettiğini gördüğünde bu rüyayı babasıyla paylaşınca babasının “*Evladım, bunu kardeşlerine anlatma*”⁵⁴⁸ demesi çocuklar arasında olabilecek kıskançlığa işaret etmektedir.⁵⁴⁹

Şefkat çocuklar için ruhsal bir enerji olmakla birlikte en güzel hediyedir.⁵⁵⁰ Babanın aile içerisinde gösterdiği güven duygusu oldukça önemlidir. Bunun olmaması halinde ise son derece olumsuz neticeler ortaya çıkabilmektedir.⁵⁵¹ Öte yandan İslam dininde “şefkat” merkezi kavramlardan biridir. Zira kulluğun temelleri şefkate dayanmaktadır. İnsanın diğer mahlûkata zikredilen ulvi değerlerle muamele edebilmesi için bunu çocukluk döneminde öğrenip karakterine yerleştirmesi gerekmektedir.⁵⁵² Babanın çocuklarına karşı vazifelerinden biri de bu sebeple onlara şefkatle ve merhametle davranmasıdır.

Çocuklar hata yapsalar da affedici olmak esastır. Zira Kuran-ı Kerim’de “*Ey inananlar! Eşleriniz ve çocuklarınızdan size düşmanlık edenler olur, onlardan sakının; ama siz affeder, suçlarını örter ve bağışlarsanız bilin ki Allah da bağışlar ve acır.*”⁵⁵³ ayetinde babanın affedici olmasının bir sorumluluk olarak ona yüklendiğine ve affetmenin Allah’ın bir sıfatı olduğuna vurgu yapılmaktadır.⁵⁵⁴

Hadislerde de çocuklara şefkatli davranılması öğütlenmektedir. Nitekim bir bedevinin çocuklarını hiç öpmediğini söylemesi üzerine Resûl’ullah (s.a.v) kalbin

---

⁵⁴⁷ Müslim, “Hibât”, 3.

⁵⁴⁸ Yusuf 12/5.

⁵⁴⁹ Utangan, *a.g.e*, s. 75.

⁵⁵⁰ Nevzat Tarhan, *Makul Çözüm*, İstanbul, Timaş Yayınları 2007, s. 26.

⁵⁵¹ Köse, *a.g.e*, s. 188.

⁵⁵² Kahveci, *a.g.e*, s. 123.

⁵⁵³ Tegabûn 64/14.

⁵⁵⁴ Kahveci, *a.g.e*, s. 124.

merhametsizliğini dile getirmiş ve yapabileceği bir şey olmadığını⁵⁵⁵ ifade etmiştir. Başka bir olayda da ‘merhamet etmeyene merhamet edilmeyeceğini’⁵⁵⁶ vurgulamıştır. Bu sebeple İslam dini kalplere rahmet duygusunu kökleştirmiş, anne ve babaları da evlatlarına karşı şefkat ve merhametle süslemiştir.⁵⁵⁷

Tüm bunlara göre babanın evlatlarına davranışı adalet duygularını geliştirecek şekilde olmalı, baba bu duyguyu zedeleyecek bir tavırda bulunmamalıdır. Bununla birlikte çocukluklarının ve yaşantılarının sağlıklı bir şekilde devamı için sevgi, merhamet ve şefkat ile yaklaşmalıdır.

2.6.7.Çocuklarına Evlilik Konusunda Destek Olmalıdır

Çocukları evlendirme ve bu konuda destek olma babanın yerine getirmesi gereken görevlerindedir. Zira insanlardaki cinsel ihtiyacının karşılanması yeme, içme gibi giderilmesi gereken doğal ihtiyaçlardandır.⁵⁵⁸

Fukaha babanın evladını evlendirme zorunluluğu olup olmadığı hususunda ihtilaf etmişlerdir. Hanefî ve Şâfiî âlimleri babanın evladını evlendirmesinin vacip olmadığını söylerken; Hanbelî âlimleri babanın çocuğuna nafaka yükümlülüğü varsa evlendirmesinin zorunlu olduğunu benimsemişlerdir.⁵⁵⁹

Kanaatimize göre babanın maddi durumu elverişli ise evlenirken evladına maddi ve manevi desteğini eksik bırakmamalıdır. Nitekim Resûl’ullah (s.a.v) “Evladın baba üzerinde hakkı üçtür; ona güzel bir isim koyması, okuma yazma öğretmesi ve zamanı geldiğinde onu evlendirmesi”⁵⁶⁰ diye buyurarak babanın evlendirmede destek olma mükellefiyetinin olduğuna işaret etmektedir.

Diğer yandan ayette geçen cehennem ateşinden aileyi korumak⁵⁶¹ bu noktada önemlidir. Zira haram olan zinaya düşmeyi engellemek için helal olan uygulamanın desteklenmesi gerekmektedir. Buna göre evlenme ihtiyacı olan evladın evlendirilmesi ayetin babaya verdiği sorumluluklar arasında yer almaktadır.

⁵⁵⁵ Buhârî, “Edeb”, 18; Müslim, “Fedail”, 64.

⁵⁵⁶ Tirmizi, “Birr” 12; Ebû Dâvûd, “Edeb”, 156; Müslim, “Fedail”, 65.

⁵⁵⁷ Ulvan, *a.g.e.*, s.37.

⁵⁵⁸ Çolak, *a.g.e.*, s. 192.

⁵⁵⁹ İbn Kudame, *el-Muğnî*, Cilt XI, s.380.

⁵⁶⁰ Suyûtî, *Camîu’s-sağîr*, Cilt II, s.538.

⁵⁶¹ Tahrîm 66/6.

Zikredilmesi gereken diğer husus ise bazı mezheplere göre evlilikte velinin şartı aranıyor olmasıdır. Bu bağlamda baba evlatlarının iyiliğini gözetmeli, eş olarak istedikleri kişi uygun ise evlatlarının gönül rızasına dikkat etmeli, aleyhlerinde bir yol aramamalı, onları üzecek ve hayatlarını olumsuz etkileyecek davranışlardan kaçınmalıdır. Velilik hakkını kötüye kullanmamalı ve çocuklarını mağdur etmemelidir.

2.6.8.Çocuklarının Boşandığı Anneleriyle Görüşmelerine İzin Vermelidir

Koca karısından boşandıktan sonra geride kalan çocuğu var ise onun anne şefkatinden mahrum kalmaması için olgun bir tavır göstererek eski eşiyle görüşmelerini desteklemeli ve bu noktada kısıtlama –sıkıntılı (istisnai) durumlar olmadığı müddetçe- getirmemelidir. Nitekim çocuk için özellikle küçük yaşlardayken anne ciddi manada önemlidir. Zira çocuk annesinden küçük yaşta ayrıldığında –buna anneden yoksunluk denmektedir- önemli ölçüde yetersiz toplumsallaşma tehlikesi ile baş başa kalır. Bununla birlikte çocuğun hayatının ilerleyen yaşlarında ruhsal bozukluklar göstermesi ya da toplum karşısı bir birey olması gibi sosyolojik ve psikolojik sıkıntılar yaşamasına neden olabilir. Bu sebeple çocuğun mutluluğu ve ruhsal sağlığı annesiyle kurduğu yakın ilişkiyle güvence altına alınabilmektedir.⁵⁶²

Boşanmış bireylerin küçük çocuklarının beslenmesini, bakımını belli bir zaman dilimine kadar en iyi şekilde anne yerine getirebileceğinden hidâne⁵⁶³ hakkı öncelikle anneye tanınmıştır ve babanın bu noktada sıkıntı çıkarmaması gerekir. Zira hadiste de belirtildiği üzere bir kadının eski eşini şikâyet etmesi üzerine Resûl’ullah (.s.a.v) “Başkasıyla evlenmediğin sürece onun üzerinde öncelikle sen hak sahibisin” demesi de buna işaret etmektedir. Görüldüğü üzere çocuğun annesine muhtaçlığına bu hadis delalet ederken babanın annesine çocuğunu göstermemesi dini kaidelere, nebevî ölçülere ve insanî tutumlara aykırı bir davranış biçimidir.

⁵⁶² Köse, Saffet, *a.g.e.*, s. 191.

⁵⁶³ Literatürde “Çocuğu kucağına almak, beslemek” anlamına gelen hidâne, İslam hukukunda terim olarak küçüğün gerektiği şekilde yetiştirilmesi, bakılması, korunması ve eğitilmesi maksadıyla kanun koyucunun şahıslara verdiği hak, yetki ve sorumluluğu ifade etmektedir. Bkz. Bardakoğlu, Ali, “Hidâne”, Cilt XVII, İstanbul, *DİA*, 1998, s. 467-471.

2.6.9. Çocuğunu Sünnet Ettirmeli

Erkek çocuklar için yapılan hitan, Müslüman ülkelerde dinsel ve kültürel bir uygulama olarak icra edilmektedir. Bununla birlikte sünnet ettirmek hastalıklara karşı bir tedbir ve tedavi niteliği taşıdığı için tıp biliminde de desteklenmektedir.

Hz. Peygamber'in (s.a.v) fitrat özellikleri arasında saydığı hitan,⁵⁶⁴ yapılması gereken önemli işlerden biridir.

Baba erkek çocuğunu buluş çağına girmeden sünnet etmekle mükelleftir. Nitekim sünnetin erkek çocuklarında ciddi boyutta bir önemi bulunmaktadır. Ayrıca sünnet, İslam dininde ezan gibi sembollerden biri sayılmaktadır.⁵⁶⁵ Hatta bazı âlimlerden sünnetsiz erkeğin imamlık yapamayacağı ve şahitliği kabul edilmeyeceği fikri nakledilmiştir.⁵⁶⁶ Bu nedenle baba çocuğunu vakti geciktirmeden sünnet etmelidir/ettirmelidir.

2.6.10. Çocuğunun Adına Fıtır Sadakası Vermeli

Fıtır sadakası Ramazan ayında Müslümanların ödemekle yükümlü olduğu sadakadır.⁵⁶⁷ Her müslümanın vermesi gerektiği için fitrede akıl ve buluş şartı aranmamaktadır. Dolayısıyla çocuk için de fıtır sadakası verilmesi gerekmektedir.

İslam hukukçularının çoğunluğuna göre çocuğun fıtır sadakası, varsa kendi malından yoksa babası tarafından ödenmelidir. Ancak babası yoksa fitreyi çocuğun nafakasının ait olduğu kişi ödeyebilmektedir. İmam Muhammed ise çocuğun fıtır sadakasını babasının vermesi gerektiğini babası yoksa çocuğa fitre düşmeyeceğini söylemektedir.⁵⁶⁸ Buna göre baba dini yükümlülüğü bulunan fıtır sadakasını çocukları adına da ödemeye gayret etmelidir.

⁵⁶⁴ Buhârî, "Libas", 63-64; Müslim, "Taharet", 30; Tirmizî, "Edeb", 14; Nesâî, "Taharet", 10-11.

⁵⁶⁵ Kahveci, *a.g.e.*, s. 128-129.

⁵⁶⁶ Erbay, *İslam Hukukunda Küçüklerin Himayesi*, İstanbul, Rağbet Yayınları, 1998, s. 254; Kahveci, *a.g.e.*, s. 128-129.

⁵⁶⁷ Yunus Vehbi Yavuz, "Fitre", Cilt XIII, İstanbul, *DİA*, 1996, s.160-161.

⁵⁶⁸ Serahsî, *a.g.e.*, Cilt III, s. 104; Çolak, Abdullah, *a.g.e.*, s. 193-194.

SONUÇ

Toplumun en temel birimi olan aile nikâh akdiyle meydana gelmektedir. Nikâh Allah'ın koymuş olduğu prensipler çerçevesinde belirli vasıflara sahip olan erkek ve kadın arasında gerçekleşir.

İslam hukukunda pek çok yerde insanın sorumluluk alanları mevcuttur. Sorumluluğun yerine getirilmesi, sistemin devamlı bir şekilde işlevselliğini sağlar. Aile kurumu da bu bağlamda belli bir sistem, düzen ve sorumluluk ilişkileri üzerine kuruludur. Bu nedenle ailede hem anneye hem de babaya birtakım vazifeler yüklenmiştir. Bu vazifelerin yerine getirilmesiyle evliliğin temelleri sağlamlaşır, aksi yapıldığında ise evlilikte kurulan temeller sarsılır ve yıkılır. Nikâh akdi karı ve kocanın bu sorumlulukları yerine getireceklerine dair verdikleri söz niteliğindedir. Evlilikle hayatlarına yeni bir başlangıç yapan eşlerin mutlulukları, sevinçleri, huzurları belirlenen görevlerin yerine getirilmesiyle artarken getirilmemesiyle pişmanlıklara ve sıkıntılara sebep olmaktadır.

Evlilik İslam dininde yapılması istenen, övülen bir müessesidir. Nitekim Resûl'ullah'ın (s.a.v) beyan ettiği üzere ümmetin övülen çoğunluğu gerçekleşmesi, neslin devamı ve İslamiyet'in diri kalması bu yolla mümkündür.

Evliliğin bireysel ve toplumsal birçok faydaları mevcuttur. Zira kişiler ruhî ve nefsi rahatlığa bu şekilde ulaşabiliyorken toplumlar zina felaketinden ve onun sonuçlarından korunmaktadırlar. Bununla birlikte evliliğin ciddiyetine göre hareket edilerek belirli ilimlere vakıf olunmalı, görevlerin ve sorumluluklarının bilincinde davranılmalıdır. Aile hukukundaki temel hükümler, davranışlar ve yükümlülükler nebevi ölçülere bakılarak, rehber alınarak öğrenilmelidir.

“Sevgi” ve “Saygı” unsurları aile kurumunda çok önemlidir. Bazı evlilikler sevgi temeli üzerine kurularak başlanmamış olsa da aradaki saygı, yardımlaşma, dayanışma, vefa ve fedakârlık gibi güzel muamelelerle aradaki ilişki “meveddet”e dönüşüp ailenin huzuru ve mutluluğu sağlanmış olmaktadır. Öte yandan bu güzel ahlaktan mahrum kalan ailelerde eşler birbirlerini severek evlilik hayatına başlamış olsa da mutsuzluk ve huzursuzluklar var olan sevgiyi yok etmektedir.

Tüm anlatılanlar dikkate alındığında İslamiyet'in kadın ve kocanın tabiatlarına uygun olarak hak ve vazifeleri belirlediği, kadına memnun kalacağı imkânlar ve

yükümlülükler verdiği, kocaya ise erkeklik duygularını tatmin edecek şekilde yetkilerle donattığı görülmektedir. Tezimizin konusu bağlamında evlenen bir erkeğin İslamiyet'in belirlemiş olduğu ölçülere göre nikâhla beraber üstlendiği sorumlulukları şu şekilde sıralayabiliriz:

*Karısının nafakasını karşılamalı. (yeme, içme, ev gibi ihtiyaçlarının yanı sıra tedavi, tekfin ve techiz vb. masraflarının da erkeğin yükümlülüğünde olduğu kararıma vardık)

* Karısına mehrini vermeli. (Mehirde ve kadının kendi mallarında asıl söz hakkına kadının sahip olduğunu, kocanın bu konuda karısına karışamayacağı fikrine vardık.)

*Karısını tedib edebilme hakkı -belli durumlarda ve ölçülü bir seviyede- vardır. (Nisa 34. ayetinin açıklaması yapılarak analiz yapıldı.)

* Karısına güzel muamelede bulunmalı,

* Karısıyla dostluk ve hayat arkadaşlığına dayanan bir birliktelik kurmalı,

* Gücü yettiği kadarıyla ailesi için harcama yapmalı,

* Koca kişisel temizliğine dikkat etmeli,

* Kıskançlıkta aşırıya gitmemeli ve karısına karşı nefret duymamalı,

* Karısının cinsel ihtiyacına karşılık vermekle birlikte karısı rahatsız olduğunda ısrarcı olmamalı,

* Kibar bir dille konuşmalı,

* Mahrem meselelerini, sırlarını kimseye anlatmamalı,

* Karısına surat asmamalı, küs kalmamalı ve insafli davranmalı,

* Karısını aldatmamalı, yalan söylememeli,

* Karısına teşekkür etmeli, kendi yaptıklarını başa kakmamalı,

*Birden fazla karısı olduğunda adalet vasfıyla hareket etmeli(Koca sevgi konusunda adaletli olmaya güç yetiremeyeceğinden mesul olmasa da ihtiyaçlarını karşılamada, gece nöbetlerinde eşlerine adil davranmalıdır)

*Çocuğunun nafakasını karşılamalı.(erkek çocuksa iş edinene kadar, kız çocuksa evlenene kadar destek olmalıdır.)

* Çocuğunu sünnet ettirmeli

* Çocuğunun evlendirilmesine yardımcı olmalı(Ulema arasında bu konuda ihtilaf olsa da babanın yardımının olması gerektiği kanaatine vardık)

* Çocuğun güzel ahlak sahibi olması için baba iyi bir eğitimi rolünü üstlenmeli,

*Çocuğun okumasında baba destek olmalı,

*Çocuğun akikasını kesmeli,

*Çocuğuna İslam'ın uygun göreceği isimlerden koymalı,

* Çocuğunun annesinden boşandıysa çocuk-anne ilişkisine dikkat etmelidir.

Bu mevzular ve daha fazlası tafsilatlı olarak incelenerek, Kuran ve Sünnet ışığında konuların neticeleri ve hükümleri belirlendi. Günümüzde uygulanan bazı uygulamaların (mehr kadından geri alınması ya da söz verildiği halde ödenmemesi, kadına şiddet uygulamanın bir güç olduğu ve erkeğin evde sadece oturma ya da hizmet edilen kişi pozisyonunda kalmasının gerektiği fikri, kadının hayatının kısıtlamada erkeğin tam hükmetme hakkının olduğu anlayışı, terbiyenin şiddet göstererek sağlanacağı vb.) yanlışlığı değerlendirilerek asıl örnek alınması gereken değer nebevî ölçü olacağı, batıl fikir, akımların ve alışkanlıkların çizgisi olmadığı ifade edildi.

Buradan hareketle ailenin huzur ve istikrarının şartlar ve dönemler değişse de vahyin ışığı altında hareket edildiği müddetçe huzurlu bir aile oluşacağı sonucuna varabiliriz. Seküler dünya modelinin merkezinde olan 'ben' anlayışının aile kurumuna sirayet ettirmeden nebevî ölçü olan 'biz'i hayatımızın ana teması haline getirdiğimizde yaşanan problemlerin ortadan kalkacağı, sorunların çözüleceği, sürurun artacağı, örnek ve rehber konumundaki bir aile hayatının yaşanacağı, eşlerin birbirlerinin huzur kaynağı olacağı kanaatindeyiz.

KAYNAKÇA

Acar, Halil İbrahim, *İslam Aile Hukuku*, İstanbul: Ensar Yayınları, 2018.

_____, “Talâk”, DİA, Cilt XXXIX, İstanbul, 2010.

Ahmed b.Hanbel, Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed, *Müsned*, I-IV, Mısır: Müessesetu Kurtuba, t.y.

Apaydın, Yunus, “Hezl” XVII, İstanbul: DİA, 1998.

Aslan, Recep, “İstişarenin Önemi ve Hz. Peygamber’in Uygulamalarından Örnekler”, *Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt II, Sayı 1, 2014.

Atar, Fahrettin, “Akika”, II, İstanbul: DİA, 1989, s.263.

Aydın, M.Akif, *İslam-Osmanlı Aile Hukuku*, İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Vakfı Yayınları, 1985.

_____, “Mehir”, Cilt XXVIII, Ankara:DİA, 2003, 389-391.

_____, “Aile Hayatı”, İlmihal, İstanbul: DİA Yayınları, 2018.

Ayık, Hamiyet, *Eşin Nafakasını Düşüren Haller*, Yüksek Lisans Tezi, Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2010.

Bardakoğlu, Ali, “Hidâne”, Cilt XVII, İstanbul: DİA, 1998.

Behûtî, Mansur b. Yunus b. İdris el-Behûtî, *Keşşâfu'l-Kınâ' an Metni'l-İknâ*, V, Beyrut: Dâru'l-Fikr, 2009.

Bilmen, Ömer Nasuhi, *Hukuk-u İslâmiyye ve Istılâh-ı Fıkhiye Kâmusu*, Cilt II, İstanbul: Bilmen Yayınevi, 1950.

Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmail, I-VIII, el-Câmiu's-Sahih, İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992.

Cin, Halil, *İslam ve Osmanlı Evlenme*, Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1988.

Cezîrî, Abdurrahman, *Dört Mezhebin Fıkıh Kitabı*, I-VI (ter. Hasan Ege), Ankara: Bahar Yayınları, 1975.

Çağrı, Mustafa, 'Sıdk', Cilt XXXVII, İstanbul: DİA, 2009.

Çolak, Abdullah, *İslam Aile Hukuku*, Çorum: Öncü Basım Yayınları, 2017.

Davudoğlu, Ahmed, *İbn-i Âbidîn Terceme ve Şerhi*, I-XVII, İstanbul: Şamil Yayınları, 1982.

Dirik, Mehmet, "İslâm Aile Hukukunda Kocanın Nafaka Mükellefiyetini Düşüren Haller", *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, Sayı 25, 2015, s. 135-159.

Döndüren, Hamdi, *Delilleriyle İslam Hukuku*, İstanbul, 1983.

_____, "Îlâ", Cilt XXII, İstanbul: DİA, 2000.

Ebu Davud, Süleyman b. El-Eş'as es-Sicistânî, *Sünen*, I-IV, İstanbul: Çağrı Yayınları, 2. Baskı, 1992.

Ebu Şakka, Abdulhalim, *İslam-Kadın Ansiklopedisi*, IV, İstanbul: Denge Yayınları, 1996.

Desûkî, Muhammed Arrafe ed-Desûkî, *Hâşiyetü'd-Desûkî ale's-Şerhi'l-Kebîr*, II, Beyrut: Dâru'l-Fikr, 2009.

Erbay, Celâl, *İslam Hukukunda Evlilik ve Hısımlık Nafakası*, İstanbul: Rağbet Yayınevi, 1998.

_____, "Nafaka", Cilt XXXII, İstanbul: DİA, 2006, s.282-285.

_____, *İslam Hukukunda Küçüklerin Himayesi*, İstanbul: Rağbet Yayınları, 1998.

Erdoğan, Mehmet, *Fıkıh ve Hukuk Terimleri*, İstanbul: Ensar Yayınları, 2016.

Eren, Sıddık Naci, *Müslümanlıkta İbadet Ahlak ve Adab*, İstanbul: Şelale Yayıncılık, 2005.

Eskicioğlu, Osman, *İslam Hukuku Açısından Hukuk ve İnsan Hakları*, İstanbul: Anadolu Matbaacılık, 1996.

Ferruh, Ömer, *İslam Aile Hukuku*, Beyrut: Sebil Yayınları, 1951.

Gazalî, Ebû Hâmid Muhammed b. Muhammed el-Gazâlî, *İhya-u Ulumi'd-Din*, (ter. Ahmed Serdaroğlu), I-IV, İstanbul: Bedir Yayınları, 1975.

Güleç, Hasan, *İslâm Hukukunda Nafaka*, İzmir, Anadolu Matbaacılık, 1996.

Gümüş, Sadreddin, *Kur'an'a Göre Hz. Muhammed (s.a.v)'in Aile Hayatı*, İstanbul: Ravza Yayınları, 2013.

Günay, Hacı Mehmet "Nüşûz", Cilt XXXIII, İstanbul: DİA, 2007, s.303-304.

Hasan, Hathout, *İslam Düşüncesini Doğru Anlama*, İstanbul: Ritim Matbaası, 2018.

Haşimi, M.Ali, *Kur'an ve Sünnete Göre Müslüman Şahsiyeti*, İstanbul: Risale Yayınları, 2018.

H. Mehmet Zihni Efendi, *Nimet-i İslam*, İstanbul: Sönmez Neşriyat Yayınları, 2012.

Heyet (11. yy) , *Fetâvâ-i Hindiyeye*, Cilt I, Lübnan: Dâr'ul-Kitâb, 2010.

Heyet, İlmihal, I-II, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2007.

Işık, Hüseyin Hilmi, *Tam İlmihâl Se'âdet-i Ebediyye*, İstanbul: Hakikat Kiyâbevi Yayınları, 2012.

İbn Âbidin, Muhammed Emin b. Ömer b. Abdulaziz ed-Dımaşkı, *Reddü'l Muhtâr ala'd-Dürri'l- Muhtâr*, I-VII, Beyrut: Dâr'ul-Fikr, 1988.

İbn Acîbe, el-Hasenî, *Bahrü'l-Med'îd fî Tefsîri'l-Kur'âni'l-Mecîd*, (ter. Dilaver Selvi), Cilt VIII, İstanbul: Semerkand Yayınları, 2016.

İbnü'l-Hümmam, Kemâleddin Muhammed b. Abdilvâhid, *Fethu'l-Kadir*, IV, Beyrut: Dar'ul-fikr, 2009.

İbn Kudâme, Ebu Muhammed Abdullah b. Ahmed b. Kudâme el-Makdisî, *el-Muğni*, VII, Beyrut, Dar'ul-fikr, 2008.

İbn Mâce, Ebû Abdullah Muhammed b. Yezid el-Kazvînî, *Sünen*, I-II, İstanbul: Çağrı Yayınları, 2. Baskı, 1992.

İbn Rüşd, Ebu'l-Velîd Muhammed b. Ahmed el-Kurtubî, *Bidâyetü'l-Müctehid ve Nihâyetü'l-Muktesid*, Cilt II, Beyrut, Dâru'l-Kitâb, 2007.

_____, *Bidâyetü'l-Müctehid ve Nihâyetü'l-Muktesid*, (ter.Ahmed Meylânî), İstanbul: Ensar Neşriyat, 2015.

İşler, Mehmet Hulûsi, *İslâm'da İzdivaç ve Aile*, İstanbul: Ahmed Said Matbaası, 1967.

Kahveci, Nuri, *İslam'a Göre Aile Bireylerinin Sorumlulukları*, İstanbul:Hikmetevi yayınları, 2017,

Kallek, Cengiz, "Müd", XXXI, İstanbul, DİA, 2006, 457.

Kadî İyâz, *Şifâ-i Şerîf Şerhi*, (ter. M.Yaşar Kandemir), İstanbul: Tahlil Yayınları, 2014.

Kara, Ali, *Ayet ve Hadisler Işığında (Güncel Konularla) Aile İlmihali*, İstanbul: Özgü Yayıncılık, 2006.

Karabulut, Osman, *İslam'da Evlilik ve Mahremiyetleri*, Konya: Uysal Yayınları, 1992.

Karaman, Hayrettin, *İslamda Kadın ve Aile*, İstanbul: Ensar Neşriyat, 2008.

_____, *Mukayeseli İslam Hukuku*, I-III, İstanbul: Nesil Yayınları, 1986.

_____, *Günlük Hayatımızda Helaller ve Haramlar*, İstanbul: İz Yayınları, 2011.

Kâsânî, Alâuddîn Ebû Bekr b. Mes'ûd, *Bedâiu's-Sanâi' fî Tertîbi's Şerâi*, I-IV, Lübnan: Dâru'l-Kitâb, 2010.

Kaya, İsmail, *İslam Dini ve İlmihali*, İstanbul: Madve Yayınları, 1980.

Kayıkçı, Ali, *İslam'a Göre Evlilik ve Mahremiyetleri*, İstanbul: Şelale Yayınevi, 1983.

Keskin, Mehmet, *Şâfiî Fıkhi*, Cilt II, Ankara, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2016.

Köse, Saffet, *Genetiğiyle Oynanmış Kavramlar ve Aile Medeniyetinin Sonu*, Konya: Mehîr Vakfı Yayınları, 2014.

_____ "Aile Hukuku", İslam Hukuku El Kitabı, Grafiker Yayınları, Ankara, 2012.

Merğînâni, Ebu'l Hasen Ali b. Ebî, *el-Hidâye Şerhu Bidayeti'l-Mübtedâ*, I-IV, Beyrut:el-Mektebetü'l-İslamiyye, 2010.

_____,(çev. Ahmed Meylâni), İstanbul: Kahraman Yayınları, 1992.

Meydânî, Abdülgani el-Guneymî, *el-Lübâb fî Şerhi'l Kitab*, (ter. Okan Kadir Yılmaz), c. II, İstanbul: Yasin Yayınları, 2017.

Müslim, Ebu'l-Huseyn Müslim b. Haccâc el-Kuşeyrî, *el-Câmiu's-Sahîh*, İstanbul: Çağrı Yayınları, 2. Baskı, 1992.

Nesâî, Ebû Abdurrahmân Ahmed b.Şuayb, *Sünen*, İstanbul: Çağrı Yayınları, 2. Baskı, 1992.

Nevevî, Ebû Zekerîya Yahya b. Şerîf, *Ravdatü't-talibîn ve Umdetü'l-Müftîn*, Beyrut: el-Mektebetü'l-İslamiyye, VII, 2003.

Râkım, Mustafa, *Mürşid-i Müteehhilîn Evlileri İrşad*, İstanbul: Doğan Güneş Yayınevi, 1997.

Okutan, Ahmet, *Kur'an'dan Âyetler Işığında İnanç, İbadet ve Ahlâk*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2011.

Sabunî, Muhammed Ali, *Ahkam Tefsiri*, (ter.Mazhar Taşkesenlioğlu), I-II, İstanbul, 2017.

Selvi, Dilaver, *Delil ve Örnekleriyle Kadın ve Aile İlmihali*, İstanbul: Semerkand Yayınları, 2018.

Serahsî, Şemsü'l-Eimme Ebubekir Muhammed b. Ahmed b. Ebî Sehl, *Mebûsût*, Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, 1985.

_____,(ter. Hüseyin Kayapınar- M. Talha Odabaşı), İstanbul: Gümüşev Yayınları, 2008.

Sıbai, Mustafa, *Kadının Yeri*, İstanbul: Akabe Yayınları, 1988.

Soysaldı, H. Mehmet, *Kur'an ve Sünnete Göre Evlenme ve Boşanma*, İstanbul: Şule Yayınları, 1999.

Şaban, Zekiyüddin, *İslam'da Evlenme ve Boşanma*, (ter. Ali Kerrar Ulu), İstanbul: Dilek Matbaası, 1969.

Şâfî, Ebû Abdullah Muhammed b. İdris, *el-Ümm*, III, Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, 2013.

Şirâzî, Ebu İshak İbrahim b. Ali b. Yusuf, *el-Mühezzeb fî Fıkhi'l-İmami's-Şâfî*, II, Beyrut: Dâru'l-Fikr, 2001.

Şirbînî Muhammed eş-Şerbînî el-Hatîb, *Muğni'l-Muhtâc İlâ Ma'rifeti Meânî Elfâz'ül- Minhâc*, III, Beyrut: Dar'ul-Fikr, 2016.

Tehânevî, Eşref Ali, *Hadislerle Hanefî Fıkhi*, (ter. Tahir Tural), İstanbul: Misvak Neşriyat, 2011.

Türcan, Talip, *İslam Hukuku El Kitabı*, Ankara: Grafiker Yayınları, 2018.

Ulvan, Abdullah Nasih, *İslam'da Aile ve Çocuk Eğitimi*, (ter. Celal Yıldırım), İstanbul: Uysal Yayınevi, 2017.

Utalgan, Neslihan, *İslam Hukuku Açısından Nikâhın Kadına Yükllediği Sorumluluklar*, Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş: Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, 2014.

Yaman, Ahmet, *İslam Aile Hukuku*, İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Vakfı Yayınları, 2012.

Yaman, Ahmet, “Zihâr”, Cilt XXXIV, İstanbul: DİA, 2013, s. 387-390.

Yasdıman, Necla, *Aile Hukuku ile Hadislerin Tahlihi, Tenkidi ve Mezhep İmamlarının Anlayışları*, Doktora Tezi, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, 2002.

Yaşar, Fatma Tunç, “Âdâb-ı Muâşeret”, Cilt I, İstanbul: DİA, 2016, s.34-36.

Yaşar, Hüseyin, *Kur'an'ın Nüzûlünün 1400. Yılı Münasebetiyle Kur'an'da Aile Sempozyumu*, İzmir: Tibyan Yayıncılık, 2012.

Yazır, Elmalılı Hamdi, *Hak Dini Kuran Dili*, Cilt II, İstanbul, Akçağ Yayınları, 2010.

_____ *Alfabetik İslam Hukuku ve Fıkıh İstılahları Kamusu*, Cilt IV, İstanbul: Eser Neşriyat, 1997.

Yıldırım, Celâl, *Kaynaklarıyla İslâm Fıkhı*, I-IV, Konya: Uysal Kitabevi Yayınları, 1980.

Yıldırım, Mustafa, *Mecelle'nin Külli Kaideleri*, İzmir: İzmir İlahiyat Vakfı Yayınları, 2009.

Zuhaylî, Vehbe, *İslâm Fıkhı Ansiklopedisi*, (ter. Ahmet Efe, Beşir Eryarsoy; H. Fehmi Ulus; Abdurrahim Ural; Nurettin Yıldız), İstanbul: Risale Yayınları, 1992.